

ՄԻՈՆ

ՅՈՒԼԻՍ - ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Թիվ 7-12

2007

digitised by

A.R.A.R.®

ՄԻՈՒՆ

ԱՄՍԱԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ-ԳՐԱԿԱՆ-ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹ ԵՐՈՒՍԱԴԷՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ԶԱ. ՏԱՐԻ - ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

2007

ՅՈՒԼԻՍ - ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ԹԻՒ 7-12

2007

JULY - DECEMBER

No. 7-12

S I O N

VOL. 31

A MONTHLY OF RELIGION, LITERATURE AND PHILOLOGY
OFFICIAL PUBLICATION OF THE ARMENIAN PATRIARCHATE,

Proprietor: His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem

St. James Press, Jerusalem

23319-42

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

«Տէր քարոնք է մեզ աստ լինել»

«Տէր, լաւ է, որ մենք հոս մնանք»

(Մատթէոս Ժէ:4)

Այլակերպութեան օրը, Թարոր լեռան քարձունքին, Քրիստոսի ամենամօտ երեք աշակերտները, Պետրոս, Յակոբոս եւ Յովհաննէս, եզակի փորձառութիւն մը ապրեցան, երբ իրենց իսկ աչքերուն առաջ իրենց Տէրն ու Վարդապետը պայծառակերպեցաւ: Անոր դէմքը սկսաւ արեւուն նման փայլիլ եւ զգեստները՝ ձիւնի նման սպիտակեցան: Պետրոս ոգեւորուած, մանաւանդ տպաւորուած Մովսէսի եւ եղիայի ներկայութենէն, ապշահար, յանկարծ լուռութիւնը խզելով կ'ըսէ. «Տէ՛ր, քարոնք է մեզ աստ լինել»: Այդ պահուն լուսաւոր ամպ մը կու գայ ծածկելու զիրենք եւ ծայն մը կը լսուի ամպէն, որ կ'ըսէ. «Դա է որդի իմ սիրելի, ընդ որ հաճեցայ, դմա լուարուի»:

Ահա ա՛յս է Պայծառակերպութեան դէպքը, սեղմ քառերով տրուած, որուն հետին սակայն կու գայ կանգնելի Աստուածայայտութեան մեծագոյն երաշխիքը, որովհետեւ այս իրողութիւնը պիտի գար գլխաւոր հաւաստիքը հանդիսանալու Քրիստոսի մարդեղութեան եւ անոր առաքելութեան: Աստուածորդւոյն հետ իրենց մօտիկութեան ընթացքին, աշակերտները եկան այն համոզումին թէ իրենց Վարդապետը խորհրդաւոր եւ միանգամայն զարմանահրաշ անձ մըն էր: Անոնց համար, Այլակերպութեան դէպքը իրենց կեանքի ամենէն քաղցր փորձառութիւնը պիտի ըլլար, անցեալէն եկող սքանչելի պատկեր մը, որուն յիշատակը տարիներ պիտի պահէին, մինչ միւս կողմէն, այդ պատահարը պիտի գար անոնց տալու յստակատեսութիւնը հասկնալու իրենց Վարդապետին երկնային նկարագիրը, որովհետեւ անոնք պիտի տեսնէին թէ Լոյսը՝ որ կը

նառագայթէր Քրիստոսի դէմքէն, արտաքին երեւոյթ մը չէր, այլ ան անոր հրեղէն էութենէն եկող քան մըն էր, որուն ակնադրիւրը՝ միայն Աստուած էր:

Մարդիկ երեք տեսակ լոյսի կարիքը ունին. առաջին՝ նիւթեղէն լոյսին, որուն շնորհիւ մենք կը տեսնենք այս աշխարհի իրերն ու էակները այնպէս՝ ինչպէս որ են: Այս կը փարատէ խաւարն ու վերջ կու տայ մեր խարխափումներուն: Երկրորդը՝ մտքի լուսաւորումն է, որուն միջոցաւ կը թափանցենք արուեստներու, մշակոյթի եւ գեղեցիկին իրա՛ւ արժէքին եւ գնահատանքին: Իսկ երրորդով, հոգեկան լոյսով՝ մենք ի վիճակի կ'ըլլանք յայտնաբերել մեր հոգիներուն խորը անթեղուած ու հաւատքին թեւ ու թռիչք տուող Լոյսը: Եւ ահա ա՛յս լոյսն էր, որ առաքելներուն յստակատեսութիւնը տուաւ ճանչնալու իրա՛ւ Լոյսը, որ կու գար Աստուծոյ էութենէն եւ կ'արտացոլար Քրիստոսի անձին ընդմէջէն, առիթ տալով հոն գտնուողներուն յստակօրէն տեսնելու եւ ճանչնալու զԱստուած լիութեամբը իր փառքին:

Հետեւաբար Այլակերպութեան, կամ ժողովրդական քառով Վարդափառի, դէպքը ուրիշ քան չէր եթէ ոչ միջոց մը զԱստուածորդին ճանչցնելու առաքելներուն, որոնք իրենց կարգին պիտի փոխադրուէին բոլորովին ուրիշ աշխարհ մը, որմէ ետք այլեւս անոնք պիտի փախէին ինքնավստահ եւ քարձրագլուխ, ճերքազատուած իրենց կրօնական պատկանելիութեան խարխափումներէն եւ մանաւանդ՝ այլեւս վստահ իրենց Վարդապետին Աստուծային բնութեան եւս:

Աշխարհի ստեղծագործութենէն

ի վեր մարդկութիւնը իր կրօնական ձգտումներուն յագուրդ տալու համար միշտ եղած է անձկագին փնտռտուփ մէջ, որուն համար այլ ան ձեռն ու կերպարանք տալով իր երեւակայութեան, ծնունդ տուած է կրօններու, եւ ապա արձաններու միջոցաւ զանոնք ներկայացնող բազմաթիւ աստուածներու: Բայց «Ի լրումն ժամանակի», Աստուածորդւոյն մարդեղութեամբ մշուշը փարատեցաւ մարդոց միտքերէն եւ անոնք նանչցան միա՛կ եւ ճշմարիտ Աստուածը: Քրիստոս իր պայծառակերպութեամբ մեզի ցոյց կու տար իր փառքը, որպէս զի մենք եւս հետամուտ ըլլայինք այդ միեւնոյն փառքին: Ու թերեւս այդ էր պատճառը, որ մեր Տէրը հիմնուելով Երկրորդումն Օրինաց գրքի «Ի բերանոյ երկուց եւ երից վկայից հաստատեսցի ամենայն բան» (ԺԹ: 15) խօսքին, իր հետ Թարքոյ լեռ բարձրացուց իր երեք ամենամօտ աշակերտները, իբր գերագոյն վկաները իր փառքին:

Այլակերպութիւնը, սիրելի նորընծայ եւ միաբանակից եղբայրներ, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ հինգ տաղաւար տօներէն մին է, ու միանգամայն այս Սրբազան Աթոռին տօնը, որուն դու՛ր այսօր, իբրեւ կենդանի պատարագ, ընծայաբերեցիք ձեր մատղաշ կեանքները, ձեր հոգիներուն եւ աչքերուն մէջ ունենալով կրակն ու տեսիլքը անոր մեծ եւ սուրբ հիմնադիրներուն, ու այդպէսով վերջ տալով տարիներու ձեր խարխափումին եւ անորոշութեան: Ու հիմա, մինչ այս դարաւոր հաստատութեան հիմնադիրներուն ձայնը կը խօսի ձեզի, ձեր աչքերուն առաջ թող բացուին այս փառաւոր Աթոռին պատմութեան էջերը որպէսզի հաղորդակից ըլլաք իրենց:

Այս պահուն, դու՛ր կը լսէք դարերուն մէջէն եկող Սուրբ Աթոռիս հիմնադիր հայրերուն ձայնը, անոնք՝ որոնք, կար ժամանակ հացն ու գինին էին այս սրբազան հաստատութեան:

Անոնք այժմ կանգնած են ձեր դիմաց եւ դու՛ր միայն հոգիի աչքերով կրնաք տեսնել զիրենք: Թէեւ անոնց ձայնը յստակ է ու պարզ, սակայն կարծէք կու գայ հեռուներէն, որովհետեւ անոնք ձեզմէ են եւ ձեր սիրտերուն մէջ: Անոնք կը գտնուին այն սաղմոսներուն, աղօթքներուն եւ մաղթանքներուն մէջ, զորս դու՛ր վաղուրնէ սկսեալ պիտի փառէք:

Սուրբ է այս պահը, ինչպէս սուրբ էր մեր Փրկչին Այլակերպութեան պահը իր երեք սիրեցեալ աշակերտներուն՝ Պետրոսի, Յակոբոսի եւ Յովհաննէսի համար, եւ սուրբ էք նաեւ դու՛ր, եթէ... որոշէք ձեր հոգիներուն եւ միտքերուն մէջ պահել այս պահին խորհրդաւորութիւնը, վեհութիւնն ու սրբութիւնը:

Թերեւս մեզմէ ոմանց համար այս հնամենի հաստատութեան երախտաւորները, Արքահամ, Շրջապակիր, Պարոտէր, Զաւարիա, Եսայի եւ Յարութիւն պատրիարքներ պատկանին պատմութեան, սակայն անոնց նուիրուածութեան ոգին, հեռատեսութիւնն ու ողջմտութիւնը թող միշտ ըլլայ ձեր հետ իբրեւ լոյսի փարոս, եւ անբաժան մասնիկը ձեր առօրեային, չնմանելու ուրիշներուն, այլ մնալու ա՛յն ինչ որ դու՛ր էք, միշտ վեր պահելով դու՛ր ձեզ եւ ձեր շրջապատի ճշմարտութիւններէն ու վեր այս աշխարհի գոյիներէն:

Դու՛ր, սիրելի նորընծաներ, մեր ժողովուրդի նուագարանային նորօրեայ այն գործիքն էք, որուն մէջ պահ մը դրուած է մեր ժողովուրդի յոյսերուն եւ յոյգերուն հազարամեայ մեղեդին, եւ այսօր, մեր Փրկչի Պայծառակերպութեան տօնին հետ մինչ դու՛ր եւս կ'այլակերպիք, թող Հայր Աստուած իր հրաշագործ մատներով դպչի տակաւին ձեր անկեղծ հոգիներու լարերուն, եւ ձեր կեանքերը վերածէ ներդաշնակ համերգի մը, ձօնուած այս փառահեղ հաստատութեան:

Զեր երակներուն մէջ թող միշտ հոսի Վարդանանց, Ղեւոնդեանց, ոսկեայ

եւ Արծաթեայ դարերու տիտաններուն
 ֆաջարի, իմաստուն եւ հպարտ արիւնը:
 Թէեւ անոնք այժմ կը պատկանին
 պատմութեան քայց եւ այնպէս անոնց
 իմաստութիւնը, ողջմտութիւնն ու
 սրբութեան զգացումը ձեր մէջ է: Դուք
 այլեւս կը պատկանիք Հայաստանեայց
 Առաքելական Եկեղեցւոյ, հայ
 ժողովուրդին եւ Երուսաղէմի պատմական
 ու պատուական այս սուրբ Աթոռին:

Մի՛ նմանիք Թարոր լեռան վրայ
 գտնուող քնացած առաքելներուն, այլ
 ձեր ամբողջ կեանքի ընթացքին
 արթնամիտ, հետեւեցէ՛ք լուսաւոր ամպէն
 եկող «Դա է որդի իմ սիրելի, դա
 լուարուք» Աստուածային պատգամին,
 որուն կոչուեցաք: Թոյլ մի՛ տաք, որ ձեր
 կեանքերու այլակերպութեան այս փաղցր
 ու խորհրդաւոր պահը վերածուի աղու
 յուշի մը միայն, այլ թող ձեր կեանքի
 իւրաքանչիւր օրը դառնայ «Բարութ է
 մեզ աստ լինել» ուխտառութիւն մը:
 մնալու տէրը ձեր կոչումին՝ անձնդիր եւ
 հաւատարիմ կերպով ծառայելու
 Քրիստոսի Եկեղեցիին, Հայաստանեայց
 Եկեղեցիին, որ ամէն ժամանակէ աւելի
 հսկայ կարիք ունի նուիրեալ ու իր
 կոչումին գիտակից եկեղեցականներու
 հոգեւորականներու՝ որոնք պարտաւանաչ
 են, համեստ են, քարի են ու ծառայասէր,
 եւ մանաւանդ գիտեն վեր մնալ նիւթէն
 եւ աշխարհիկէն:

Դուք այսօր գտաք մեր հայրերու
 Աստուածը, տիեզերքի օրէնքնէն վեր
 եղող այն գերագոյն ոյժը, զոր մարդիկ
 վարակուած այժմէականութենէ եւ
 գիտութեան յեղեղուկ տուեալներէ՝ կը
 փորձեն այլափոխել եւ ժխտել, զայն
 փոխարինելով նոր աստուածներով:
 Այլակերպութեան լեռան վրայ պայծա-
 րակերպուող Աստուածը մէկ է եւ
 քաղաքական. Ան տիեզերքի օրէնքնէն իսկ
 վեր՝ գերագոյն ոյժն է: Երբ մարդիկ
 իրենց միտքերուն եւ հոգիներուն մէջ

կասկածներ եւ վերապահութիւններ կը
 սնուցանեն, անկարելի է որ անոնք
 կարենան յստակ եզրակացութիւններու
 յանգիլ, ինչպէս ներկայիս կը փորձեն
 ընել կարծեցեալ կարգ մը գիտնականներ:
 Որքան տեղին է հոս յիշել աստուա-
 ծաբանին խօսքը. «Քրիստոս եկաւ փրկելու
 մարդկութիւնը, քայց հիմա մենք
 պարտինք փրկել զԱստուած մարդոցմէ,
 որպէս զի որպէս զի Ան ալ կարենայ
 փրկել մարդիկը:»

Այլակերպութեան լեռան լուսաւոր
 գագաթը գտնուող առաքելները ուզեցին
 յաւերժացնել այդ քացառիկ պահը, եւ
 անկասկած պահեք ալ կան մեր բոլորին
 կեանքներուն մէջ զորս պարտինք
 Պայծառակերպութեան պահին նման վառ
 պահել մեր յիշողութիւններուն մէջ:
 Թելադրելի պիտի ըլլար, որ դուք եւս
 միշտ յիշէիք այս պահը երբ ձեր
 հոգիներու բոսոր արիւնով կնքեցիք ուխտ
 մը եւ ծանր լուծ մը դրիք ձեր ուսերուն
 վրայ ծառայելու Աստուծոյ եւ ապա մեր
 ժողովուրդին, որ Աստուծմէ ետք
 գերագոյն իրականութիւնը պէտք է ըլլայ
 իւրաքանչիւր Հայ եկեղեցականին:

Վերջապէս սիրելի նորընծայ
 եղբայրներ, ձեր կեանքի միակ
 միտքարութիւնը ըրէ՛ք աղօթքը, զայն
 դարձնելով ձեր կեանքին առանցքը:
 Աղօթեցէ՛ք միշտ ըսելով.-

«Հայր երկնաւոր, զիս արժանաւոր
 գաւալը ըրէ՛ սուրբ անուանդ: Տէ՛ր, երբ
 դուն շրթներս քանաս, թող քերանս
 միայն քու սուրբ անունդ փառաւորէ:
 Մաքրէ՛ սիրտս բոլոր չար, ունայն եւ
 մոլորեցուցիչ խորհուրդներէն. լուսաւորէ՛
 միտքս եւ բոցավառէ՛ սիրտս, որպէս զի
 չերմեռանդօրէն եւ մտադիր կերպով
 աղօթել սորվիմ, որպէս զի ահեղ
 դատաստանի օրը արժանանամ Աստուա-
 ծութեանդ ահաւոր եւ սուրբ տեսիլն»,

Յանուն Միածին Որդւոյդ եւ Սուրբ
 Հոգւոյդ. Ամէն:

ՆՈՒՐՀԱՆ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԺԱՄԱՆԱԿԸ ԶԻ ՔԱԼԵՐ, ԿԸ ՎԱԶԷ

Ժամանակը մոռցեր է ֆալելը, փոխեր է հին օրերու յամբ ընթացքը, հեւասպառ կը սուրայ ու իր ետեւէն կը ֆաշէ, արագութեան մէջ արքշնած երիտասարդութիւնը համանոյն կշռոյթով: Նկատի չունի մահացու արկածները, իր գարունամեայ կեանքին ադամանդեայ արժէքը կը մրցի ժամանակին հետ, կ'ուզէ անկէ առաջ անցնիլ, արհամարհելով դիրքին մահը, որ կրնայ պատահիլ իրեն եւ իր պատեառով՝ ուրիշներու:

Աշխարհը, ուր կը շնչենք, ընդլայնուող կը փոխուի, կ'ալլակերպի, կը կազմալուծուի արտառոց նորութիւններու ներմուծումով՝ ընկերային բարեքու մէջ: Միւս կողմէ բարոյական նեխութիւնները դէպի վայրէջք անկումներ կը կատարեն, անասնացնելով մարդուն բնութիւնը ու կեանքը:

Նոր Տարուան ժամանումով, մեր առջեւ կը դրուի սա հրատապ հարցումը, թէ ի՞նչ կերպով պիտի դիմագրաւուին նիւթապաշտութեան եւ մարմնապաշտութեան ստեղծած մոլութիւնները, որոնք կ'իշխեն քիւրաւոր սիրտերու մէջ:

Ամէն տարիքի, դասակարգի մարդիկ կը ժխտեն, ինչ որ դրական, մնայուն եւ վաւերական արժէք է:

Քրիստոնեայ եւ, փրկութիւն կ'ուզեն, բայց Փրկիչը կը ժխտեն: Խաղաղութիւն կ'ուզեն, բայց խաղաղութեան Իշխանը կը մերժեն: Սէր կ'ուզեն, բայց մարդը կ'ատեն եւ Սիրոյ Աստուածը կ'անգիտանան:

Մերօրեայ մարդը՝ յուսալուած կ'ապրի եւ անհրաժեշտօրէն պէտք ունի ՄԻԱԿ ՅՈՅՍԻ մը, որ Քրիստոսն է, Տիեզերքի Փառքը, Աստուծոյ Միածին

Որդին, Յարուցեալ Փրկիչը: Ան միայն քալասան կրնայ ըլլալ հոգիներու մէջ քացուած խորախոց վերքերուն:

Հազուագիտ փիչերն են, որ հաւատով պիտի ընդունին երկնային այս փրկարար մատուցումը եւ հերոսաւայել մահառումով պիտի ժխտեն մեղքին պատրալից ընծայաբերումները:

Մարդկային խոստումները եւ հաւաստիքները կը խոշտանգեն ճշմարտութիւնը եւ մարդը ու մարդկութիւնը կը խաբեն:

Հաւատին սուտ բերանները՝ մերօրեայ նիւթապաշտ ֆարդիչներն են, որոնք երկինքը երկրի վրայ կը տեսնեն եւ ցնորք կը հռչակեն, ինչ բարիք, որ Վերէն կու գայ եւ հոգին կը սնուցանէ:

Ս. Հոգիին կրակը չի կրնար մաքրել անոնց հոգիին մէջ թաճրացած մեղքին նեխութիւնը: Զեն կրնար ոսկիին նման դուրս գալ հրեղէն հնոցէն եւ քիւրեղանալ: Ափսոսալի է անոնց ճակատագիրը եւ վախճանը:

Յանախ կ'ըսենք ժամանակը կը բռնի ու կը կորսուի անյայտութեան մէջ: Արագօրէն եւ աննկատօրէն իրար կը յաջորդեն օրերը, շաբաթները, ամիսները ու չենք անդրադառնար, թէ ի՞նչպէս սահեցան մեր կեանքէն ֆառասունամեակները, վաթսունամեակները, ութսունամեակները ու նետեցին մեզ ալեւորութեան ստուերներուն մէջ: Սովորաբար, ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս մեր ձեռքէն կը խուսափի ու կը կորսուի ԱՅՍՕՐԸ: Հազիւ կը տեսնենք ու կը վայելենք իր ճառագայթող դէմքը, կը խուսափի ու կ'անհետանայ եւ կը դառնայ անցեալ:

Պատեառը քացայայտ է, պէտք եղած ուշադրութիւնը չենք տար իր

անգնահատելի թույլենքուն, որոնք թեև աննկատելի մարգարիտներ են՝ յաւերժութեան մէջ ճառագայթող:

Անհրաժեշտ է, որ գիտնանք, թէ ներկան նշանակալից է իր վայրկեաններով եւ չթողունք, որ չ'օգտագործուած վարագուրուին եւ ըլլան անցեալ:

Կայ նաեւ, ուրիշ աւելի լուրջ պատճառ մը, որ ներկան կը խուսափի մեր տեսողութենէն: Ատիկա՝ քացասական ՅԵՏԱԶԳՈՒՄՆ է, մեր այսօրուան պարտքը եւ պարտականութիւնը կը թողունք վաղուան, յաջորդ օրուան եւ մերթ հեռաւոր ապագային:

Պարտազանց մարդիկ, կու տան մեզի այն ժխտական տպաւորութիւնը, թէ կեանքը կը սկսի իրենց համար ապագային եւ կը սպասեն պատրալից յոյսով, այդ անստոյգ օրուան:

Բոլորովին կը զինաթափուին իրենց առօրեայ պարտականութիւններէն եւ իրենց կեանքին տարիները կը սպառին եւ դժբախտ օր մըն ալ, հիասթափուած իրենց յոյսերէն ու իղձերէն, անժամանակ կը չուեն կեանքէն, անյիշատակ ու անփառունակ:

Այսօրը՝ իր 24 ժամերով մեր անկապտելի սեփականութիւնն է, ոչ ոք կրնայ խլել մեր ձեռքէն Աստուծոյ այդ անգինն նուէրը:

Պարտաւոր ենք սիրոյ գործերով արժեւորել՝ այդ երկնատուր պարգեւը եւ համատարած տեղ տալ մեր սրտի եւ հոգիի անհուն տարածքներուն մէջ:

Կեանքը պայքար է եւ պայքարը կեանք: Հոգեկան ռազմադաշտին վրայ մաքառումը կը սկսի այսօրուրէն եւ ոչ թէ վաղուրէն: Վաղուան օրը մեզի չի պատկանիր, անակնկալ պատահարները կրնան խլել զայն մեր կեանքէն:

Ժամանակը իր ոսկեքերան լեզուով կը յիշեցնէ եւ կը յորդորէ ներկան ողջունել, այսօրը ապրիլ ու պայքարիլ,

Այսօր պիտի սիրես, այսօր պիտի ներես, այսօր պիտի քարերարես եւ ոչ թէ մահուրէն ետի:

Մարդասիրութիւնը եւ քարերարութիւնը այսօրուրէն կը սկսին ու կանգ կ'առնեն յաւերժութեան յոյսերուն մէջ:

Ես՝ վրիպած քարեգործութիւն կը համարեմ այն բոլոր նուիրատուութիւնները՝ երբ իրենց ողջութեան գոց կը պահեն իրենց սրտին զոհողութեան ծորակները եւ մահէն ետի, կտակներ կը գրեն այս կամ այն նպատակի համար, որ սեփականատէրը ըլլալէ դադրած են իրենց հարստութեան:

Մեր ետեւ կը թողունք մեղքերով ծանրաքեռնուած հանգուցեալ Տարուան հսկայ դագաղը, Անցեալի վիհին մէջ կը սուզենք զայն, առանց ծաղիկի, առանց յուդարկաւորի:

Աշխարհաճաւալ դագաղ մը, որ իր մէջ կ'ամփոփէ մարդկային կեանքը խոշտանգող բոլոր չարագոծները եւ ահաբեկիչները, իրենց անհամար անմեղ զոհերուն հետ, որոնք պիտի անջատուին իրարմէ երկու ճամբաներով, արդարեւոր ծաղկաւէտ ճանապարհով պիտի ուղեւորին դէպի հոգեւոր հորիզոնները եւ մեղաւորները դէպի գեհեմի կրակներուն մէջ:

Ներկայ աշխարհին բորբոսած քարքերուն մէջ, ուր միահեծան կ'իշխէ մեղքին բռնատիրութիւնը, ոչ մարդը կը քարեշրջուի եւ ոչ մարդկութիւնը:

Մահկանայան Հերովդէսի ռերախանձ ոգիով կ'առեւանգուին երախաները, կը բռնաբարուին մանուկները, կը սգաւորուին հայրերն ու մայրերը, վերջապէս ինչ որ երկնային սրբութիւն է կը պղծուի:

Փոքրաբիւ են անսուտ քարոզիչները, անկեղծ աղօթողները, Յիսուսի

Մսուրին առջեւէն տողանցող քարեպաշտները, հաւատով եկեղեցի յանախողները, Ամանորի եւ Մնունդի տօնական օրերուն գիրար շնորհաւորող քարեհողի հաւատացեալները:

Նոր Տարուան խրախնամները գինի եւ օղի կը հոտին, փոխանակ խունկ եւ զմուռս բուրելու:

Ամանորը եւ Յիսուսի Մնունդը իրենց երկնային պատգամներով չեն ըսեր մեզի կերէք, գինովցէք, կռուեցէք, այլ՝ կ'ըսեն, սիրեցէք, ներեցէք, աղօթեցէք եւ շնորհապարտ զգացումներով զԱստուած պաշտեցէք:

Աշխարհը եւ մարդկային հասարակութիւնը դարձած է քառս եւ լարիւրինդոս: Ընկերային հանդիպումները կը կատարուին տարակուսելի յարաբերութիւններով:

Ընտանեկան կապերը զաւակներու եւ ծնողներու միջեւ դերձանէ մը կախուած է փրթելու:

Մարդուն մէջ, ոչ թէ Աստուծոյ հրեշտակը կը խօսի, այլ գազանը՝ որոտայի գոռումով:

Դուն, ով հայրդի, փորձութիւններէ յաղթահարուած՝ ինկար ու վիրաւորուեցար: Ի՞նչ պիտի ընես հիմա, պիտի մնաս անկեալ եւ գետնամած, թէ

քաջամարտիկ ազատամարտիկի պէս ընդոստ պիտի վերականգնիս եւ Նոր Տարուան սեմին վրայ քարեւի կեցած, պիտի քարացուցես պայքարով մեծահարուստ հայու դիւցազնական հոգիդ:

Լսեմք ուշադիր, Նոր Տարուան առաջին օրը, Յաւիտեանական Հօր ոսկեքերան պատգամը Իր քանաւոր հօտին ուղղուած,

- Զաւակս, Նոր Տարին նոր է, երբ միշտ նոր կը մնայ սիրտդ: Տարին չի ծերանար, սիրտը կ'ալեւորի, կը յոգնի ու կը հիւծի, ոչ թէ ժամանակի հոլովոյթէն, այլ մեղքին մրճահարումներէն: Սիրտը որ կը մեղանչէ, կը դառնայ քեւեռային սառնակոյտ:

Կ'ուզե՞ս վալելի կենսութիւն Նոր Տարի մը, վերանորոգէ սիրտդ իր մէջ կուտակուած արատներէ: Նոր Տարի, կը նշանակէ նոր սիրտ, նոր կեանք, նոր մարդ: Միայն իմ մօտ կրնաս վերանորոգուիլ ու դառնալ արժուեթոյի հոգի:

Նոր Տարի կը նշանակէ մէն մի տառին ամենաքարձր առումով, նոր գաղափարներ, նոր որոշումներ, նոր մարդ եւ ոչ թէ նոր հագուստներ, նոր կարասիներ, նոր տուն եւ նոր շահեր:

ՎԱՐԴԱՆ Ա. ՔԶՆՅ. ՏԻԼԿԵՐԵԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԶ ՄԱՏԵԱՆԸ

Ա.- ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԽՕՍԵԼԱԿԵՐՊԸ

Աստուած խօսած է անցեալին, եւ կը խօսի այսօր: Բայց ի՞նչպէս, ի՞նչ ձեւով լսելի կը դարձնէ ինկզիմ, իր խօսքը: Աշխարհը ստեղծագործութիւնն է Աստուծոյ. մարդը սիրոյ պտուղն է աստուածային նախախնամութեան: Ծննդոց գիրքը իր առաջին իսկ գլուխին մէջ պատմելով մարդուն ստեղծումը երկրի փոշիէն, կը շեշտէ թէ Աստուած իր պատկերով եւ իր նմանութեամբ ստեղծեց զայն (Ա. 26-27): Անոր ռունգերուն կենդանութեան շունչ փչեց, եւ մարդը ապրող էակ դարձաւ (Բ. 7): Եւ ապա, ստեղծման այդ առաջին պահէն իսկ Աստուած խօսեցաւ մարդուն, իր պատուէրը տուաւ անոր. եւ այնուհետեւ խօսեցաւ միշտ անոր, նոյնիսկ երբ ան մեղանչեց եւ իր փառէն ինկաւ, այսինքն՝ Աստուծոյ անմիջական ներկայութեան մէջ ապրելու շնորհիւն գրկուեցաւ: Այսպէս, Աստուած խօսեցաւ Կայէնի (Դ. 6-15), Նոյի (Ձ. 13-Ը), Աբրահամի (ԺԲ. 1-3) եւ անոր սերունդէն՝ նահապետներու, դատաւորներու եւ թագաւորներու, տեսանողներու եւ մարգարէներու:

Բայց արդէն իսկ սահմանազատում մը ըրած եղանկ, որովհետեւ որոշ անուններ կամ անհատներ յիշելով՝ մատնանշած եղանկ թէ Աստուած իր յայտնութիւնը կ'ընէ որոշ մարդոց միջոցաւ, որոնք իր Հոգին կը կրեն իրենց ներսիդին եւ զայն կենդանի կը պահեն իրենց մէջ, անոր ներշնչումով խօսելու եւ յայտնելու համար Աստուծոյ կամքն ու ծրագիրը: Պետրոս Առաքեալ յստակ սահմանում մը կուտայ՝ ըսելով. «Սուրբ Հոգիին մղումով է որ Աստուծոյ մարդիկը խօսած են» - Բ. Պտ. Ա. 21: Մարգարէները Տէրոջ բերանն էին պարզապէս: Պատմողներն էին այն

խօսքերուն կամ խորհուրդներուն՝ զորս Տէրը տեսիլով կը յայտնէր անոնց: Մարգարէականները Տէրոջ բերանն էին պարզապէս. պատմողներն էին այն խօսքերուն կամ խորհուրդներուն՝ զորս Տէրը տեսիլով կը յայտնէր անոնց: Մարգարէական այս հոգիին կապակցութեամբ՝ Գրիգոր Տաթեւացի հետեւեալ չորս կէտերով կը ներկայացնէ Աստուծոյ յայտնութեան կերպերը. «Մարգարէութիւնը հոգեւոր եւ աստուածային գիտութիւն է, զոր անոնք Սուրբ Հոգիէն ուսանելով կը խօսին՝ մարդիկը զգուշացնելու եւ հոգեւորապէս դաստիարակելու համար: Եւ ասիկա կ'ըլլայ չորս կերպերով. նախ՝ երազներով, ինչպէս Սողոմոնին եղաւ: Երկրորդ՝ տեսիլով, ինչպէս Նաայիին եղաւ: Երրորդ՝ երեւակայութեամբ, ինչպէս եղաւ Եղիսէին, որ հրեշտակներու զօրք տեսաւ, մինչ պատանին չտեսաւ: Չորրորդ՝ յայտնութեամբ միտքը լուսաւորելով, առանց երեւակայութեան, Սուրբ Հոգիին շնորհով միտքը լուսաւորելով, ինչպէս Աստուած Մովսէսի կ'ըսէր. «Տեսիլով կամ երազով չէ որ պիտի երեւիմ ու խօսիմ քեզի, այլ՝ բերնէ բերան, դէմ դիմաց երեւելով» - Գիրք Հարցմանց, հատոր 9, պրակ 4:

Յայտնութեամբ տրուած այս օրէնքն ու պատգամը, տեսիլն ու աւետիսը ժամանակ առ ժամանակ արձանագրուեցան, ինչպէս տեսանք, երբեմն Աստուծոյ իսկ անմիջական քելադրութեամբ կամ հրահանգով: Եւ խօսքը եղաւ գիր: Այն Հոգին կամ Շունչը, որ լեցուցած էր մարգարէն՝ լեցուց նաեւ գիրը, գիրքը, եւ իրմով շնչաւորեց զայն: Բովանդակութիւնը

Տերոյն էր, գրիչը՝ մարգարէ ծառաներունը: Միտքը Արարչինն էր, արձանագրութիւնը՝ Բանին հաղորդ արարածներունը: Հոգին Աստուծոյնն էր, գիրը՝ հոգեւից մարդոցը: Մարգարէներու խօսքերուն ու գրութիւններուն մէջ Աստուծոյ շունչը, այսինքն Աստուծոյ ներշնչումը կայ, եւ ատոր համար է որ մենք ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԶ ՄԱՏԵԱՆ կը կոչենք այն՝ ինչ որ ուրիշ ժողովուրդներ ՍՈՒՐԲ ԳԻՐԲ կ'անուանեն: Արդարեւ աստուածաշունչ բառը, որ ածական մըն է, միայն մէկ անգամ կը գտնենք ամբողջ Հին եւ Նոր Կտակարաններուն մէջ: Պօղոս Առաքեալ իր աշակերտին՝ Տիմոթէոսի յղումը երկրորդ Նամակին մէջ կը գրէ. «Ամենայն Գիրք աստուածաշունչէ», որուն աշխարհաբար բառացի թարգմանութիւնը կ'ըլլայ. «Բոլոր աստուածաշունչ Գրքերը»: Իսկ աւելի ազատ թարգմանութիւնը. «Աստուծոյ ներշնչումով գրուած բոլոր Գրքերը» - Բ. Տիմ. Գ. 16:

Պօղոս Առաքեալ այս բացատրութեամբ անշուշտ կ'ակնարկէր այն գրքերու ամբողջութեան՝ զոր մենք այսօր կը նանչնանք որպէս Հին Կտակարան. որովհետեւ տակաւին չկար եւ ամբողջութեամբ չէր արձանագրուած Նոր Կտակարանը: Իսկ, եթէ Հին Կտակարանը Աստուծոյ ներշնչումով գրուած գրքերուն գումարն է, ի՞նչ կը ներկայացնէ Նոր Կտակարանը:

Բ. ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԽՕՍԲԻՆ ԱՄԲՈՂՋԱՑՈՒՄԸ

Աստուած չդադրեցաւ, եւ քնաւ չի դադրիր մարդուն խօսելէ: Այդպէս ալ Հին Կտակարանով չփակուեցաւ ու վերջ չգտաւ Աստուծոյ Խօսքը, այլ շարունակուեցաւ: Երբայեցիներուն

գրուած Պօղոսի նամակը կը սկսի հետեւեալ հաստատումով. «Անցեալին քաղմաթիւ անգամներ՝ քաղմաթիւ կերպերով Աստուած մեր հայրերուն խօսեցաւ մարգարէներուն միջոցաւ, իսկ այս վերջին օրերուն մեզի խօսեցաւ իր Որդիին միջոցաւ» - Եբր. Ա. 1-2: Աստուծոյ Խօսքը ո՛չ միայն շարունակուեցաւ, այլ մանաւանդ Նոր տարողութիւն ստացաւ եւ հասաւ իր ամբողջացման: Քրիստոսով Աստուծոյ յայտնութիւնը հասաւ իր նշանակէտին ու կատարելութեան:

Նախ որ Քրիստոս ի՛նք Աստուծոյ Խօսքն էր (գրաբար լեզուով՝ Բան, յունարէն «Լոկոս»): Այդ «Խօսքը սկիզբէն Աստուծոյ բով էր, եւ Խօսքը ինք Աստուած էր» - Յովհ. Ա. 1: Աստուծոյ ստեղծագործ Խօսքն էր ան, որով ամէն ինչ ստեղծուեցաւ: Եւ պատմութեան մէջ օր մը, երկու հազարամեակներ առաջ, այդ «Խօսքը մարմին եղաւ եւ մեր միջեւ քնակեցաւ» - Յով. Ա. 14: Քրիստոսով Աստուծոյ Խօսքին ստացած նոր տարողութիւնը այն է, որ այդ Խօսքը եկաւ ինկզիմ յայտնելու եւ մարդոց մէջ քնակելու իր լիութեամբ:

Աստուծոյ յայտնութիւնը աստիճանական զարգացման որոշ ընթացքով մը տրուեցաւ, մարդիկը պատրաստելու համար յայտնութեան իրերայաջորդ մակարդակներուն, որոնց վերջինը եւ բարձրագոյնը պիտի ըլլար Քրիստոսով: Արդ, «բոլոր մարգարէները եւ Օրէնքը մինչեւ Յովհաննէս (Մկրտիչ) մարգարէացան» - Եբր. ԺԱ. 13: Այդ մարգարէական յայտնութեանց ընդմէջէն՝ «Օրէնքը մեր դաստիարակը եղաւ՝ մեզ Քրիստոսի առաջնորդելով», «որովհետեւ Օրէնքին վախճանը Քրիստոսն է» - Գաղ. Գ. 24, Հռոմ. Ժ. 4: Բայց ի՞նչ կը նշանակէ վախճան. «Օրէնքին վերջը» ըսելով՝ Օրէնքին ջնջո՞ւմը կը հասկնայ

արդեօք Առաքելը: Ո՛չ, անշուշտ: Որովհետև Քրիստոս ինքն յատկորեն պիտի յայտարարեր. «Մի՛ կարծե՛ք որ եմք կամ մարգարեութիւններ ջնջելու եկայ: Չեկայ ջնջելու, այլ՝ կատարելու» - Մատթ. Ե. 17: Պօղոս ըսել կ'ուզէր թէ Քրիստոսով օրէնքը հասաւ Աստուծոյ կողմէ առաջադրուած նշանակէտին, իր եզրակացութեան, յայտնութեան բարձունքին: Օրէնքը միայն օրինակը եւ Աստուծոյ Խօսքն էր. հետեւաբար՝ նշմարտութիւնը, իրականութիւնը: Օրէնքը աստուածային շնորհիւ մասնակը միայն կը պարգեւէ անոնց՝ որոնք կը յաջողէին կատարել Օրէնքը. մինչդեռ Քրիստոս ամբողջութիւնն էր, լիութիւնն էր այդ շնորհիւ: Ահա՛ թէ ինչո՞ւ Յովհաննէս Աւետարանիչը պիտի ըսէր. «Անոր լեցունութենէն մենք բոլորս շնորհիւ շնորհիւ վրայ առինք, որովհետեւ Օրէնքը Մովսէսի ձեռքով տրուեցաւ, մինչ շնորհիւ եւ նշմարտութիւնը՝ Յիսուս Քրիստոսի միջոցաւ եկան» - Յովհ. Ա. 16:

Այս նշմարտութիւնը լոյս կը նետէ Հին Ուխտին հասկացողութեան վրայ: Օրէնքն ու Մարգարէները, Հին Կտակարանի պատմութիւնն ու իմաստութեան գրականութիւնը իրենց ամբողջական իմաստը կը գտնեն միայն Քրիստոսով, անոր յայտնութեան մէջ: Հետեւաբար գտնո՞ւմք ճիշդ հասկնալու եւ ուղիղ մեկնաբանելու առաջին պայմանը՝ գտնո՞ւմք Քրիստոսի գալուստին եւ անով սկիզբ առած փրկագործութեան լոյսին տակ դիտելն է: Ճիշդ ինչպէս երախայի մը ծնո՞ւնդն է որ կ'իմաստաւորէ անոր սաղմաւորումէն մինչեւ ծնունդ երկարող յղութեան շրջանի կեանքը, (որ իրական կեանքին յարաբերաբար անորոշ ստուերն է միայն եւ ինքնանպատակ չէ, այլ կը ծառայէ մանկիկը կազմաւորուած ձեւով հասցնել իր ծննդեան), այնպէս ալ մինչեւ Քրիստոսի գալուստը երկարող դարա-

շրջանները մարդկութեան իրական հոգեւոր ծնունդն ու փրկութիւնը կանխող «յղութեան» շրջանն էին, եւ իրենց իմաստն ու նպատակը գտան այդ հոգեւոր ծնունդին սկիզբը նշող Քրիստոսի գալուստով ու յայտնութեամբ:

Ասիկա ինքնին կը նշանակէր թէ Քրիստոսն է կեդրոնը եւ առանցքը Աստուածաշունչ Մատեանին, այսինքն Աստուծոյ Խօսքին յայտնութեան: Ի՞նչն է կեդրոնը եւ առանցքը Հին եւ Նոր Կտակարաններուն, որոնք իր շուրջ կը դառնան՝ ինչպէս ձգողութեան բեւեռի մը: Ահա՛ թէ ինչո՞ւ որեւէ ձեւով կարելի չէ իրարմէ անջատել Աստուածաշունչի երկու բաժինները, որոնք իբրեւ իրարու շարունակութիւն՝ միասին մէկ ամբողջութիւն կը կազմեն: Ինչպէս կարելի չէ Հին Կտակարանը իմաստաւորել եւ իր վախճանական նպատակին մէջ հասկնալ՝ առանց Նորին, այնպէս ալ հնարաւոր չէ Նոր Կտակարանը իբրեւ Հինին կատարումն ու ամբողջացումը հասկնալ եւ լրիւ գնահատել՝ առանց Հին Կտակարանին: Առաջինը եթէ յառաջահայեաց կանխասացութիւն մըն էր՝ իր կատարման ապացոյցին սպասող, երկրորդը իր կատարման ապացոյցովն իսկ յետահայեաց քննութեամբ կը հաստատէ Հինը, եւ կը հաստատուի անկէ՛ քաղուած վկայութիւններով:

Գ. ՆՈՐ ՈՒՒՏԸ

Ըսինք թէ Աստուծոյ Խօսքը չփակուեցաւ ու վերջ չգտաւ Հին Կտակարանով, այլ շարունակուեցաւ Քրիստոսով: Անով սկիզբը դրուեցաւ Նոր Կտակարանին: Կտակարան կը կոչենք որեւէ գրութիւն կամ գիրք՝ որ կտակ մը կամ ուխտ մը, այսինքն համաձայնագիր մը կը պարունակէ: Հին Կտակարանը Աստուծոյ կողմէ մարդուն հետ կնքուած առաջին Ուխտը կը պարունակէր, տեսալ

մը խոստմնագիր էր՝ Աստուծոյ կողմէ մարդուն տրուած: Նախ՝ Նոյի, թէ աշխարհ եւ մարդկութիւն անգամ մը եւս պիտի չքնաջնջուին (Ծննդ. Թ. 11-17): Ապա՝ Աբրահամի, թէ իր զաւկին ընդմէջէն ազգերու հայր պիտի ըլլայ, եւ իր սերունդները պիտի ժառանգեն խոստացուած երկիրը (Ծննդ. Ժէ, 2-8, եւլն.): Յետոյ Մովսէսի միջնորդութեամբ՝ իր ազատագրուած ժողովուրդին, թէ զայն կ'ընտրէ իր ժողովուրդը ըլլալու համար (Ելից ԻԹ. 2-13, եւլն.): Ի վերջոյ՝ Դաւիթի, թէ անոր սերունդէն յաւիտենական թագաւորութիւն մը պիտի տայ (Բ. Թագ. է. 4-16, եւլն.): Այդ խոստումներուն դիմաց՝ Աստուած միայն հաւատարմութիւն կը պահանջէր իրեն հանդէպ:

Բայց նոյն Հին Կտակարանին մէջ Աստուած արդէն նոր խոստումով մը ակնարկած էր կնիքելիք՝ Նոր Ուխտի մը մասին: «Ահա՛ օրեր կու գան, - կ'ըսէ Տէրը, - Որ Իսրայէլի տան հետ եւ Յուդայի տան հետ նոր ուխտ մը պիտի կնիքեմ: Ո՛չ թէ այն ուխտին պէս, զոր անոնց հայրերուն հետ ըրի այն օրը երբ անոնց ձեռքէն բռնեցի՝ զանոնք Եգիպտոսի երկրէն հանելու համար, որովհետեւ անոնք իմ ուխտս դրժեցին ու եւ մերժեցի զանոնք, - կ'ըսէ Տէրը, - Այլ այն օրերէն ետք Իսրայէլի տան հետ իմ կնիքելիք ուխտս սա՛ է, - կ'ըսէ Տէրը, - իմ Օրէնքս պիտի դնեմ անոնց ներսիդին, անոնց սրտին վրայ պիտի գրեմ զայն, ու եւ անոնց Աստուած պիտի ըլլամ, եւ անոնք իմ ժողովուրդս պիտի ըլլան: Անկէ ետք ոեւէ մէկը իր ընկերոջ կամ իր եղբոր պիտի չտորվեցնէ՝ ըսելով. «Տէ՛րը ճանչցիր», այլ անոնք պզտիկէն մինչեւ մեծը՝ բոլորն ալ զիս պիտի ճանչնան, - կ'ըսէ Տէրը, - որովհետեւ անոնց անօրէնութիւնը պիտի ներեմ եւ անոնց մեղքը անգամ մըն ալ պիտի չյիշեմ» -

երեմ. ԼԱ. 31-34: Եւ այդ Նոր Ուխտը կնիքեցաւ Քրիստոսի արիւնով, որ թափուեցաւ «շատերու մեղքերու բողոքեան համար» - Մատթ. ԻԶ., 28: Այս Նոր Ուխտով Յիսուս իր ժողովուրդին (այսինքն՝ Եկեղեցիին) կու տար արդարութիւն, Ա. Հոգիի պարգեւը, եւ յաւիտենական կեանքին ժառանգութեան խոստումը:

Արդ, Նոր Կտակարանով՝ Քրիստոսի կնիքած Նոր Ուխտն ալ՝ իբրեւ Աստուծոյ խօսք ու խոստում՝ արձանագրուեցաւ առաքելական դարուն, Եկեղեցւոյ մէջ կենդանի փարոզութեամբ ստեղծուած աւանդութեան հիմամբ: Այսպիսով Նոր Կտակարանը եւս դարձաւ մաս Աստուծոյ գրաւոր Խօսքին:

Դ. ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԽՕՍՔԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՎ

Իսկ այնուհետեւ Աստուած խօսեցա՞ւ, եւ կը խօսի՞ այսօր: Այս հարցումներուն պատասխանը կու տայ Քրիստոսի Ս. Եկեղեցւոյ կեանքը, անոր պատմութիւնը, որ Աստուծոյ խոստումին իրականացման պատմութիւնն է:

Քրիստոսով իրականացան այն խոստումները՝ զորս Աստուած տուած էր Աբրահամի եւ Դաւիթի: Անոնց մարմնաւոր շառաւիղը, իր փառարար մահէն ետք, հրաշափառ յարութեամբ գնաց իր Հօր մօտ՝ առնելու համար իր անվախճան թագաւորութիւնը, եւ իր բերած փրկութեան օրհնութիւնը տարածեց բոլոր ազգերուն վրայ: Այս էր առաքելներու փարոզութեան ողնասիւնը: Այսպէս կը փարոզէր, օրինակ, Պօղոս՝ Պիսիդիայի Անտիոք փառաքին մէջ, ուր կ'ըսէր. «Մե՛նք ալ, ահա՛, ձեզի կ'աւետենք թէ Աստուած մեր հայրերուն տուած իր խոստումը կատարեց մեր օրերուն, որ անոնց զաւակներն ենք: Այդ խոստումը կատարեց՝ Յիսուսը յարուցանելով, ինչպէս

երկրորդ Սաղմոսին մէջ ալ գրուած է. «Իմ որդիս ես դուն, այսօր քեզ ծնայ»: Նոյն այն իրողութիւնը, թէ Աստուած զայն մեռելներէն յարուցանեց եւ անկա ալլեւս քնաւ մահ պիտի չտեսնէ, խոստում մըն է՝ մեզի ուղղուած, որովհետեւ Աստուած այսպէս կ'ըսէ. «Ձեզի պիտի տամ այն իսկական օրհնութիւնը՝ զոր Դաւիթի խոստացայ» - Գործք ԺԳ. 32-34: Իսկ Գաղատացիներուն գրած իր նամակին մէջ կ'ըսէր. «Քրիստոս մեզ գնեց եւ ազատեց Օրէնքին անէծքէն՝ ինք մեզի համար անէծք ըլլալով ... որպէս զի Արքայի խոստացուած օրհնութիւնը հեքանոսներուն վրայ ըլլայ Քրիստոս Յիսուսով, եւ մենք ալ խոստացուած Հոգին ստանանք հաւատով» - Գաղ. Գ. 13-14:

Յստակ է թէ խոստումը չէր եղած Քրիստոսի, հապա՝ մեր հաւատքի հայրերուն, նաեւ մեզի, այլ խօսքով՝ Քրիստոսի եկեղեցիին: Եւ առաջին քանը՝ զոր ան կը ժառանգէր այդ խոստումներուն հետ եւ այդ խոստումներով՝ Աստուծոյ կենդանի խօսքն էր: Եկեղեցին այդ խօսքը կը ժառանգէր ո՛չ միայն Յիսուսէ, այլ նաեւ՝ իր խոստումին համաձայն՝ Ս. Հոգիէն: Աստուած կանուխէն խոստացած էր իր Հոգին՝ ըսելով. «Վերջին օրերուն», այսինքն երբ իր կողմէ սահմանուած ժամանակը գար, - «Իմ Հոգիս պիտի բաժնեմ քոյոր մարդոց վրայ. ձեր տղաքն ու աղջիկները պիտի մարգարէանան, ձեր երիտասարդները տեսիլքներ պիտի ունենան, եւ ձեր ծերերը երազներ պիտի տեսնեն» - Յովել. Բ. 28: Իսկ Քրիստոս իր եկեղեցիին ըսաւ. «Մխիթարիչը՝ Սուրբ Հոգին, զոր Հայրը ձեզի պիտի դրկէ իմ անունովս, անկա ամէն ինչ պիտի սորվեցնէ ձեզի, եւ յիշեցնէ ինչ որ ես ձեզի ըսի» - Յովհ. ԺԳ. 26: Այդ խոստումին համաձայն՝ Ս. Հոգին

Քրիստոսի եկեղեցին մշտապէս կը լեցնէ Աստուծոյ խօսքով, կը սորվեցնէ եւ կը յիշեցնէ զայն, ու պտղաբեր կը դարձնէ եկեղեցւոյ կեանքին մէջ:

Բայց եկեղեցին ո՛չ միայն ժառանգորդն ու պահապանն է աստուածային խօսքին, այլ նաեւ զայն փոխանցողը եւ մեկնաբանողը: Արդարեւ, Ս. Հոգիով եկեղեցիին տրուած հոգեւոր պարգեւներուն մէջ առաջին տեղերը կը գրաւեն՝ իմաստութեամբ յորդորելու կարողութիւնը, հոգեւոր գիտութեամբ ուսուցանելը եւ մարգարէութիւնը (Ա. Կորնթ. ԺԲ. 8, 10): «Աստուած եկեղեցիին մէջ քաղմաքիւ անդամներ կարգեց՝ զանազան ծառայութեանց համար. նախ՝ առաքելները, երկրորդ՝ մարգարէները երրորդ՝ վարդապետները...» - Ա. Կորնթ. ԺԲ. 28: Առաքելին պաշտօնը Աստուծոյ խօսքին ու կամքին յայտնութիւնը եւ փոխանցումն էր՝ քարոզութեամբ. մարգարէինը՝ Աստուծոյ պատգամներուն մեկնաբանութիւնը. իսկ վարդապետինը՝ քարոյական ուսուցումն ու յորդորը: Այս պաշտօններով, եւ յատկապէս մարգարէական պատգամախօսութեամբ, եկեղեցին ո՛չ միայն սոսկական կրկնողն է Աստուծոյ գրաւոր խօսքին, այլ Ս. Հոգիին մղումով եւ առաջնորդութեամբ՝ արտայայտիչը անոր կենդանի խօսքին, եւ ներշնչեալ մեկնաբանութեամբ՝ զայն մշտանորոգ թիւեցնողը:

Աստուած այսօր ալ կը խօսի մեզի ու մեր միջոցաւ՝ ամբողջ մարդկութեան: Մենք քնաւ չենք կրնար ըսել թէ Աստուծոյ խօսքը հեռու եւ անհասանելի է մեզի համար, որովհետեւ ինք պատասխան կու տայ՝ ըսելով. «Այս պատուիրանը որ այսօր քեզի կու տամ՝ շատ դժուար քան մըն չէ, եւ հեռու ալ չէ քեզմէ: Ո՛չ երկինքն է՝ որ ըսես. «Ո՞վ երկինք պիտի ելլէ եւ զայն մեզի քերէ, որ լսենք ու

կատարենք զայն»։ Եւ ալ ծովուն միւս կողմէն է՝ որ ըսես. «Ո՞վ պիտի անցնի ծովուն միւս կողմը եւ զայն մեզի բերէ՝ ու լսելի դարձնէ, որ կատարենք զայն»։ Այս պատգամը շատ մօտիկ է Բեզի. Բու բերնիդ ու սրտիդ մէջ է, եւ Բու ձեռքդ է զայն կատարելը» - Բ. Օրին. Լ. 11-14:

Լսե՛նք առաքելական ազդարարութիւնը. «Զգո՛յշ եղէ՛ք, որ չըլլայ թէ մերժէ՛ք Աստուծոյ խօսքը լսել, որովհետեւ եթէ անոր հրամանները մարդոց փոխանցող Մովսէսին չհնազանդողները ազատում չունեցան, մենք բնա՛ւ ազատում

չենք ունենար, եթէ կոնակ դարձնենք Աստուծոյ՝ որ երկինքէն կը խօսի մեզի» - Եբր. ԺԲ. 25: Եւ, ի վերջոյ, գիտնանք թէ մեր ձեռքն է կեանքի ընտրութիւնը, որովհետեւ Աստուած մեզի կ'ըսէ. «Քեզի ձգեցի ընտրել կեանքը կամ մահը, օրհնութիւնը կամ անէծքը: Կեանքը ընտրէ, որպէս զի թէ՛ դուն ապրիս, եւ թէ Բու սերունդդ: Սիրէ՛ Բու Տէր Աստուածդ, հնազանդէ՛ անոր խօսքին եւ հաւատարի՛մ մնացիր անոր, որովհետեւ անկէ կախում ունի Բու կեանքդ» - Բ. Օրին. Լ. 19-20:

ԶԱՐԵԷ ԵՊՍ. ԱԶՆԱԻՈՐԵԱՆ

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԱԾՆԻ (Ղուկաս Բ 1-7 Գաղատացիս Գ 29-Դ 7)

Համայն Քրիստոնեայ եկեղեցւոյ տաղաւար տօներէն մէկն է այս զոր կը տօնենք այսօր - Վերափոխումը զՅիսուս ծնող Աստուածամայր Մարիամի, որ ըստ իր Որդւոյն խոստումին երկինք փոխուեցաւ իր մահէն ետք առանց երկրի հողին մէջ բաղուելու: Մեր եկեղեցին մեծ հանդիսութեամբ կը տօնէ այս դէպքը: Նոյն օրին մասնաւոր արարողութեամբ կ'օրհնէ պտուղներու ամէնէն ընտիրը՝ խաղողներու ողկոյզները: Այս առիթով երգուելու համար շարականագիր հայրապետները յօրինած են հետեւեալ շարականը Առաւօտեան ժամերգութեան ընթացքին երգուելու.

«Նախամօր յանցանքներուն երկունքը կրեցիր եւ Բու միածին որդիդ մարմնով ծնար. այսօր նախաստեղծին ծնունդը վերնային զօրութեամբ փոխանակեցիր. որ միշտ Բու մօտ մեզ համար կը բարեխօսէ, Տէր Աստուածը մեր հայրերուն:»

«Դուն որ Հօր եւ Սուրբ Հոգիին

էակից ես յանձն առիր մարմնանալ սուրբ կոյսէն. այսօր Բու ծնունդը փոխադրելով դասեցիր երկնային խորաններու վրայ, որ միշտ Բու մօտ մեզի համար կը բարեխօսէ, Տէր Աստուածը մեր հայրերուն:»

«Դուն որ ամէն բան կ'ամբողջացնես ով բարեխնամ Սուրբ Հոգի, այսօր պարգեւներով անպատմելի կեանքի հանգիստը տուիր կոյս մօր. որ միշտ Բու մօտ մեզ համար կը բարեխօսէ, Տէր Աստուածը մեր հայրերուն:»

Վերափոխման տօնին մասին խօսելէ առաջ կ'արժէ անդրադառնալ նախորդող Շաբաթ օրուան համար նշանակուած տօնին որ մեր տօնացոյցին մէջ յիշատակուած է - Շողակաթ Սուրբ Էջմիածնի, տեսիլք Սուրբ Գրիգորի անունով:

Վստահօրէն, ծանօթ ենք այն աւանդութեան ըստ որում յետ Հայաստան աշխարհի Բրիտանացիները ընդունելուն, Գրիգոր ունեցաւ բացառիկ փորձառութիւն մը որու ընթացքին Յիսուս՝

ոսկի մուրճը ձեռքին, իջաւ Հայաստանի հողին վրայ եւ նշանակեց հողամասը որու վրայ պիտի կառուցուէր հայոց Մայր Տաճարը եւ կոչուէր Սուրբ Էջմիածին:

Մփանջելի, անկարագրելի փորձառութիւն մը եղաւ այդ համայն հայորդիներու համար որոնք պիտի ծնէին հայրենիքի եւ օտար երկնակամարներու տակ: Ինչ որ հրաշալիք է կը մատնանշէ եզակիութիւնը պատահարին: Ո՞րն է այն միւս եկեղեցին որու կառուցման վայրը նշանակուած ըլլայ Փրկչին կողմէ: Այս քաջադիպ քան մըն է հայոցս համար, որու արժէքը եւ գնահատութիւնը պէտք է նանչնայ եւ զգայ ամէն մի հայորդի ուր որ ալ ապրի ան:

Շողակաք Սուրբ Էջմիածնի եւ Գրիգոր Լուսաւորչի տեսիլքը մեզ հոգեւին հարստացնող եւ իմացապէս լուսաւորող դէպք մըն է: Կը մտածեմ. կը բաւէ՞ յիշել եւ տօնակատարել զայն: Կը բաւէ՞ խօսիլ եւ հպարտանալ որ աւելի քան 1700 տարիներ առաջ հայրենի հողի վրայ Քրիստոսի լոյսը ծագեցաւ եւ ժողովուրդը քրիստոնէութիւնը ընդունեց իբր պետական կրօն:

Ոչ, չի բաւեր: Շատ աւելի քան կ'ակնկալուի մեզմէ: Այդ նոր հաւատքը արմատ ձգեց հայրենի հողի մէջ ի մի քերելու համար քաժանումները, անհասկացողութիւնները եւ անմիաբանութիւնը: Ճշմարտութիւնը, սակայն, այն է որ այժմ ազգը մէկ չէ, երկու չէ, քանի քանի կտորներու վերածուած է: Փորձեր եղած են անցեալ քանի մը տասնամեակներուն բուժելու կացութիւնը: Բայց, աւաղ: Ոչ մէկ բարի արդիւնք ձեռք քերուած է:

Ուրեմն, եթէ կ'ուզենք արժանապէս տօնել Գրիգորի տեսիլքին խրատութիւնը դէպքը պէտք է մէկդի թողունք մեր

անձնական քաջահոգիքը յագեցնող ամէն ինչ եւ լրջութեամբ աշխատինք քաժանումները եւ անոնց դրդապատճառները մէջտեղէն վերցնելու որպէս զի իրականացնելու երազը թէ մենք մէկ ենք ազգով, եկեղեցիով, հաւատով, հայրենիքով: Այլապէս, ինչոր կ'ընենք եւ կը խօսինք պոռոտախօսութիւն է միայն եւ ոչ ուրիշ բան:

Քանի մը խօսք օրուան տաղաւար տօնին կապակցութեամբ որ կը յիշատակէ Մարիամ Աստուածածնի երկինք փոխուելուն դէպքը Յիսուսի խաչուելէն 15 տարիներ ետք: Աստուածամայրը ընտրեալ այն կիներ էր որ Հօր Աստուծոյ կամով ծնունդ տուաւ Փրկչին Բեթղեհէմի մէջ: Որ Որդւոյն ապրած 33 տարիներու ընթացքին հետեւեցաւ անոր գործունէութեան եւ տեսաւ խաչի վրայ մահանալը: Վկայ եղաւ անոր յարութեան եւ մնաց երուսաղէմ քաղաքի վերնատան մէջ աշակերտներու ընկերութեան, սպասելով Սուրբ Հոգիի գալստեան:

Երբ մահացաւ մարմինը երկրի հողին մէջ չթաղուեցաւ, այլ ըստ Յիսուսի խոստումին վերափոխուեցաւ երկինք: Սուրբ Մարիամ հիւս, հնազանդ դուստրն էր իր ծնողաց՝ Յովակիմի եւ Աննայի, որոնք անոր մատղաշ տարիքին նուիրած էին զինք տաճարին: Հոն ան ստացաւ իր կրօնական ուսումը եւ դարձաւ Գաբրիէլ հրեշտակապետի այցելութիւնը ընդունող կոյսը ըստ որոյ ցուցմունքին կոչուեցաւ ծնելու մարդկութեան Փրկիչը զՅիսուս Քրիստոս:

Սուրբ Մարիամ իգական սեռի անդամներու խելալ ներկայացուցիչն է, օժտուած սրբութեան, կամեցողութեան, հնազանդութեան եւ նուիրումի առաքինութիւններով: Եկէք, նայինք մեր շուրջը, լսենք թէ լէվիժին խօսքերը եւ տեսնենք պատկերները որ կը ցուցադրուին: Արդեօք այդ բոլորը ի՞նչ կ'ուսուցանենք

սերունդներուն: Կու տա՞ն առողջ եւ մահուր նկարագիր կազմելու դասեր, եւ կամ կը ստեղծեն՝ հոգիի սայթափում պատճառող առիթներ մատողաշ միտներու համար: Եկէ՛ք, նկատի առնենք, որո՞նք են նոր սերունդի հերոսները որոնց հագուստն ու կապուստը, վարուելակերպը եւ կամ խօսակցութեան նիւթը մեծ համոզումով կը տպաւորեն երիտասարդները:

Ասկէ զատ երիտասարդ սերունդը ունի՞ որեւէ ծանօթութիւն իրական հերոսներու մասին, որոնցմէ մին Մարիամ Աստուածածինը պէտք է ըլլայ, որուն նմանները աշխարհի պատմութեան էջերը

կը լեցնեն իրենց օրինակելի անձով, աստուածահաճոյ գործունէութեամբ եւ քարոյական քարձր պարումներով: Կրնանք շատ քան սորուիլ անոնցմէ որով մեր կեանքի օրերը կ'ըլլան օրհնուած եւ օգտաշատ:

Աղօթենք որ մեր երկնաւոր Հայրը տայ մեզի շնորհը կարենալ զատորոշելու գեղեցիկը տգեղէն, քարին չարէն, հանելիճ ոչ-հանելիճէն, որպէս զի այդ ընթացքով դառնանք առաւել եւս հաւատացեալ եւ գործադրող Իր Սուրբ կամբը:

ՇԱՀԷ Ա. ՔԶՆՅ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

ԿԵՆԴԱՆԻ ԶՈՒՐԸ

Ա.

Ասկէ մի քանի տարիներ առաջ, Առաջնորդ սրբազան հայրը հոգեւորականաց մեկուսացման շարք մը կազմակերպած էր: Հայր Դանիէլ Ֆրնտրեան պատասխանատու էր կարգադրութեանց եւ ինձմէ խնդրեց որ խօսողներէն մէկը ըլլամ: Այս շարքուան ընդհանուր նիւթն էր «Կենդանի ջուրը»: Եւ երբ Հայր Սուրբին հարցուցի թէ խօսիս նիւթը ի՞նչ պէտք է ըլլայ պատասխանեց. «ուզած քանիդ մասին խօսէ որքան ատեն որ կը խօսիս ջուրի մասին»: Այս յօդուածը ուրեմն ջուրի մասին է, Կենդանի Ջուրի մասին:

Մեկուսացումը նախորդող Կիրակին, հրաւիրուած էի Պինկէմբըն պատարագել: Պաշտամունքի աւարտին ըստ սովորութեան սրահ հաւաքուեցանք սուրճի եւ թեթեւ ուտելիքի համար: Յանկարծ տեսայ որ աջիս նստող երիտասարդը հետեւեալը կ'ըսէ. «Ջուր *the best thing for you*»: Զարմանքը պատեց

զիս եւ ինքզինքիս սկսայ ըսել. «Այս տղան ո՞րկէ գիտցաւ որ ես վաղը ջուրի մասին դասախօսութիւն պիտի տամ»: Յետոյ սակայն անդրադարձայ որ ան ըսել կ'ուզէ թէ ջուրը սուրճէն եւ սոսայէն եւ պիրայէն աւելի լաւ խմելիք է: Ահա թէ ինչու ուրեմն դասախօսութիւնս կը սկսիմ ըսելով թէ ջուրը լաւագոյն քանն է բոլորիս համար ալ:

Ստեղծագործութեան օրերուն Տէր Աստուած քացագանչեց ըսելով թէ ջուրը քարի է: Քանզի Սուրբ Հոգին կը շրջէր ջուրներուն վերեւ: Ջուրը քարի է եւ աղբիւր բուսականութեան եւ պատճառ ծաղիկներու եւ ծառերու եւ մրգաստաններու: Այս քարի ջուրն է որ կեանք կը քաշի կենդանական աշխարհին եւ նոյնիսկ մարդկութեան: Ջուրը կեանք է եւ կեանք կու տայ ամբողջ աշխարհին:

Ջուրը կը բժշկէ: Աւետարաններուն մէջ կը յիշատակուի Պրոպատիկէի աւագանը որպէս բժշկարար ջուր:

Եւրոպայի մէջ Լուրտի ջուրերը համբաւներու տիրացան որպէս հիւանդաց առողջութիւն պարգեւող ջուր: Մինչեւ այս օրերս շատ մը հիւանդներ Սարադոկա կը փութան անոր բուժիչ ջուրերէն օգտուելու համար: Քանի քանի բժիշկներ կը խրատեն որ օրական ուրը գաւաթ ջուր խմենք մեր առողջութիւնը պահպանելու համար: Ուրեմն Աստուծոյ շնորհած ջուրը բարի է, կենդանարար է եւ բժշկարար է:

Ջուրի բարիքներէն մէկն ալ այն է որ ան կը մաքրագործէ ամէն աղտոտութիւն: Արեւելի մէջ լուացումը ամէն ժամանակներու մէջ ալ ամէնօրեայ սովորութիւն եւ անհրաժեշտութիւն եղած է: Նոյնիսկ կրօնական պահանջք: Քանզի աղտ եւ աղտեղութիւն լեփ լեցուն են մեր կեանքին մէջ եւ ջուրերուն պէտք ունինք մաքրուելու համար: Վերջերս երբ սարգ անուն հիւանդութիւնը տարածուեցաւ, ըսուեցաւ որ բժշկութեան միակ միջոցն է հանապազ ձեռք լուայ:

Ջուրը կը մարէ կրակները եւ կ'ազատէ տուն եւ մարդ եւ անտառ կրակներու զոհ ըլլալէ: Երբ Նարուզոբունոստ արքան Սեդրակը, Միսակը եւ Յարէթ Նաֆուր կրակներու մէջ նետեց, Աստուծոյ հրեշտակը երկինքէն իջաւ եւ կրակարանը ջուրերով ողողեց եւ ազատեց երգող մանուկները:

Ջուրը երջանկութիւն է, ջուրը ուրախութիւն է եւ ջուրը սրտի եւ հոգիի հանգստութիւն է: Աստուած երբ դրախտը ստեղծեց զայն շրջապատեց չորս մեծ գետերով որպէս զի Ադամն ու Եւան զայն լիովի վայելեն: Դաւիթ մարգարէ կ'երգէ եւ կ'ըսէ. - «Տէրը զիս բնակեցուց կանանչ դաշտերու մէջ եւ հանգստաւտ ջուրերու քով»:

Ջուրը ձրի է: Աստուած իր անձրեւները կը քաշիէ հաւասարապէս քէ՛ր բարիներուն եւ քէ՛չ արեւուն: Ջուրը

բարի է, ջուրը կը բժշկէ, ջուրը կը մաքրէ եւ ջուրը երջանկութիւն է:

Ջուրը բարի է եւ օրհնութիւն է: Եւ ուրեմն ջուրի պակասութիւնը դժբախտութիւն է: Յակոբ Նահապետի օրերուն մահացու երաշտ պատահեցաւ ամբողջ աշխարհի վրայ: Երաշտը տեւեց եօթը երկար տարիներ: Նման երաշտ մը պատահեցաւ նաեւ Եղիա մարգարէի եւ Ահաբ թագաւորի օրով: Նոյնիսկ հոս Ամերիկայի մէջ կը պատահի երաշտ եւ ջուրի պակասութիւն: Որու պատճառաւ դաշտ ու անտառ կը չորնան, անասուններ կը մահանան եւ մարդկութիւնը կը տառապի:

Երբ մեր Տէրը խաչ հանուեցաւ. - «Ծարաւ եմ» ըսաւ եւ քիչ մը ջուր ուզեց: Բայց զինուորները ջուրի տեղ քանցի տուին իրեն: Եւ մեր Տէրը Ո՞րքան վշտացաւ արդեօք: Տեղահանութեան օրերուն երբ Հայերը ստիպուեցան Տէր Զօրի անապատներուն մէջ քալել, ջուր մուրացին եւ զինուորները զլացան այդ ջուրը տալ: Իրաքի մէջ կատարուող այս վերջին պատերազմին երբ քաղաք եւ գիւղ տակն ու վրայ եղան մարդիկ ջուր ուզեցին եւ ջուր չի կար:

Աւետարաններուն մէջ աղֆատ Ղազարոսի եւ քեհեզներ հագնող հարուստի մը առակը կը պատմուի: Ղազարոսը կը մահանայ եւ կը տարուի Հայր Աբրահամի գիրկը: Բայց երբ հարուստը կը մահանայ կը տարուի դժոխք: Եւ հարուստը կը պաղատի կաթիլ մը ջուր ունենալ եւ ջուր չի տրուիր իրեն:

Ջուր աղտոտելը, ջուրերուն մէջ ֆիմիական թոյներ նետելը այնքան վնասակար է որքան որ է երաշտ եւ ջուրի պակասութիւն: Աղտեղութիւնը մահ կը բերէ ջուրերուն եւ ջուրերուն մէջ բնակող կենդանիներուն: Եթէ ջուրերը մեզի կը քաշեն կեանք եւ ուրախութիւն մենք եւս պարտինք պաշտպան ըլլալ այս կենսատու ջուրերուն:

Բ.

Եթե ահաւոր է ջուրի պակասութիւնը, նոյնքան ահաւոր է նաեւ ջուրերու առատութիւնը: Նոյն ահապետի օրերուն երբ Տէր Աստուած ֆառասուն օր եւ ֆառասուն գիշեր անձրեւ տեղաց, մարդիկ եւ անասուն մահացան եւ ամբողջ աշխարհ ոչնչացաւ: Ով գիտէ պատմութեան մէջ ֆանի ֆանի ուրիշ ջրհեղեղներ եկան եւ աշխարհները կործանեցին: Նոյնիսկ ներկայ դարուս յորդառատ ջուրեր մէկ օրէն միւսը կու կու տան հսկայական տարածութիւններ եւրոպայի մէջ, Հնդկաստանի մէջ եւ Զինաստանի մէջ: Հոս Ամերիկացիներու մէջ էլ Նիւսօ անուն նորոյր մը կայ որ անասելի անձրեւներ կը բերէ եւ միլիոնաւոր տոլարներու վնասներ կը պատճառէ: Նոյնքան եւ աւելի վնասներ կը հասցնեն ամէն տարի կրկնուող հուրիւղները: Եթէ ջուրի պակասութեան ժամանակ աղօթքի կը դիմենք, պէտք է աղօթքի դիմենք նաեւ ջուրերու շատութեան պարագային: Քանզի երկուքն ալ անբաղձալի են:

Հայաստան ոչ ովկիանոս ունի եւ ոչ ալ ծով: Բայց եւ այնպէս երկար ապրած է եւ դիմադրած ամէն դժուարութիւններու երկրագործութեամբ եւ խաշնարածութեամբ: Լեռներէն հոսող գուլայ գուլայ գետեր եւ մեծ ու պզտիկ լճակներ հայրայրած են իրեն պէտք եղած ջուրերը: Մենք մեր Հայաստանը կոչած ենք Երկիր Դրախտավայր: Որովհետեւ Սուրբ Գիրքի մէջ յիշուող եփրատ եւ Տիգրիս գետերը Հայաստանի մէջ է որ ծնունդ կ'առնեն: Ոչ մէկ ուրիշ երկիր ինքզինքն անուանած է դրախտավայր:

Ահաւասիկ անուանաշարքը Հայաստանի հարստութիւնը եղող գետերուն.- Արաքս, Ճորոխ, Կուր, Գայլ,

Ալիս, եւ Տղմուտ: Վերեւ յիշեցինք եփրատն ու Տիգրիսը: Եւ լիճերը.- Սեւան, Վան, Աղթամար, Ուրմիա, Արփայ, Բիւրակն եւ Ծովք: Հայեր թէ՛ ուրախ եւ թէ՛ տխուր առիթներով Հայաստան աշխարհի ջուրերը երգած են եւ լացած եւ խնդացած են: Ահա այդ երգերէն մի ֆանին.- «Այ պաղ ջրեր գուլալ ջրեր», «Ամպի տակից ջուր է գալիս», «Կուժն առայ ելայ սարը», «Գետակի վրայ թեփուել է ուռին», «Մայր Արաքսի փերով ֆայլամոլոր գնում եմ»:

Ջուրը աստուած չէ: Այո, ջուրը կենսատու է եւ ջուրի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է, բայց եւ այնպէս ջուրը աստուած չէ: Այո, կարգ մը ժողովուրդներ ջուրը պաշտած են եւ թերեւս ալ դեռ կը պաշտեն, բայց ջուրը աստուած չէ:

Մենք Հայերս ինչպէս վերեւ ըսինք ջուրը սիրած ենք եւ մեր եկեղեցական արարողութեանց եւ խորհուրդներու մաս ըրած ենք, բայց չենք պաշտած եւ չենք պաշտեր գայն:

Ստորեւ կը յիշատակեմ այն առիթները ուր ջուրը կը գործածուի մեր եկեղեցւոյն մէջ: Պատարագի պահուն Քահանան իր ձեռքերը ջուրով կը լուայ երեք տարբեր անգամներ: Մկրտութեան պահուն ֆահանան ջուրին վրայ աղօթքներ կը կարդայ, անոր մէջ միւռոն կը թափէ եւ ալելուի երգելով երեք անգամ կ'օրհնէ: Ապա երեխան կը մկրտէ այս օրհնուած ջուրին մէջ: Մնունդի տօնին Ջրօրհնէք տեղի կ'ունենայ ամէն Հայ եկեղեցիներու մէջ: Յատուկ տաղեր կ'երգուին: Այս ջուրին վրայ ալ ալելուիով եւ միւռոնով օրհնութիւն կը կատարուի: Ապա ջուրը կը բաժնուի ժողովուրդին: Աւագ Հինգշաբթի Ռոնլուայի համար եւս տաղեր կ'երգուին եւ աղօթքներ կը կարդացուին: Եւ ապա տասներկու հոգիներու ոտները կը լուացուին: Կարգ մը եկեղեցիներու մէջ թէ Վարդապետի եւ թէ Խաչվերացի

տօներուն, անդաստանի պահուն, ֆահանան ժողովուրդին վրայ վարդաշուր կը սրսկէ:

Մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոս ջուրը իր կեանքին եւ իր ֆարդութեան եւ իր հրաշագործութեան առարկայ ըրաւ: Կանայի հարսանիքին մէջ ջուրը գինիի վերածեց: Եւ վերջին ընթրիքին այս գինիին համար ըսաւ.- «արբէք ի սմանէ այս է արիւն իմ»:- «Ես կենդանի ջուրն եմ, ով որ ծարաւի է ինծի թող գայ» ըսաւ: Ջուրերուն վրայ ֆալեց եւ ծովու փոթորիկները դադարեցուց: Ըսաւ.- «Եթէ մէկը ջուրէն եւ Սուրբ Հոգիէն վերստին չծնանի արժայութիւնը չի կրնար մտնել»:

Մեր Եկեղեցւոյն Հայրապետները շատ մը շարականներ հիւսած են քրիստոնէական կեանքը եւ ջուրերը իրարու մէջ հաղորդելով: Ահա մի քանի տողեր այդ շարականներէն:- «Ծով կենցաղոյս հանապազ գիս ալեկոծէ... ալիք յանցանաց գիս յանդիմանեն... աղբիւր անմահութեան աղբերացո ի սրտէ իմմէ զարտասուս ապաշխարութեան»: Եւ ջուրի մասին պատրաստուած այս յօդուածը կը վերջացնեմ եղանակելով հետեւեալ աղաչանք.- «Վասն անձրեւաց փաղցրութեան եւ պտղոց առատութեան զՏէր աղաչեցուի»: Ջուր, ջուր The Best Thing For You.

ԿԱՐԷՆ ՔԶՆՅ. ԿՏԱՆԵԱՆ

ԲԱՆՍԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

ՅՈՒ ԵՐԹԱՍ, ՏԷՐ

Հայր՝ կոուանն էր հաւատքիդ,
 Իսահակը քրիստոնեայ.
 Ողջակէզը քու նոր Ուխտիդ,
 Եւ սպասը՝ սուրբ սեղանին Միածնիդ:

Դարերով ան, միամտօրէն,
 Ազնուարար հաւատաց
 Մեծութեանդ Քու անչափ,
 Ու բարութեանդ անհաս,
 Էութեանդ Քու անտես,
 Երրորդութեանդ՝ անմեկին,
 Անսկիզբ, անեղ, եւ անգոյ,
 Երիցս խորին խորհուրդին:

Բայց օր մը անլուր,
 Օր մը սև, տխուր,
 Դրժեցիր կնքած դաշինքը Որդւոյդ,
 Զոր գիշեր մը սուրբ
 Ու գիշեր մը լուռ,
 Կոնց Միածինդ իր ուռովն ոսկի
 Եւ խաչովն քարի՝ Հետը Հայ ազգի:

Ու տուիր մեզ Տէր, իբր դառն պատիժ,
 Յորդանները բիրտ, բարբարոս, անխիղճ.
 Յազկերտը դաժան, Բուդան անկշիռ,
 Սելճուք Տուղրիլ Պէկ, զաւակն՝ Ալփասլան,
 Մոնկոլ Թիմուր Լէնկ, Թաթար՝ Ճէնկիզ Ուան:

Եւ ի վերայ այսր ամենայնի
 Տուիր մեզի Տէր՝ մահիկն Թուրանի.
 Կարծես դարերու չարիքը չէր բաւ,
 Վեց դար շարունակ մեզ բաժին եղաւ
 Արցունք, սրտի ցաւ:
 Անլոյս գիշերներ, աներազ օրեր,
 Աղօթքներ երաչտ, հարևան անհաչտ,
 Ճակատագիր դառն և՛ սև և՛ դաժան:

Հարազատներ եղան բաժան,
 Ինկան ափեր օտար, խոպան.
 Քաշկոտեցին կեանքերն անարգ,
 Իրենց տրուած, պարտադրուած.
 Բայց անոնք երբեք չմոռցան

Ժամ ու անդաստան,
Անունդ իրենց միշտ ապաստան:

Յո՞ երթաս Դուն, Տէ՛ր:

Եւ աւագին վրայ այրող ու կիզիչ
Ու արևուն տակ սպառիչ,
Ոչեակաները կոտորակուած
Հայ մեծ ազգին,
Կառուցին նախ՝ տունն հաւատքի
Իրենց պապերուն լոյս յիշատակին:
Ապա տուններ՝ յատուկ մտքի,
Ուր մարգարէներն Հայկեան ցեղին,
Մեսրոպ, Եղիշէ, Մովսէս և Դաւիթ,
Եկան մտքին հետ կոփելու հոգին
Ու դրոշմելու մէջը սիրտերուն,
Հայ պարմաններուն՝
Աչքերով պայծառ, նայուածքով աղու,
Ոստքն Աստուածչնչեան՝
Թէ «Սկիզբն իմաստութեան
է միշտ երկիւղ Տեառն»:

Անցան տարիներ, եկան նոր չարքեր,
Ոորհրդայնացում, նորանոր կարգեր:
Ապագայնացում և օտար բարքեր
Եկան պղծելու կուսութիւնը սուրբ
Հայ օճախներու, աւանդոյթներու ...

«...Եւ տուն բաժանեալ յանձն, անկցի»,

Պատգամեց Որդիդ.

Բայց Դո՛ւն բաժնեցիր

Տունդ աղօթքի, խարիսխ հաւատքի:

Եւ այժմ, առակին հօր պէս՝

Անառակ Որդւոյն,

Քու կրտսեր զաւկիդ դարձին կը սպասես,
Թէ ե՞րբ պիտ դառնայ «պանդխտութենէն»,
Հոգիով ծանր ու զղջումով քաղցր,
Արժանանալու երբեմնի իր պատիւին բարձր:
Նման Սուրբ Գրքեան Յօր երանելիին,
Տէր, փորձէ՛ Դուն դեռ Հայը տակաւին,
Ու անոր համբերութիւնն առասպելային,
Զոր պահած է ան
Քուրայէն անցած ոսկիին նման,
Բնաւ չփոխուող յատկութիւնն իր հին:

Յո՞ երթաս Դու, Տէր:

Ու յանկարծ կրկին պատուհասեցիր
Երկիրը Հայկի,
Շարժովը մեծ՝ անոր ընդերքի:
Սակայն ի զուր կարծեցիր
Նախտել Հաւատքը Քու ժողովուրդիդ.
Նորտակել կամքն անոր աննկուն,
Արարատի նման կարծր, կրանիթ,
Ու անոր Համբերութիւնն՝
Տիեզերքիդ նման անհուն:

Եւ Յո՞ երթաս, Տէր...

Կանգ չառիր սակայն
Եւ Տէ՛ր՝ Դուն այդտեղ.
Ուզեցիր տեսնել
Քու անմեղ գառներ, Հաւատաւորներ՝
Գազաններու կեր:
Գազաններ՝ իրենց աչքերովը նեղ,
Ու միտքովը խեռ,
Արհամարհողներ՝ արդարութիւնը ծեր:

Ժողովուրդ մ'ամբողջ զոհ՝ քմահաճոյքին
Բարբարոս, խենչէ, տմարդի թուրքին.
Մանուկներ, ծերեր, ու որբեր անտէր,
Սև ճակատագրի գերին են դարձեր:

Յո՞ երթաս Դու, Տէր...

Երկու Հազարեակ տարիներ առաջ,
Երբ մարդն ակընդէտ, լքուած ու անտէր
Վաղճւց կը սպասէր
Փրկութեան իր անհամբեր,
Ղրկեցիր Միածինդ այս փուճ մեր աշխարհ,
Ուր մարդուն Համար ապիկար, յիմար,
Զտատամսեցար, ու
Զաւակդ անգամ Հանեցիր Դուն խաչ,
Որ սորվեցնելով մեզ, ըսաւ.
«Սիրէ՛ թշնամիդ քու անձիդ նման»:

Իսկ երբ չկրցար օգնել Քու զաւկիդ,
Ինչպէ՞ս կրնայիր Դուն Հասնիլ մեզի:

Թէ կ'ակնկալէիր, որ Հողեղէններս
Օգնութեան ձեռք քեզ երկարէինք,
Երբ դեռ ազգովին կը տուայտէինք ...:

Յո՞ երթաս, Տէր ...

ՆՈՒՐԶԱՆ ԱՐՔ.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Երազանքս հինաւորց,
յենած տարտամ ֆայլերուս,
ծաղիկ մ'ինչպէս կը փռուի
մայրամուտի գեփիւռին
եւ նազանքով կը ճօնի,
տարուած մետաքս հոսանքէն:

Վառ պահեցի տարիներ
հրապոյրը՝ հազարաբոյր
երազներուս գեղեցիկ,
եւ միացայ մարդոց խումբին խանդավառ,
ուխտագնաց՝ թափօրական մը ինչպէս
դէպի երկիրըն հայոց,
Ուր՝ խուլօրէն եւ անխոնջ
կը տրոփեն համազարկ
սրտերն հանճար մեր անցեալին:

Ես, երկրպագու մը անցորդ
եւ խոնարհող մ'անվարան,
մեր հայրերուն Սրբազան
յիշատակին խնկարոյր
յաւերժութեան խորանին:

Ճանապարհին երազկոտ,
սիրտս համակ կարօտով,
կը փորձեմ ես որոնել
վտարանդի մը որպէս,
պատկառանքով վեհաշուք
գրկել բոյրն հայրենեաց:

Ու կը տեսնեմ տեղ առ տեղ,
վհատ լոյսեր մեճաւոր,
կարծես աստղեր հալածուած՝
ինկած հայոց երկինքէն:

Ամայութեան արգանդէն
 փունջ փունջ լոյսեր կը շողան,
 եւ մերթ ընդ մերթ կը մեծնայ,
 փոքրիկ ածուն հայկազեան:
 Հայաստանն է, վերջապէս,
 երազներու օրօրան,
 սպասումէ սպասում,
 խոր անձկութեամբ համակուած
 կը մօտենամ փարելու,
 հողին, ջուրին, պատմութեան:

Խոր Վիրապի բարձունքէն,
 Կը դիտեմ ես դէմ առ դէմ,
 Վեհն ալեհեր, անվեհեր,
 փարթամ տեսքովը վսեմ,
 կանգնած վրան դարերուն
 յաղթահասակ, աննկուն,
 կռակըն ցցած բուքերուն,
 մորմոռ նստած լանջերուն,
 ողբն անցեալի փառներուն,
 դեռ կը հսկէ օրն ի բուն
 փարոս մ'ինչպէս լուսատուն:

Արարատեան գահոյքէն,
 արքան հայոց լեռներուն,
 կնեխներուն դարերուն,
 ներմակն փռած ուսերուն,
 ու պատմութեան առթած ժխորէն,
 ժպիտ մըն է որ ծայր կ'առնէ
 ի տես իր դէմ
 նոր նոր բացուող գագաթներուն:

Արարչական հըրաշքէն այս գինովցած,
 լեռներն բոլոր միաձայն,
 համե՛ստութիւն գոռացին,
 «Արարատ»ը արարչին տեղ
 որդեգրեցին որպէս անուն,
 եւ «Մեծութիւն» օծեցին,
 արքան հայոց լեռներուն:

Ի՞նչպէս փշրել օղակներն
երազներուս բիրեղեայ,
շտեմարանը՝ մեծասփանչ մեր անցեալին
ուր, անընդհատ կը տողանցեն
արարներն Սուրբ Մատեանին,
հոլովոյթով հազարամեայ,
շֆելութեամբ քացարձակ,
ու դրուագներ անայլայլ,
խրած հայոց լեռներուն,
ջրհեղեղի տմոյնէն,
կարծես չորնալ կը փորձեն,
եւ կը ծաղկին ամէն ժամ,
որպէս անպիղծ Սրբութիւն:

Ծննդոցէն յայտնութիւն,
պատմութիւններ խուռներամ,
ամէն դարու գոյներով
երանգուած մէկ երամ,
գոհողութիւն անկասկած,
յանախ կարմիր՝
դրոշմուած արիւնով,
ազատութեան նշոյլներ,
գերթ ըսպիտակ՝
երանական հաւատով:

Եւ սրբազան այս նամբէն,
ազգ մը ամբողջ միաձոյլ,
կառչած ամուր հաւատին,
յաւերժութեան սեւեռած,
կերտեց շֆել ամրոցներ՝
խորհուրդներու ապաստան,
եւ սերունդներ շարունակ՝
դրօշակիր անցեալին,
հաղորդեցին դարէ դար
ուրուագիծը վաղուան:

Եւ տեսիլներ եզակի՝
մարմին հագուած ամրապինդ
որպէս կանգառ հոգեւոր,
ծաղկած վերեւն լեռներուն:

Հեփիաթ մը լոկ սեթեւեթ,
 երկինգէն մեր աստղաշող,
 կամարներով եօթներանգ՝
 խորհուրդներու ծիածան:
 Աջըն հզօր Աստըծոյն
 գագաթներէն լեռներուն՝
 զերթ հովանի մը անծայր,
 լո՛ւռ կը հսկէ սրբութեամբ,
 նորաբողոք զաշտերուն՝
 հոգիները նորընծայ:

Աշխարհ մը՝ նոր
 երազներու խոստումով,
 քացուած կուրծփն
 հայրերուն մեր առնական,
 մահը՝ դարպաս անմահին,
 մուրը՝ դիզուած դարերուն,
 կախուած հայոց բըղանցփն:

Հայ ասպետներ դիւցազուն՝
 հաւատաւոր մարտիկներ,
 հագուած զըրահ եւ վահան,
 հալածեցին մութը մեր՝
 հազարամեայ պատմութեան:

Շաղախեցին արեամբ Սուրբ՝
 Տղմուտ գետի ափերուն,
 հերոսներու խրամատ՝
 մկրտարանը անքիծ:

Այդ չարախինդ օրերէն՝
 ցայտող շողերն լուսեղէն,
 կամրջեցին մէջ առ մէջ
 թիկունքները քաջարի:

Ապառաժներ կուռ ու պինդ,
 ատրուշաններ հրաշէջ,
 ստուերացած մեհեաններ,
 աւերակներ մահագոյժ
 եւ կիսաւարտ քանդակներ,
 ակօսները անջրդի՝
 մեր անմշակ դաշտերուն,
 մոռացումով գիրկընխառն
 ըսպիացող վերք մ'իւնչպէս:

Եւ փոխարէն ո՛վ հրաշք,
տաղաւարներ տարտղնին
եւ գմբէթներ գեղակերտ՝
վիհերն ի վեր սլացող:

Մեղեդիներ քաղցրանոյշ
սփոփանքներ յօրինող,
ովասիսներ արցունքի,
արծազանգներ աղօթի,
աղերսանքի, բողոքի,
որոնումի խոր ըղձամբ՝
մղձաւանջներ հալածող,
եւ տեսիլներ ոսկեման
ազատութիւն տենչացող:

Ահա դարձեալ
ծաղիկները երբեմնի՝ գլխահակ,
բացուած կրկին ջինջ երկնքին
սրկիի մ'ինչպէս անաղարտ,
ըմպած ցօղն զով գիշերուան,
օծուած հիւքովն նեկտարներուն,
ցայգալոյսի շող աղբիւրէն
մատուցանել աստուածներուն:

Նահանջ օրերը դժխեմ,
ցնորամիտ, տխրադէմ,
նետուած յաւերժ պատմութեան
անհետացած էջերուն:
Հովերն դաժան, ցրտաշունչ,
լոկ յիշատակ մ'անցեալէն:

Ահա արդէն կը ծաղկին
գարնան անոյշ բուրմունքով,
դեռափոփ ծաղիկներ:
Մառերն դարձեալ կը զգենուն
կանանչ թաւեայ տերեւներ
եւ ծիծառներ դայլալող
որ կ'ոստոստեն գուարբուն:

Մնունդ կ'առնեն օրէ օր
մատղաշ կեանքներ դեռատի,
բերկրանքներովը մայրերուն
բացուած դէմն արեգակին,
յորդառատ եւ կենսաւետ
յառած դէպի ապագան:

ԶԱՐԵՀ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ

ՄԵՐ ԱՌԱՋԻՆ "FIELD TRIP"Ը

Եկեղեցւոյ առաջին կարգի երկու նստարանները այդ Կիրակի ապահովուած էին Կիրակնօրեայ Դպրոցի սիրասուն փոքրիկներուն համար: Այդպէս է սովորութիւնը այստեղ: Մերթընդ մերթ, մանուկները Կիրակնօրեայ կրօնական դաստիարակութենէն ետք, եկեղեցի ալ կը բերեն Պատարագիչ ֆահանային օրհնութիւնը ստանալու. հաղորդուելու եւ կամ իրենց հասակնալի լեզուով հոգեւոր պատգամ մը ունկնդրելու:

Պատարագի աւարտէն առաջ էր բեր երկու տասնեակ փոքրիկներ, իրենց դաստիարակ օրիորդներուն առաջնորդութեամբ, կազապահութեամբ, եկեղեցի մտան, եւ իրենց երեսը խաչակնքելով տեղ գտան իրենց համար ապահովուած նստարաններուն վրայ:

Անմեղ մանուկներ... որոնք իրենց հայու աչքերով չորս կողմ կը նայէին, ոչինչ հասկնալով Պատարագի խորհուրդէն:

Քիչ ետք, աւելի լրջացած ուշի ուշով մտիկ կ'ընէին իրենց համար յատուկ տրուած հոգեւոր պատգամը: Ուրախ էին բոլորն ալ, որովհետեւ ֆահանան խոստացած էր իրենց Պատարագէն ետք, դաշտագնացութեան տանիլ... (field trip)-ի:

Իրենց առաջին պտոյտն էր այդ:

Պահ մը կը նայիմ կողքս նստած այդ մանուկներու ժպտումներես ու անմեղ դէմքերը, ու կ'ըսեմ ես ինծի - ի՞նչ ֆաղցր է մանկութիւնը:

Մենք ալ մանուկ եղած էինք այս տղոց նման... քայց որքա՛ն տարբեր էր մեր մանկութիւնը: Ու տակաւին... որքա՛ն տարբեր էր մեր նախորդ սերունդինը՝ որոնք մանկութիւն իսկ չունեցան:

Այո՛... տարբեր էր մեր մանկութիւնը: Եւ որքա՛ն Տարբեր:

Մենք ալ գացեր էինք (field trip)-ի, եթէ այդպէս պէտք է կոչել մեր առաջին «պտոյտ»ը:

Մանկապարտէզի եռամեայ տարեշրջանը բոլորած ու կարմիր գոգնոցները թօթափած մեր վրայէն, մեծերու կարգ անցած ըլլալու խաբկանքը կը վայելէինք, երբ օր մըն ալ... դպրոցական օր մը, դասի փոխան մեզ ալ տարին «(field trip)»-ի:

Այն օրերուն, դպրոցէն դուրս ըլլալը եւ պտոյտի մը երթալը... ի՛նչ գուարճութիւն էր մեզի համար: Զուարճութիւն մը, որ սակայն շուտով փոխուեցաւ վախի ու սարսափի:

Մեր մանկութեան առաջին եւ միակ «(field trip)»-ն էր այդ:

Դպրոցի մանկապարտիզականուհին, որ առաջին դասարանի պատասխանատու դաստիարակն էր, սերունդներ կրթելու իր գիտցած մեթոտով վախ ու սարսափ կը ցանէր փոքրիկներու հոգւոյն մէջ:

Այն օրերուն՝ արեւելիի այդ մտայնութեան մէջ, ընդունուած ձեւ մըն էր այդ կարծես, եւ մենք հլու ու հնազանդ կ'ենթարկուէինք այդ մեթոտին:

Ու այսպէս մեր առաջին «պտոյտը» եղաւ երուսաղէմի հայոց վանքի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ կողքը գտնուող Ս. Էջմիածին եկեղեցին: Առաջին անգամ ըլլալով կը մտնէինք տանարին այս բաժինը, ուր յատկապէս թաղման կարգեր տեղի կ'ունենային:

Վերնատուն տանող աստիճաններուն առջեւ մէկ կարգի վրայ շարուելէն ետք, օրիորդ Տիգրանուհին մեր ուշադրութիւնը հրաւիրեց դիմացի

պատին վրայ կախում՝ կիսաբոլորաձև հսկայ նկարի մը վրայ: Մանկական մեր աչքերուն այնքան պարզ թուացող սովորական այդ նկարը յանկարծակի փոխուեցաւ ահարկու սարսափի ու վախի, երբ օրիորդը սկսաւ մէկ առ մէկ պարզաբանել իւրաքանչիւր նկարում զէպքը, որ կը կատարուէր այդ «Վերջին Դատաստան»ի նկարին մէջ:

Նկարին կեդրոնը նստած էր Հայր Աստուած, որ կը դատէր մահկանացուները: Վերի մասը արդարեւն էին որոնք արժանի կ'ըլլային երկնքի արքայութեան:

Իսկ նկարին վարի մասը, դժոխքն էր, իր ահարկու տեսարաններով: Սատանաներու խումբ մը՝ հսկայ պատառափներն ձեռքներին մէկիկ մէկիկ կրակին մէջ կը նետէին չարերը, մեղաւորները: Տակաւին կրակի վրայ զետեղուած, հսկայ կաթսաներ ուրկէ դուրս կը փորձէին գալ մեղաւորները:

Զեմ յիշեր թէ որքա՞ն յամեցանք այդ նկարին առջեւ, սակայն յստակ էր մեզի համար այդ օրուայ «պտոյտ»ին իմաստը, երբ մեր անմեղունակ աչքերով

ո՛չ միայն կը դիտէինք դժոխային ահարկու տեսարանը, այլ մեզի հասկնալի լեզուով մանրակրկիտ քացատութիւններ ալ կը տրուէր դժոխքին մասին, կրակին մասին, սատանաներուն մասին:

Ու հիմա... տարիներ ետք, կեանքի սա տաք ու պաղ օրերը ապրելէ ետք... երբ կը նայիմ սա սիրասուն մանուկներուն, որոնք իրենց առաջին «(field trip)»-ին պիտի երթան, եկեղեցւոյ մօտիկ դալարագեղ պարտէզ մը, ուր պիտի նաշեն, խաղան ուրախանան իրենց ծնողաց եւ կիրակնօրեայ դաստիարակ ուսուցիչներուն հետ, կը զգամ դերը ժամանակին... Ըլլայ այդ արեւմուտքի մէջ թէ արեւելքի: Ժամանակին՝ որ կը փոխէ ամէն ինչ, կը փոխէ նաեւ քարիքները: «Բոլոր տարիքները ունին իրենց ե՛ւ մտքերը ե՛ւ զուարճութիւնները» ըսած է Ֆրանսագի գրող՝ Բուալո: Ի՞նչ փոյթ, եթէ մեր մանկութեան տարիներուն, «դժոխքի պտոյտով» նանչցանք զուարճութիւնը կեանքի՝ թէկուզ եթէ այն «կնքի» ալ թողեց մեր մանուկ հոգւոյն վրայ, որ եղաւ մեր առաջին ու միակ «(field trip)»-ը:

ԱՍԵՂՆԱԳՈՐԾՈՒԱԾ ԾԱԾԿՈՅԸ

1992ին էր երբ տասնութ տարիներու քացակայութենէ ետք, կ'այցելէի ծննդավայրս: Կ'այցելէի ո՛չ որպէս զրօսաշրջիկ, այլ այս անգամ՝ ուխտաւոր:

Առաջին անգամ ըլլալով ուշացած ուխտս պիտի կատարէի... երթալով Սուրբ Քաղաքը եւ հո՞ն երուսաղէմի Առաջին Եպիսկոպոս՝ Ս. Յակոբայ Տեառնեղոցի Տան մէջ, ծնրադրելով պիտի աղօթէի եւ ուխտս կատարէի:

Ուխտս՝ ասեղնագործուած ոսկեգօծ Ս. Խորանի ծածկոց մըն էր,

զոր պիտի նուիրէի Ս. Յակոբայ Տեառնին մէջ գտնուող Ս. Դլխադրի մատրան:

Ապրիլ ամիսն էր: Հոգեկան ի՞նչ խանդավառութեամբ Աւագ Շաբաթը երուսաղէմ անցնելու փափաքս կ'իրագործէի, մասնակցելով հոգեպարար արարողութիւններուն:

Տարբե՛ր են Սաղիմական աւանդութիւնները: Ոտնւռայի, Քրիստոսի բանտերուն մէջ կատարուող արարողութիւնները եւ մանաւանդ Թաղման ու Հրաշափառ Ս. Յարութեան Լոյսի արարողութիւնները ո՛չ մէկ տեղ

այնքան հոգեգմայլ ու հոգելից չեն կատարուիր, որքան շփեղորեն կը կատարուին Ս. Քաղաքին մէջ:

Աւագ Զորեմբարթի օրն էր, երբ ասեղնագործուած ծածկոցը ծրարի մը մէջ ձեռքս բռնած, հոգեկան անբացատրելի ուրախութեամբ կը մտնէի Ս. Գլխադրի մատուռը: Այնքան թաց էին: Քանի մը մոմ վառեցի ապա ծունկի գալով, ձեռագործ ծածկոցը դուրս հանելով ծրարէն գետեղեցի այն կլոր փոքր փոսին մէջ, ուրկէ կախուած էր Սուրբին Դուխը:

Ու հիմա ի խորոց սրտի, թաց աչքերով ուխտի աղօթքս կը կատարէի: Ուշացած մէկ աղօթքս: Շնորհակալական աղօթք մը, որ Տէրը փրկած էր զիս եռամսեայ հիւանդանոցի վիճակէս:

Ու ովկիանոսներ կտրած, կը խնդրէի Ս. Յակոբէն որ այս համեստ ուխտը ընդունէր տրուպէս:

Ապա համբուրելով սուրբին նկարը, մինչ կը փորձէի վերցնել ասեղնագործուած ծածկոցը փոսին մէջէն, զօրաւոր ցնցում մը զգացի եւ վախ մը պատեց հոգիս: Պահ մը սառած մնացի երբ զգացի թէ ծածկոցը թաց էր:

Դողահար վերցուցի ծածկոցը եւ ինքզինքս նետեցի մատրան կողքը գտնուող Ս. Ստեփանոսի աւանդատունը:

Հո՛ն էր օրուայ լուսարարայետ Սրբազանը՝ Գերշ. Տ. Դաւիթ Արք. Սահակեանը եւ Հայոց Թաղապետ՝ Հանգ. Կարապետ Յակոբեանը:

Այլալլած դէմքս կը մատնէր հոգեվիճակս:

Երբ ցոյց տուի թաց ծածկոցը, ո՛վ հրաշխ... Ս. Գլխադրի կլոր փոսը նոյն չափով ասեղնագործուած ծածկոցին նիշտ մէջտեղը ելած էր, մինչ չորս կողմերը չոր էին:

Մինչ ես զարմանալով կը դիտէի

պատահարը, Սրբազանը կը հանդարտեցնէր զիս ըսելով. «Սուրբ Գլխադիրը ուխտդ ընդունած է եւ իր նշանը դրոշմած ծածկոցին վրայ»:

Փա՛ռք տալով Տիրոջ, եկեղեցական արարողութենէն ետք, բարձրացայ Պատրիարքարան եւ ուխտս յանձնեցի Ս. Աթոռոյ Գահակալ Ամենապատիւ Տէր Թորգոմ Պատրիարք Մանուկեանին:

Նախկին Երուսաղէմաբնակ ըլլալով, երբեք ուխտաւոր չէի եղած եւ ո՛չ ալ զգացած ուխտաւորի մը հոգեկան անբացատրելի ապրումները:

Հինէն եկած ասացուածք մը կայ... «Երանի՛ որ ունիցի յիշատակ ի Սիոն»:

Ուխտի այս վկայութեամբս, կը մաղթեմ որ ամէն հայորդի կեանքին մէջ գէթ մէկ անգամ ուխտի երթայ Երուսաղէմ, այցելէ Ս. Քաղաքը, հո՛ն ուր Աստուած մարդացաւ, փառք մարդոց հետ, ապա չարչարուեցաւ, խաչուեցաւ, թաղուեցաւ ու երրորդ օրը Յարութիւն առաւ:

«Մեծ Կրօնք»ներու այս փոքրիկ փաղաքը, որ երկիրը եղաւ մեր Փրկչին, հայ ժողովուրդը դարաւոր իրաւունքներ ունի բոլոր սրբատեղեաց մէջ:

«Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութիւնը Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ ամենէն նուիրական եւ փառաւոր անցեալ ունեցող Աթոռներէն մին է, իբրեւ սրբավայր, հոգեւոր կեդրոն, կրօնական ուսման վառարան, մեծ ուխտավայր, կայք եւ Միաբանութիւն» կը գրէր Երջ. Եղիշէ Պատրիարք Տէրտէրեանը, Յուշահանդէսի մը առիթով, ու կ'աւելցնէր. «Ս. Յակոբեանց Տաճարը զոր Դոմինիկեանները գոհարատուփ անուանած են, Երուսաղէմի ընդհանուր Սրբավայրերուն մէջ, մեծահամբաւ՝ ոչ միայն իբրեւ Սրբաբան այլ

գեղեցկություն, հանդիսարան մըն է ֆաղցր հրաշքներու, հազարէ աւելի տարիներու դիմացող: Խորաններու առատ ոսկին, կանթեղներու արծաթը, աշտանակներու, խաչերու, սպասներու, գաւազաններու գեղակաւոյց հասակները ոսկիէն եւ ներմակ մետաղէն, ճշմարիտ գանձարանի մը երեւոյթը կ'ընծայեն

այս խորհրդաւոր սրբավայրին»: այս խորհրդաւոր սրբավայրին»:

Այցելութիւն մը այս Սրբավայրին, քաւ է հոգիի աչքերով տեսնելու «Լոյսն անտես իմանալի...» եւ վայրերը Քրիստոսակոխ... ուր հաւատացեալ մարդը ինքզինք աւելի մօտ կը զգայ Աստուծոյ, երբ կը փախէ հաւատքի ճամբէն:

ՆԱՀԱՊԵՏ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Թանկարժէք նուէրը

Գիշեր էր: Թանձր մթութեանը հիսուած ամպերն այնպէս էին քողարկել լուսինը, կարծես մի պահ փորձում էին այն թաքցնել դիտողի աչքից: Այդ գիշեր Կ. քաղաքի համայնքներից մէկում լուսնի կաթնագոյն լոյսին էին փոխարինել խրախճանքի լոյսերը, որոնք դեռևս շարունակում էին պայքարել համատարած խաւարի դէմ: Թէև ուրախ երեկոն գրեթէ ւարտուած էր, սակայն մի խումբ տղաներ յամենում էին լքել միջավայրը: Իւրաքանչիւրի մտքում թևածում էր հետաքրքիր մի հարց, թէ ի՞նչ նուէրներ էին ստանալու հարազատներից: Քանի որ ընդունուած կարգի համաձայն ծնողները շրջանաւարտ գաւազաններին տալիս էին ճոխ նուէրներ՝ ւստովնեքնայ, շրջագայութեան տոմս, դրամագլուխ, իսկ տղաներն էլ միանգամայն վստահ էին, որ ստանալու էին նմանատիպ նուէրներ, բոլորի մէջ հետաքրքրասիրութիւնը փոխուել էր մրցակցութեան, որի մէջ յաղթելը կախուած էր ոչ թէ իրենց ուժերից, այլ՝ ծնողների ճաշակից կամ ցանկութիւնից: Տղաներից մէկն արդէն պարծենում էր նոր ստացած մեքենայով, միւսը՝ խոշոր դրամագլխի ակնկալիքով: Կային նաև այնպիսիք՝ ովքեր անցնելով պարկեշտութեան թոյլատրելի սահմանը, վստահեցնում էին ներկաներին, թէ պատրաստ են մերժելու փոքր կամ էժանագին որևէ նուէր, եթէ նոյնիսկ մատուցուէր իրենց ծնողների ձեռքով: Ներկայ էր նաև Ստեփանը, որը նոյնպէս շրջանաւարտ էր և ակնկալում էր ստանալ ոչ պակաս մի պարգև: Ապրելով նման միջավայրում, ունենալով նման ընկերներ՝ նա կամայ թէ ակամայ, իր անձը նոյնացրել էր նրանց հետ և իր համար մեծ ամօթ կը լինէր ստանալ այնպիսի նուէր, որը գիշեր ընկերների ստացածին: Նրա մտքերը շարունակ փոխում էին շարժման կորագիծը և թեքում մերթ դէպի այս և մերթ այն ընկերոջ նախընտրութիւնը: Երբ արդէն կէսգիշեր էր, բոլորը նկատել էին, որ իրենց խօսակցութիւնը երկար ժամանակ նեղ շրջանակի մէջ է առել միևնույն առանցքը, որոշեցին հրաժեշտ տալ իրար՝ յաջորդ օրն արդիւնքներն ամփոփելու ոչ բացայայտ մտադրութեամբ:

Տուն գնալու ճանապարհին Ստեփանի սիրտը յանկարծ խոցեց մի տղ-
հաձ կասկած. չլինի՞ թէ հայրը հրաժարուի իր տրամադրութեան տակ դնել
խոշոր դրամագլուխ կամ մեքենայ: Չէ՞ որ հայրը բարոյական և քրիստոնէա-
կան խրատներով Ստեփանին բազմիցս էր յորդորել գերծ մնալ ւաւելորդ գայ-
թակղութիւններից և բաւարարուել ունեցածով: Նոյն պահին սակայն, Ստեփա-
նի մտավախութիւնները փարատուեցին երբ յիշեց, թէ վերջին ժամանակնե-
րում հայրն ինչպիսի սիրով էր հաշուի նստում իր հետ և հետևաբար որքան
պատրաստակամ կը գտնուէր տրամադրելու իր լաւագոյնը: Ուրեմն Ստեփանն
անկասկած վայելելու էր բաղձալի վայրկեանի բերկրանքը: Այս մտորումներից
նա սթափուեց միայն այն ժամանակ, երբ մատը մեքենայաբար սեղմեց դրան
զանգի կոճակը: Երբ հայրը ժպտաղէմ բաց արեց դուռը և ներս թողեց որդուն,
Ստեփանը մէկ անգամ ևս համոզուեց, որ իր մտավախութիւններն անտեղի
էին: Քիչ անց մայրը դուրս եկաւ կողքի սենեակից՝ բերելով զարդարուած մի
փաթեթ և մեկնեց ամուսնուն:

- Սիրելի՛ Ստեփան, սրտանց շնորհաւորում ենք քեզ այս սպասուած օր-
ւայ առթիւ: Որպէս նուէր մեզանից ընդունիր այս փաթեթը: Բացի՛ր և ինքդ տես,
թէ ի՞նչ կայ ներսում,- ասաց հայրը՝ փաթեթը յանձնելով որդուն:

Յուզմունքից դողացող Ստեփանի ձեռքերում նուէրը քանիցս շուտ ու
մուտ եկաւ, ապա բացուեց: Փաթեթի մէջ, սակայն, փայլում էր մի խաչ: Մի քա-
նի վայրկեան անթարթ և սևեռուն աչքերով խաչը զննելով՝ Ստեփանն ասես
կշռադատում էր իրեն հասցուած, այսպէս կոչուած անպատուութեան
առկայութիւնը: Նրա գիտակցութիւնը այնպէս մթազնեց, որ ծնողների անկեղծ
ժպիտը նրան ծաղր թուաց: Վերցրեց խաչը, բարկութիւնից սեղմեց ափում և
մոլեգնած մի կողմ նետեց այն: Խաչը խուլ զնգոցով, կարծես, կտորուեց
յատակին, իսկ Ստեփանը դրան նայելու փոխարէն՝ չարացած հայեացքը
յառեց ծնողների վրայ: Խեղճ ծնողներն ամբարտաւան որդու նայուացքից
խուսափելու անօգուտ մղումով հայեացքները կտրեցին նրանից և նետուեցին
դէպի խաչը:

- Տեսնում եմ, թէ որքանով ես իւրացրել տարիների ուսումդ,- իրեն զսպե-
լով խօսեց հայրը,- որքանով ես յարգում բարոյական արժէքն ու սրբութիւնը,
որտեղ նոյնիսկ թաքնուած է քո ողորմելի երջանկութիւնը: Մօտեցի՛ր, խաչը
բարեբախտաբար չի կտորուել, այն բացուել է, որովհետև այն իրենից գեղեցիկ
և օրհնուած տուփ է ներկայացնում, այնինչ նուէրը՝ մեքենայի բանալին միջից
ընկել է յատակին: Սակայն խաչաձև տուփը գեղեցիկ լինելուց բացի իւրայա-
տուկ էր նաև նրանով, որ ինձ համար բացայայտեց որդուս արժանիքը:

Հայրական նախատինքի ամէն մի հնչիւն արծազանքեց Ստեփանի հո-
գում և ցնցեց նրան: Մնում էր հեկեկալով փլուել ծնկների վրայ: Միայն չգիտէր
նախ ներում պիտի հայցէր խաչն անարգելու, թէ՞ ծնողներին վիրաւորելու
համար:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՍՐԿ. ՍԱՖԱՐԵԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԵՐԱՆԻՆԵՐՈՒ ՄԻՏՔ ԲԱՆԻՆ

Ինչպես սովոր էր գարնան, արեւը տափուկ բռնկած՝ գրկած էր գունագեղ գեղեցկությունը բնութեան: Երուսաղեմը որպէս հարսնեւոր, կ'ապրէր բացառիկ պահերը իր պատմութեան, երբ, Յիսուսի հետեւող հետաքրքիրներու բազմութիւնը խուռներամ, բոհուրոհի բռնուած ֆայերը կ'ուղղէր ֆաղաֆէն դուրս դէպի բնութեան ծոցը բարձրացած՝ ծաղկաւէտ լեռան ուղղութեամբ՝ կանխորոշ հաւաքավայրը սրտբաց հաղորդութեան մը համար:

Համայնապատկերը փոռած Վարդապետին ոտներուն, մարգագետին պատուանդանի մը նման, որ կ'ընդլայնէր անընդհատ նորեկ մարդոց երամով:

Տակաւ մեծցող խոր ըղձամբը բազմութեան, աւելի եւս կը շեշտէր անհրաժեշտութիւնը հոգեկան արժէքներու եւ անոնց անհետացած մտահոգող իրողութիւնը:

Առաջին պատուէր-ֆարոգն էր որ Տէրը սրտայոյզ, մարդուն պիտի փոխանցէր հրապարակային ելոյթով, յեղաշրջելով տարարուն հունը հին հոսանքին:

Բառը, «ԵՐԱՆԻՆ», որով կը շեշտէ արժէքը խօսքին, բոլոր կու տայ ենթադրել խօսքին գործադրութեան ակնկալուած երջանիկ հոգեւիժակը: Անվիճելիօրէն կը մխրճէ մարդուն խորունկ ինքնաճանաչման խոկումներուն մէջ, ուր դէմ յանդիման գտնուելով իր բերացումներուն, կ'որոնէ կառչիլ Բառին բռնիք տուող արտասովոր երազներուն, յուսալով ոգեւորուիլ հոգեպէս, փրկարար անհուն կարելիութեան մը տրամադրութեան:

Բառ մ'ահա որ ակներեւ կը դարձնէր ծնունդը Բարի նախանձի մը ձգտում մը նաեւ որպէս ցանկութիւն՝

նշմարտութեան տանող ռահվիրայ: Հրայրքը պատած՝ Վարդապետին, անդորր ոյժի մը յենած, եօթը «Երանելի»ներով պայմանաւորուած (Մտք. Ե. 3-12) Լեռան ֆարոգը պիտի ժայթէր եփուն հրարուխ մ'ինչպէս, նշելով՝ առաքինութիւններ երանաւորման առանձնաշնորհումներուն տիրանալու:

Աստուածային ուղեցոյց մըն էր ասիկա, անսպասելի պարզ սկզբունքներով, որ, պիտի շարժեցնէր իր հակառակորդները: Սերտօրէն միացած ժողովուրդին, ակնատես անոնց տառապանքին, ապրելով՝ անոնց մարդկային բնութեանէն բխած ուղեկորոյս շփոթութիւնը, Վարդապետը հետզհետէ պիտի յայտնուէր իր մարդասէր փրկչական բնութեամբ:

Ահա Մեսիան, որ ոչ միայն եկած էր վերացնելու մարդուն միտքն ու հոգին մեղքի տիղմէն այլ մանաւանդ բարմացնելու օրէնքը չ'անսացողներուն Հին Կտակարանի մէջ յայտնուած Աստուծոյ կամքը եւ խախտելու անդորրութիւնը յղիացած վաշխառուներու:

Ինչպէս բոլոր ժողովրդական ելոյթներու, հոն եւս չէին պակսեր ներկայացուցիչները տարակարծիք երեւելիներու, սուրհանդակներ տիրապետող տէրերու, ստանձնելով տխուր դերը կենաց խօսքերը խեղադիրելու:

Տէրը գիտակ ներկաներու խառնուած չարամիտներուն, հեզական բուռով՝ գգուանոյշ ձայնով խօսքը կ'ուղղէր նշմարտութեան կարօտեալներուն:

«Երանի՜ հոգւով աղփատներուն զի անոնց է արքայութիւնն երկնի, Երանի՜ սգաւորներուն... հեզերուն, արդարութեան ծարաւներուն..., Երանի՜ սրտով

մաքուրներուն... խաղաղութիւն ընդոյնեցուն... արդարութեան համար հալածողներուն... եւ վերջապէս Երանի՝ Տիրոջ փառքին համար նախատուողներուն, զի անոնց է այժայութիւնն երկնի:

Ահաւասիկ ամփոփումը Քրիստոսի բարոյութեան հիմնական տուեալներուն, որոնցմով մարդը երկնային երջանկութիւնը պիտի ժառանգէր:

Ամբողջ իր ուսուցումներու տեսողութեան, պիտի պարզաբանէ Հօրը հանելի ըլլալու պահանջուած պայմանները, մատչելի դարձնելով իր առաքելութեան տագնապին գերագոյն նպատակը համեստ մտքերու, փորձելով հաշտեցնել նոր բարոյութեան հրամայականը՝ Աստուծոյ ներողամիտ Հայրութիւնը, հինէն այլասերած՝ ասպատակող, վրիժառ, իշխող եհովայի անհամբոյր պատկերին հետ:

Հին ժառանգութեան բրտութիւնը օր ըստ օրէ կը բախէր այլեւս նոր տնօրինուող հանդուրժողական Սիրոյ վարդապետութեան գաղափարին դէմ:

Ի՞նչպէս պէտք էր ներկայացնէր Նոր Վարդապետութիւնը, որ յաջողէր Հինը փոխարինել առանց սրբապղծութեամբ ամբաստանելու եւ խուսափելու անկէ ծնելիք հակադդեցութենէն՝ կանխամտածուած բշխմական հալածանքէն:

Ժամն էր այլեւս եհովայէն մերկացնել, մարտնչող ու պարտութեան մատնող բռնապետի մակդիրները որպէս այլակերպ, անյարիւր դիմակ, եւ ներմուծել Սիրոյ եւ Ներողամտութեան խաղաղասէր առաքինութիւնները առատապէս բաշխող՝ գրասէր Աստուծոյ նոր մըրմունքը:

Ժամն էր այլ եւս, վերակենդանացնելու Հին Կտակարանի անշնչացած երբեմնի կենդանի խօսքերը, որոնք, կը

մնային որպէս անհասանելի իտէալներ, հակառակ այն իրողութեան, որ երբեք դադրած չէին սերտօրէն ընդելուզուած ըլլալէ գործնական կեանքին հետ:

Ժամն էր այլ եւս, հզօրն Աստուած յայտնուէր հոգեխոյով մարդկութեան, որպէս ազատագրողը կեանքերու. որպէս նոր ընդունարան՝ ուր պիտի պատսպարուին «ամենայն վաստակեալք եւ բեռնաւորք» Տիրոջ ապաւինող հոգիները նորադարձ: (Մտք. ԺԱ-21):

Իր պարզութեամբ կատարեալ՝ Երանի...ներու բանաձեւը, ինքնին նորութիւն մը չէր, կարծես շատերու ծանօթ հին յանգեցողի մը մարող արձագանգներն ըլլային: Հին Կտակարանի մէջ նոյն ոգիով յորդորներ բանիցս յայտնուած էին երրայեցիներուն եւ անտեսուած. Եւ. Ժա. 1-13: Լեբան լարողը՝ որպէս հրապարակային կոչ՝ աւելի քան երբեք հնչիւն հրաւերը կը դառնար զգաստութեան, խրախուսելով մարդը՝ վերադառնալու ճշմարտութեան, այլեւս ըլլալու հանդակատարը Աստուծոյ:

Երկնային կանչ մըն է Երանի-ները ուղղուած մարդուն անտարակոյս, որ թօթափէր արհաւիրքը հոգեկան գերութեան եւ քայլ առ քայլ մօտենար ընդգրկելու ուսման փրկութեան, ըլլալով երանելի՝ ականատեսը Հին Կտակարանի լրումը կնիող Աստուածային վերջին արարին: Այդ հմայով յափշտակուած, մարդը առբշիր՝ դարձեալ կու գայ ունկնդրելու Վարդապետին:

Ահա այսպէս, դարձի ճամբուն՝ մարդը արժանաւալով Աստուածային արգահատանքին, մաս պիտի կազմէ վերածնող բարգաւաճ նոր հօտին:

Երանի-ներու սկզբնական դիւրամատչելի իմաստը, անմըրմունքի բարոյութիւն մը կը ստեղծէր հակադրական պայմանադրումով, տարակուսանքի ենթարկելով մարդուն նորածին հաւատքէն

քիսած տատամսոտ համոզումները:

Ի՞նչու այդքան զոհաբերում՝ ետ քերելու կորած մարդը երեկուան: Ի՞նչպէս քացատրել լիւմը իշխող տարրին, հարուստին եւ փարիլ աղատին, հալածուողին, համեստին: Չէ՞ որ Որդին Հօրը ըսաւ «զի ծածկեցեր զայս յիմաստնոց եւ ի գիտնոց եւ յայտնեցեր տղայոց»: Այո՛, այսպէս կամեգաւ Տէրը, որովհետեւ այսպէս հանելի թուաց իրեն: Մտթ. Ժա: 26:

Ճերմակ եւ նոր էջ մը պարզապէս նոր սկզբունքներով դրոշմուած, նման Մովսէս Մարգարէին երկինքէն դիմակալած Սինա Լեռան տասնաբանեայ պատուիրաններուն, ելից Ի, որոնք, որպէս քարոյական յանձնարարութիւն յար եւ նման էին լեռան քարոզի ոգիին:

Եհովան երկինքէն խօսելով Մովսէս Մարգարէին, առաջեց զայն ուսուցանելու պատուիրանները Իսրայէլի ժողովուրդին, շեշտելով անժամանակ ներկայութիւնը Աստուծոյ եւ Իր կամքին անսակարկ գործադրութիւնը: Իսկ լեռան քարոզին՝ նոյն Տէրն է որ կը յղէ իր պատգամը մարդկութեան, որոնք հետագային եւ երկու պարագաներուն, կիրարկուելիք հիմնական օրէնքները պիտի ըլլային գալիք ընկերային կեանքին, նորանոր մարմին հագուող հոգեւոր պաշտամունքին, արժանանալու նախամարդուն շնորհին:

Քսան դարերէ ի վեր, ի շարս Վարդապետին այլ ուսուցումներուն՝ Քրիստոնէական նուիրապետութիւններուն փայփայած համբաւաւոր Լեռան Քարոզն է, որ պիտի ջանանք մեր համեստ հետաքրքրութիւնը խորացնելով, թափանցել անոնց իմաստին:

Երանի-ներու շարքը անդրդուելի-օրէն, ուժգին, խտացած հակաթուարկումն է երկար դարերու կուտակուած ալլախոհ ներշնչումներուն եւ օրինազանցութիւն-

ներուն: Հակազդեցութիւն մը անոնց քարոյական վիժումը կասեցնող, խիստ քննադատութիւն մը անարդարութիւնը դատապարտող:

Եթէ ուզենք աւելի եւս զարկ տալ մեր երեւակայութեանը դրդապատճառը փնտռելու Երանի-ներու ծնունդին, անտարակոյս պիտի քանանք Երեմիա մարգարէի Ողբի էջերը: Ուր լայնօրէն կը նշուին երբայեցիներուն օրինական եւ քարոյական անհնազանդութիւնները եւ մեղանչումները Եհովայի դէմ եւ անոնց յաջորդող զղջումներու աղերսանքները:

Երբ, հին Կտակարանի գիրքերուն մէջ կը հանդիպինք, որ ո՛չ կարծեցեալ աղօթողը հաւատարիմ գտնուած է իր հոգեւոր կոչումին եւ ո՛չ ալ անտարբերը՝ չ'ըսելու համար անհաւատը մեղանչած, ո՞րն էր երկուքէն՝ աւելի մեղաւորը:

Ի՞նչպէս կարելի էր Վարդապետին զանազանել եւ մատնանշել թերացումներու պատասխանատուութիւնը երկու ներհակ դասակարգներուն եթէ ոչ իր առաքելութեամբ՝ անտարբերին եւ անհաւատին կեանքի կոչել, արթնցնելով Տիրոջ հնազանդելու անոնց գիտակցութիւնը:

Եթէ պէտք է մէկուն յորդորել, ապա նաեւ պէտք էր միւսին յանդիմանել:

Ահա թէ ինչու կարճ ժամանակ մը ետք, Վարդապետը Երանի-ներու քաղցր ոնին հակառակ, պիտի չի խնայէր իր Վա՛յ-երու զայրացած ազդարարութիւններով սաստել զայթաղութիւններու հեղինակները: Մտթ. Ժբ 6-10

Ժամանակը ծանրաբեռնուած ըլլալով անօրէններու զանցառումներով, զուգահեռ՝ հակակշռի մը անհրաժեշտութիւնը հետզհետէ այժմէական քննոյթ կը ստանար:

Այս մօտեցումով Լեռան քարոզը որպէս իրաւացի զօրութիւն, կրկին ի լոյս աշխարհ կը մտնէր մարդուն անվաղոր-

դայն սայթափումը կասեցնելու:

Երանի-ներու բանահիւսութեամբ զօրակից մ'ինչպէս, տկարներուն նախ մօտեցաւ Վարդապետը, ընդունեց զանոնք որպէս ժառանգորդներ՝ խոստացեալին, մի ի թարեց ամոքելով վիշտը սգաւորներուն եւ արդարութեան սիրոյն հալածողներուն, ջատագովը եղաւ տառապած հոգիներու գեղեցկութեան, գնահատեց մեծութիւնը արդարներուն, հեգեբուն եւ հաստատեց միանգամայն այս բոլորին վերապահուած Երանելի հոգեկան փառքը երկնքի մէջ:

Յեղաշրջեց ըստ պահանջի ձեւաւորուած բնական չափանիշները երկնաւոր ժառանգութեան, միանգամընդմիշտ տարագրելով ընդունուած համոզումներէն, հոգեղէնին՝ նիւթեղէնով սահմանուած ըլլալու վարկածը:

Արդարեւ կեանքը կը խլէ մարդէն այն ինչ որ ինքն կու տայ, իսկ կենդանի շունչը Աստուծոյ, անապական իր բնոյթով կը միանայ իր սկզբի աղբիւրին:

Անտարակոյս, Տէրը սիրեց բոլորին անխտրաբար: Մովսիսական օրէնքի հետեւողներուն, Մեսիականութիւնը որպէս Աստուածային յայտնութեան հաւատքի լուսադրիւր դաւանողներուն, բերահաւատներուն եւ հեթանոսներուն:

Տիրեցաւ իր արարածին անկումով, ցնծաց եւ օրհնեց նորահաւատներուն նոր կտակի մը դաշինքով:

Խորն էր սէրը վարդապետին հանդէպ անոնց՝ որոնք բացին փակ դռները իրենց սրտերուն օթեւան մ'ինչպէս ընդունելու լուսեղէն ցոլքերը փրկութեան:

Քնարերգական ինչ գեղեցկութիւն երբ Տէրը կը բուէ լուսարձակ առաքինութիւնները կեանքին, աղատութիւն, հեգութիւն, սուգ, մահրութիւն, արդարութիւն, ողորմածութիւն, վկայութիւն..., այս բոլորը որպէս գանձեր հոգեկան, արքայութեան տանող ճանապարհը

ցոյց կու տան:

Լեբան փարոզը ժողովրդական պարզութեամբ բարդ թնոուկ մըն է, որ բոլոր ժամանակներու մեկնաբաններուն մարտակոչը հանդիսացած է, տեղի տալով բազմատեսակ մեկնաբանութիւններու:

Այս առումով ուշագրաւ է Սուրբ Օգոստինոսի (354-430) բաղդատական մեկնաբանութիւնը: Ընդարձակ բացատրութիւններէ եւ նմանութիւններ մէջբերելէ ետք Հին Կտակարանէն, կ'ամփոփէ անոնց իմաստը, հեռանալով երկրաւոր համեմատութիւններէ եւ հաւատարիմ մնալով լեբան փարոզի ոգիին, նարտար համերաշխութեամբ մը գանց առնելով ընդգծել զանոնք որպէս ընկերային հակասական երեւոյթներ՝ Տէրունական աղօթքով կ'եզրակացնէ Երանի-ներու իմաստը, այլապէս, Սրբազան Մատեանի գանձերը սպառելով, ուրիշ գանձերու հոգեւոր արժէքները կը յայտնաբերէ:

Երանի-ներու պատգամով, երէկուան արհամարհուած արժանիքները կեանքին, որպէս անժխտելի հարստութիւն՝ ո'չ միայն դուրս կու գան լոկ խօսքի մը ամբարէն, այլ կը զգենուն պատմութեանն առաջին որպէս անգերազանցելի պայման Տիրոջ օթեւանի ժառանգութեան:

Իւրաքանչիւր անհատին պարտքը կը նկատուի գիտակցիլ իր առանձնաշնորհեալ բնութեան հոգեղէն ձգտումներուն, տրամադրելով վայել ընդունակութիւնը հոգին գեղեցկացնող բարձր իտէալներուն՝ Նոր Ուխտին, արժանապէս ընդգրկելու այգեկութիւնը վերջին դատաստանին:

Մարդը աւելի քան երբեք պարտի կեանքի կոչել աստուածաշնորհ տաղանդը իրբնածին, լաւագոյնս մշակելու, փառելու, իւրացնելու եւ իր կարգին բաշխելու Երանիներու միտք քանին:

ԶԱՐԵՀ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԽՐԻՄԵԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԷԿ ԸՆԾԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԻՐ ՀՕՏԻՆ

4. Պոլիսէն, 1889ին, նախկին պատրիարք Մկրտիչ Արք. Խրիմեան, իմացած ըլլալով թէ Ռուստրի Մասաչուսէց, ԱՄՆ մէջ ափ մը գաղթական թրքահայեր ժողով գումարելով որոշած են շինել եկեղեցի մը, կը գրէր իրեն ծանօթ Պոլսեցի Միքայէլ Թօփիանէլեանին Ռուստրի Կանառ Հայկական խումբի ատենապետին. - «Տաղաւարիկ մը շինեցէ՛ք. ձեր վանքեր ու եկեղեցիներ կը սպասեն. հոս է ձեր փառքը, եւ հո՛ն պէտք է ըլլա՛ք դուք, եւ ոչ օտար աշխարհի մէջ»։ Մէկ տարի առաջ յանուն Կանառ Հայկականին Թոփիանէլեան քանակեցելով Կ. Պոլսոյ հայ Պատրիարք Խորէն Աշըգեանի հետ յաջողած էր բերել Ամերիկայի հայ Առաքելական գաղթականներու առաջին հոգեւոր հովիւը՝ Յովսէփ Ծ. Վրդ. Սարաճեանը։ Մինչ Սարաճեան, գործակցութեամբը նշանակովի կազմուած հոգաբարձութեան մը, կը փութար ձեռնարկել կառուցելիք հայ եկեղեցւոյ յարմար հողի մը գնումի նախապատրաստական աշխատանքին, Մ. Թօփիանէլեան կը նախընտրէր գնել շէնք մը զայն առժամեայ կերպով որպէս եկեղեցի օգտագործելու նպատակով։

Սարաճեանի ղեկավարութեամբ շինուեցաւ եւ 1891 Ս. Ծնունդին իր ձեռնով օծուեցաւ Ս. Փրկիչ անդրանիկ հայ եկեղեցին Ռուստրի մէջ։ Յաջորդ տարին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսական գահ կը քարձարանար Մկրտիչ Խրիմեան՝ Հայրիկն Հայոց, եւ անոր կը վիճակէր 1898ին (երբ արդէն Ամերիկայի շուրջ տասնհինգ հազար Առաքելական հայերու հոգեւոր վարչութիւնը Կ. Պոլսոյ պատրիարքին դիմումով, փոխանցուած էր Մայր Աթոռին) եպիսկոպոս օծել մի

ջանի տարիէ ի վեր հիւսիս արեւմտեան Պարսկաստանի մէջ իբր տեղապահ ծառայող նոյն Յովսէփ Ծ. Վ. Սարաճեանը եւ զայն վերադարձնել Ռուստր Ս. Փրկիչ որ այդու կը ստանար կրկնակ հանգամանք՝ ծխական եկեղեցի եւ բեմական առաջնորդարան։ Այս առիթով 1898 Յուլիս 2ին գրած իր երկարաշունչ կոնդակին մէջ Խրիմեան կը յիշէ «ազատասէր Ամերիկան», յանուանէ կը բուէ Միացեալ Նահանգներու ուր քաղաքները ուր հայ «տարագիր զաւակները Մայր Լուսոյ Սրբոյ Կաթողիկէ էջմիածնիս» հաստատուած են մի քանի տասնամեակներու միջոցին, եւ կը յորդորէ. - «Յիշեցէ՛ք որ մի օր Իսրայէլի նման Տէր Աստուած գծեց եւս պիտի հանէ այդ պանդխտութեան աշխարհէն դէպի ձեր հայրենի երկիրը»։

1903ին, Խրիմեան Հայրիկի վախճանումէն չորս տարի առաջ Վենետիկի Միխրաբեան Ս. Ղազարու վանքի տպարանէն լոյս տեսաւ 24 էջ պարունակող տետրակ մը հայերէն ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ։ Տետրակին վերջին էջը՝ ստորագրութիւնք Անդամոց Պատգամաւորական ժողովի, ունի իր արձագանգը խմբակարի մը մէջ որ կ'երեւի Մուշեղ Արքեպիսկոպոսի (Սերոբեան) հրատարակած 1913ի Ամերիկահայ Տարեցոյցը հատորին 137րդ էջին վրայ։ Հոգեւորականները չորս վեղարաւորներ են՝ թէ՛ 1903ի տետրակին եւ թէ՛ 1913ի Տարեցոյցին մէջ։ Խմբակարի հրատարակուած օրինակին

ներքեւ քացատրական եռանկիւններ աւելցուած են որպէս փակագիծ ինն տող պարունակող անուանացանկի մը ուր անուն-մականունի կցուած են պատգամաւորի ներկայացուցած համայնքի տեղանունը եւ ի հարկին՝ ժողովին մէջ անոր պաշտօնը: Ձախի եռանկիւնը կը յայտնէ. - «Թիւ պատգամաւորաց, եկեղեցական 4, Աշխարհական 21, Գումար 25»: Աջի եռանկիւնը կը քացատրէ. «Պատկերին մէջ չըկան Միֆայէլ Թօփանէլեան, Ուստըրի, Դէորգ Թովմանեան Զրէսնոյ, Միֆայէլ Վարդանեան, Լորէնսի»: Վեցերորդ հրատարակուած տետրակի անուանացանկէն կը քացակայի Միֆայէլ Թօփանէլեան: Թէ իրապէս Միֆայէլ Թօփանէլեան, սպասեց մինչեւ պատգամաւորական ժողովի փակումը եւ դրաւ իր ստորագրութիւնը կրնայ ստուգուիլ այն պարագային երբ ժողովին ատենագրութիւնը երևան ելլէ:

Անգամ մը եւս, այս Սահմանագրութիւնը «Վասն առժամանակեայ գործադրութեան քաւարար եւ յարմարաւոր» համարելով, Մկրտիչ Խրիմեան Կաթողիկոս Հայրապետական կնիքը կրող իր 6 Սեպտ. 1902 Կոնդակին մէջ կ'ըսէ. - «...աղօթեմք հանապազ գի հզօր Աստուածն Գրիգորի, Ներսիսի եւ Սահակայ, այց առնելով տառապեալ հայրենեաց մերոց՝ որպէս ի հնումն Հրէաստանի, դարձ արասցէ նորոյդ Իսրայէլի հարազատ զաւակացդ Ս. Հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչի ի ծոց հայրենեաց:»

***

Սահմանադրական ժողովէն
Բացակայ Տարբեր

1. Ամուսնացեալ Քահանաներ. 1902ին Փրովիտէնսի մէջ կը բնակէին, իրարմէ անկախ, ընտանիքի մէկ կամ աւելի անդամներով Ամերիկա եկած անպաշտօն,

երկու քահանաներ, որոնցմէ մին՝ Սարանեան Սրբազան, Կաթողիկոսին ուղղուած տեղեկագիրի մը մէջ, նկարագրած էր որպէս «փերեզակ»: Միւսը հիւանդ զաւակի մը հոգով զբաղած էր: Երրորդ քահանայ մը՝ Վահրամ Մսրըրեան: Միւսներէն աւելի կանուխ արեւմտեան Թիւրքիայէն ժամանած եւ հաստատուած Նիւ Ճըրզի, ոչ շատ հեռու Նիւ Եորքէն, յուսախար ըրած էր Սարանեան Սրբազանը Շիֆակոյի շրջանի հայ համայնքը որպէս եկեղեցական ծուխ կազմակերպելու առաջնութիւն մը ձախող արդիւնքի մը հասցնելովը:

Գալիֆոքիա, Յրէզնոյի մէջ գրեթէ ձրիաբար իբր ծխատէր հովիւ ծառայող շուշտակ վարդապետ մը՝ Հ. Ահարոն Մելոնեան, իրմէ առաջ Ամերիկա գաղթած Սրապիոն որդիի հոգածութեան տակ, կ'ապրէր յառաջացած տարիքի մէջ (վախճանեցաւ 1911ին): Այս հոգեւորականն ալ քացակայ եղաւ ժողովէն, կամ հրաւեր ստացած չըլլալով կամ ձերութեան պատճառով մինչեւ Ուստըր յոգնեցուցիչ ուղեւորութիւն կատարել չհամարձակելով:

2.- Իգական սեռի պատգամաւորներ. Քսաներորդ Դարու առաջին տասնամեակէն նոր մուտք գործած Ամերիկայի հայ գաղթականներու մեծամասնութիւնը այր մարդիկ էին: Աւելի քան քառասուն տարի ետք՝ 1946ի աշնան երբ եռօրեայ երեսփոխանական ժողով գումարուեցաւ Ուոթըրթաունի (Մաս.) Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, շուրջ 75 երեսփոխաններէն (հոգեւորականները ներառեալ) հազիւ 3ը իգական սեռէն էին: Միացեալ Նահանգաց մէջ կիներ որոշ տարիքի հասնելէ ետք հազիւ 1920 թուականին իրաւունք ձեռք բերին քաղաքացիական պետական ընտրութեանց քուէարկելու, եւ այդ՝ երկարատեւ պայքար մղելէ ետք: «Զնոյն... Սահմանադրու-

թիւնն... Գտա՛վ վասն առժամանակեայ գործադրութեանն քաւարաբ...»: Մկրտիչ Խրիմեան Կաթողիկոսի 1902ի ամրան վերջերը առ Ամերիկայի հայոց Առաջնորդ Յովսէփ Եպս. Սարանեան ուղղած կոնդակէն այս բառերը գաղափար մը կու տան Թեմական այս սահմանադրութեան մասին, զոր խմբագրողները քիչ թէ շատ ազդուած ըլլալու էին բրժահայոց Ազգային Սահմանադրութենէն եւ Ռուսահայոց Պոլոժէնիայէն, երկուքն ալ ԺԹ. դարու նորութիւններ: Խրիմեան Կաթողիկոս վախճանեցաւ 1907ին, երբ Ամերիկայի Թեմին հրաժարած առաջնորդ Սարանեան Արք. կը սպասէր իր յաջորդին՝ Եգնիկ Սրբազան Ապահունիի արտասահմանէն ժամանումին:

1921ի ամրան վերջը երբ Մայր Աթոռ Էջմիածինի միջամտութեամբ Ամերիկայի Թեմը օժտուած էր նոր առաջնորդով մը յանձին Տիրայր Եպս. Տէր Յովհաննիսեանի, յաջորդ տարու ան թեմական գրպանի օրացոյցը պատրաստելու աշխատանքին մէջ Առաջնորդարանի պաշտօնեան յարմար տեսած էր սահմանադրութենէն քաղուածներ ընել Թեմակալ հովիւներու եւ հոգաբարձութեանց վերաբերեալ (Յօդուածներ 15- 59): Յայտնապէս մօտ 20 տարուան կիրարկումէ ետք այդ երկու կարեւոր յօդուածներուն մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն: Այս իրողութիւնը ենթադրել կու տայ թէ Սահմանադրութեան ամբողջ 90 յօդուածները կը մնային անփոփոխ:

Այս սահմանադրութեան քառացանկին մէջ քանիցս կ'երեւի թեմ քառը ծուխի իմաստով: Բարեբախտաբար այդ սխալը սրբագրուած էր Բ. Համաշխարհային Պատերազմի զինադադարի յաջորդող շրջանին երբ Դէորդ Զ. Զէօրէճեան Կաթողիկոս իր կողմէ ներմուծուած

քարեփոխումներով վաւերացուց Տիրան Արք. Ներսիսեանի առաջնորդութեան Բ. Քառամեակի միջոցին Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի պատգամաւորական ժողովէն առաջարկուած քարեփոխումները կանոնադրութեան: (1949ին Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդարանի հաստատումի յիսնամեակին առթիւ Նիւ Եորք հրատարակուած ՎԻՃԱԿԱՑՈՅՑ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ԹԵՄԻՆ ՀԱՅՈՑ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ հատորը կազմողը, որ ներկայ յօդուածագիրն է, թեմ քառը ծուխի իմաստով օգտագործած է, առանց տեսած լինելու Վենետիկ տպուած Սահմանադրութիւնը):

Սարանեանի 1898ին Ամերիկայի Առաջնորդ նշանակուիլը օրուան կաթողիկոսին նախածնութեամբ եղաւ, առանց ժողովական քուէարկութեան: Յայտնի չէ թէ Սարանեանի յաջորդներէն Առաջնորդ Արսէն Ծ. Վրդ. Վեհունիի (1913-1917) ընտրութեան եւ յաջորդ Առաջնորդ Տիրայր Եպս. Տ. Յովհաննիսեանի (1921-1928) ընտրութեան առիթներով բեկնածուներու եռապատիկ ցանկ ներկայացուած է՝ քուէարկողներուն: 1931 Փետրուարին Նիւ Եորքի մէջ գումարուած երեսփոխանական ժողովը, ի հեռուկա առաջնորդի ընտրութիւնը տնտեսական պատճառով յետաձգել թելադրողներուն, բեկնածուներուն եռանուն ցանկի մը վրայէն 37 քուէով Ամերիկայի Արեւելեան Թեմին առաջնորդ ընտրեց Մանչէսթըրի (Անգլիա) հայոց հովիւ Ղեւոնդ Եպս. Դուրեանը:

Հիւրընկալութիւն.- Սահմանադրութիւնը իրենց ստորագրութեամբ 1902 Յուլիսի երկու իրերայաջորդ օրերու ընթացքին հինգ նիստերով սրբագրած եւ վաւերացուցած 24 կամ 25 լիազօր պատգամաւորները, ներառեալ չորս հոգեւորականները Ուստըրի մէջ ուր

օրենսնեցան, նիստերու միջեւ արտօնուած դադարներուն ուր կրցան ճաշել կամ ընթրել, այս յօդուածագիրը չունի, որեւէ տեղեկութիւն: Ուստրը բլուրներու վրայ շինուած քաղաք ըլլալով հանդերձ, իր խիստ ձմեռուան յաջորդող Յուլիսին հակամէտ է տօբագին եղանակ ունենալ երբեմն: 1902ին չկային սրահի օդ զովացնելու մեքենական ելեկտրական միջոցները: Ս. Փրկիչ եկեղեցւոյ ժողովարարին մէջ երկարատեւ պահերով փակուած այդ ափ մը ռաիվիրաները ի հարկէ ծարաւ ունեցան, եթէ նոյն իսկ փոյր չըրին մի քիչ տոկալ անօրութեան: Կայի՞ն արդեօք ձեռներէջ հայուհիներ Ուստրի մէջ այդ օրերուն, իրարու հետ գործակցելով զովացուցիչ ըմպելիք եւ ճաշ մատակարարելու ժողովականներուն: Եթէ տպագրուած յուշեր չկան ժողովին մասին աւելի տեղեկութիւն տուող, կարելի է յուսալ որ թաղուած եւ լոյսին գալիք օրագրութիւն կամ նամակ կրնայ օր մը նոխացնել ժողովին պատմութիւնը:

ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ որոնք պատգամաւոր դրկեցին 1902ի համագումարին. իրարու հարեւան, սահմանակից, հիւսիսէն Մասաչուսէց նահանգէն մինչեւ Փենսիլվանիա նահանգ Ադլանդեան Ովկիանոսին դպչող վեց նահանգներու մէջ հայաբնակ 14 մեծ կամ փոքր քաղաքներ պատգամաւորներ եկան: Այս քաղաքներէն Ուստրը, միակն էր հայ եկեղեցւոյ շէնք ունեցողը: Ասոնց վրայ կ'աւելնար Գալիֆորնիայի Ֆրէզնօ քաղաքին մէջ 1900ին օծուած Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին: Պատգամաւորներէն ոմանք, ինչպէս ժողովին Ա. Ատենապետ Տֆր. Յովհաննէս Արշակունի (պատգամաւոր Ֆրէզնօի), իրենց ներկայացուցած ծուխին քնակիչ չէին:

Ժողովին մասնակցող չորս հոգեւորականները առաւել կամ նուազ ծանօթ դէմքեր էին: 1. Նախագահը Յովսէփ

Եպիսկոպոս Ամերիկայի, զանց ըրած էր իր մականունը, Սարահեան: Ան աւելի քարձր պաշտօնի մը վրայ վախճանեցաւ Վանի մէջ Հոկտ. 2, 1913ին, եւ անոր գերեզմանը, հայաշատ պատմական այդ ոստանի Նորաշէն անուն եկեղեցւոյ քակին մէջ, քանդուած է թիւրքերու ձեռքով եղեռնի օրերուն: 2. Արսէն Վարդապետ Ե. Վեհունի, հովիւ Փրովիտէնսի եւ տասնամեակ մը ետք առաջնորդ Ամերիկայի Թեմին շուրջ երեք տարի, պառակտում պատճառեց, հարկադրուեցաւ հրաժարիլ եւ 20ական թուականներուն գնաց Կ. Պոլիս, ուր 1927ին Թիւրքիոյ Հայոց Պատրիարքութեան Վանօթից Խորհուրդի նախագահ էր եւ անդամ Կտակաց Հոգաբարձութեան: 3. Մաշտոց Վարդապետ Փափագեանց, Արմաշի դպրեւանքի անդրանիկ շրջանաւարտ դասարանէն, 10 տարի Ամերիկա մի քանի ծուխերու մէջ իբր հովիւ ծառայելէ, ուսումը շարունակելէ ետք, Մայր Աթոռի գիտութեամբ կարգաթող եղաւ, վերադարձաւ Կ. Պոլիս, ուր Ազատամարտ թերթի խմբագիրի պաշտօն վարած միջոցին ձերբակալուեցաւ, աքտուեցաւ եւ նահատակուեցաւ 1915ի եղեռնին: 4. Ղեւոնդ Վարդապետ Մարդուկէսեան, նախապէս Բողոքական քաղաքի, վախճանեցաւ շնորհագուրկ վիճակի մէջ 1936ի ամրան Շիֆակոյի մէջ: Թաղուած է Նիւ Եորքի Ֆլաշինկ թաղի Սիտրը Կրօվ գերեզմանատունը:

Աշխարհական քան պատգամաւորները կը ներկայացնէին հայ համայնքներ որոնք ներկայիս ունին իրենց սեփական եկեղեցական շէնքերը (տունեալ քաղաքի կամ արտարձանի մէջ, ի քաց առեալ Մասաչուսէց նահանգի Պրայքըն եւ Միլֆլըտ աւաններու համայնքները: Պրայքըն Պոսթոնի մէջ հարեւան աւաններէ շրջապատուած

մարդաշատ աւան մըն էր, իսկ Միլֆրետ, Ուստրքի հարաւ արեւելքը՝ Ուայթինգվիլի հարեւան փոքր աւան մըն էր:

Քսան պատգամաւորներէն իւրաքանչիւրի մասին տեղեկութիւն գտնել հնարաւոր չեղաւ երկու երրորդ համեմատութեամբ: Տրամադրելի յիշատակարան - տարեդարձի գրեյկներ, ծուխերու սահմանափակ, երբեմն թերի պատմութիւններով, առայժմ մոռացութեան մշուշին մէջ թաղուած կը պահեն այս դէմքերէն շատերը: Ո՞վ գիտէ, թերեւս ոմանք ի սպառ հեռացան Ամերիկայէն, ինչպէս չորս հոգեւորականներէն երեքը: Իսկ եթէ գտնուեցան ոմանք որոնք մահազդի արժանացան Ամերիկահայ կամ «օտար» մամուլին մէջ, թերեւս համբերատար պրպտող մը կարենայ երեւան հանել այդպիսի մահազդներ:

Հետեւելով այն շարքին, որով կ'երեւին այս մարդոց անունները Վենետիկեան 1903 թուակիր հրատարակութեան մէջ, առաջին դէմքն է. - Յովհաննէս Արշակունի, Ա. Ատենապետ, Պատգամաւոր Ֆրեզնոյ: Ծնած 4. Պոլիս շուրջ 1852ին: Շրջանաւարտ Ֆիլատելֆիոյ բժշկական համալսարանէ որպէս նմանաբոյժ: Հետաքրքրուած է ոգեհարցութեամբ: Նիւ Եորքի հայութեան քանախօսութիւններ տուած է ընկերային-քարոյական նիւթերու շուրջ: Ամերիկայի հայոց երկրորդ հովիւ Մադաֆիա Վրդ. Տէրունեանի արտօնութեամբ քարոզներ եւ խօսած է Նիւ Եորքի եպիսկոպոսական առաջնորդին հայոց ժամապաշտութեանց համար տրամադրուած աղօթավայրերու մէջ: Մեռած է 73 տարեկան Նիւ Եորքի մէջ, դիակիզուած: Տէր. Արշակունիի դարմանատունը կը գտնուէր 27րդ փողոցի վրայ Մանհաթընի արեւելեան կողմը, ուր շատ մը հայ գաղթականներ իրր

վարձակալ կը բնակէին գրեթէ մինչեւ 20րդ դարու վերջաւորութիւնը:

Յովհաննէս Կ. Հիւրմիւզ. Բ. Ատենապետ, պատգամաւոր Նիւ Եորքի: Ի նպաստ Վանի սովահար հայութեան Սարանեան Սրբազանի առաջնորդութեան սկզբնական շրջանի կազմուած հանգանակիչ յանձնախումբին անդամ: Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Նիւ Եորքի նորակազմ մասնահիւղին անդամակցած է 1909ին: Արմենակ Շիշմանեան, Ա. Ատենապետ, պատգամաւոր Ռէստ Զօյօֆընի, Նիւ Ճըրզի: Տաղանդաւոր գծագրիչ, ծնած Տիգրանակերտ, ուր իր ուսուցիչ Գարեգին Վրդ. Սրուանձտեանցի թելադրութեամբ, հայրսուրբին «Թորոս Աղբար» գիրքը պատկերագրողը նկարներ կը յօրինէ: Ամերիկա հազիւ գաղթած, կանանց զգեստներու նորաձեւութեան նիւղին մէջ իր գծելու ձիրքով յաջող դիրքի կը հասնի: Իր ծաղրանկարները երեւցած են հայրենակից Հայկակ Էկինեանի Նիւ Եորք հրատարակուող Ազատութիւն թերթին մէջ, ինչպէս նաեւ Ամերիկեան լրագիրներու մէջ: Գրած է հայերէն թատերգութիւններ 1895ի թրքահայոց կոտորածներու թմայով, միաժամանակ դերուստյց ըլլալով Ռէստ Զօյօֆընի Հայ Մարզական Կանառի դերակատարներուն: Դեկտ. 7, 1905ին ստորագրած է Ռէստ Զօյօֆընի մէջ շինուելիք հայ եկեղեցւոյ հողին կալուածաբուղբը: Այժմու Ս. Խաչ եկեղեցւոյ (եւնիքըն Սիթի) կառուցումէն տարիներ առաջ Արմենակ Շիշմանեան կը ծառայէր որպէս ատենապետ տեղւոյն հոգաբարձութեան: 1911ին յանկարծամահ եղաւ 52 տարեկան, եւ մեծաշուք թաղումի արժանացաւ:

Աւետիս Պ. Ալեքան, պատգամաւոր Պոսթոնի, ծնած Թալաս (Կեսարիա) 1868 Հոկտ. 19ին: Միջնակարգ ուսումը ստացած է Այնթապ, Կիլիկիա,

կեդրոնական Թիւրքիոյ Գոլէնին մէջ, ուր ազդուած է գոլէնի դեկավարող Ամերիկացի Բողոքական միսիոնարներէն: Ամերիկա հասնելուն կը շարունակէ ուսումը Վրոմօնթ Նահանգի եւ Շիֆակոյի համալսարաններու մէջ, հետեւելով երկրագործութեան վերաբերող դասընթացներու: Մադաֆիա Վրդ. Տէրունեանի կարճատեւ հովուութեան շրջանին անոր արտօնութեամբ 1895ին կը սկսի Բարոզչութիւն Պոսթոնի հայ համայնքին մէջ: Կրօնական ասպարէզ մտնելու փափաքով գրաւոր կը դիմէ Խրիմեան Կաթողիկոսին, այնպիսի ժամանակ մը երբ որեւէ հայ եպիսկոպոս չկար Ամերիկայի մէջ: Սէլեան իր դիմումին մէջ հայրապետէն կը խնդրէր արտօնութիւն, ձեռնադրուելու Անկլիքան (եպիսկոպոսական) եպիսկոպոսէ մը: Զարմանալիօրէն, Խրիմեան Կաթողիկոս Յունիս 19, 1897 թուակիր պատասխանի վերջաւորութեան, ակնարկելով այդ օրերուն Ս. Էջմիածինէն Ամերիկա եպիսկոպոս ղրկելու դժուարութեան, կը վստահեցնէ Սէլեանը.- «Ես ամենայն ազատութեամբ կը թոյլատրեմ որ դուք Անգղիական եպիսկոպոսէն ձեռնադրութիւն ընդունիք» Այդ թղթակցութենէն հազիւ մէկ տարի ետք, Խրիմեանի նախաձեռնութեամբ Ամերիկա վերադարձաւ եպիսկոպոսութեան քարձրացած Յովսէփ Սարանեան: Աւետիս Սէլեան չհետապնդեց հայ հոգեւորական դառնալու իր նախկին փափաքը, սակայն յարատեւեց իր ծառայասիրութեան մէջ: Եղաւ Հ.Բ.Ը.Միութեան Պոսթոնի մասնաճիւղին հիմնադիրներէն 1908ին, անոր Կեդրոնական Վարչութեան անդամ եւ 1930ին ծանուցուեցաւ որպէս Պատուոյ անդամ: Աւետիս Սէլեան 1920ին անդամ էր Ամերիկայի Առաջնորդարանի Տնտեսական ժողովին, յաջորդ տարին՝ ատենապետ նոյն յանձնաժողովին:

Գէորգ Պ. Թովմանեան, պատգամաւոր Զրէգնոյի: Տֆթ. Յ. Արշակունիի նման կը բնակէր իր ներկայացուցած Բաղաֆէն տարրեր Բաղաֆ մը՝ Ուստըր: Ան առեւտրական մըն էր, տէրը այր մարդոց զգեստեղէններու վաճառատունի մը: Մաշթոց Վրդ. Փափագեանցի Ուստըրի մէջ հովիւ եղած միջոցին Թովմանեան Միֆայէլ Թօփիանէլեանի հետ միաժամանակ ընտրուած է պատգամաւոր 1897 Յունիս 25ին:

Գէորգ Վարդեբեքեան, պատգամաւոր Պրայքընի (Պոսթոն): Յ. Խաչմանեանի կազմած հանրագիտակ Տարեգիրքին (1925) մէջ կ'երեւի անունը Պրուֆլին (Ն.Ե.) բնակող կամ գործող կօշկակար Գ. Վարդեբեքեանի մը: (Եղած է ժամանակաշրջան մը երբ կարգ մը ամերիկահայեր - արդուկիչ, կօշկակար, նպարավաճառ, սափրիչ - իրենց տան վարի մասը, մօտը փողոցին, կ'օգտագործէին իբրեւ առօրեայ աշխատավայր: Յարմար պարագային ամուսնացած զոյգեր միասին կը գործէին: Այս կացութիւնը ակնբախ էր Ֆիլատելֆիա: Կը պատահէր նաեւ Փէրըրսըն (Նիւ ձըրզի) եւ Ուստըր:

Օհան (Աղայեկ) Ժամկոչեան, պատգամաւոր Իսթ Ուոքըրթաունի (Մաս.), ծնած Խարբերդ Յունուար 1, 1860ին, մեռած Ուոքըրթաուն 1945 Յունիս 27ին: Պոսթոնի հարեւան Ուոքըրթաունի բազմացող հայութեան համար եկեղեցական ուրոյն համայնք կազմել ծրագրող յանձնախումբի տարիքով աւագ անդամն էր: Հանդիսացաւ նաեւ նոյն աւանի Ս. Յակոբ Հայց. եկեղեցւոյ շինութեան Յանձնախումբի անդամ, իր ծառայութիւնը սկսելով, եկեղեցւոյ օծումէն (1931) տարիներ առաջ, Աղայեկ Ժամկոչեան իր կտակին մէջ գումար մը յատկացուցած է Հ.Բ.Ը.Միութեան:

Եզրակացութիւն.- Քսան

պատգամաւորներէն հազիւ եօթը փորձած եմ ներկայացնել: Անոնցմէ ոչ մէկը կը թուի իրաւաբան եղած ըլլալ: Մնացեալներուն մէջ կա՞ր այդպիսին: Աւելին պրպտել փորձողը մատչելի այլ աղբիւրներու մէջ թերեւս կարենայ գտնել նորութիւններ այդ հարցումի պատասխանին հետ: Ինչ որ պատահեցաւ 1902ին

Մայր Աթոռէն դէպի Ուստըր, Ամերիկա, եղաւ սա.- քանաստեղծ, հայրենասէր, յարգուած «Հայրիկ» մը իր գրասեղանին հասցուած 90 յօդուածներ պարունակող Սահմանադրութիւնը իբր ընծայ հաստատեց եւ իր աղօթքները անոր միացնելով ղրկեց ուկրաինացի անդին ապրող իր հարազատ զաւակներուն:

ԱՐՏԷՆ Ա. ՔԶՆՅ. ԱՇՃԵԱՆ

ԱՂԲԻԻՐՆԵՐ

- 1.2. Ամերիկահայ Տարեցոյցը, Ա եւ Բ տարի 1912, 1913 Մուշեղ Արք. Սերոբեան, Պոստոն
- 3.4. Օրացոյց Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն Ամերիկայի, 1921, 1922, Ուստըր
5. Ամերիկահայ հանրագիտակ տարեգիրք 1925 Յ. Խաչմանեան, Պոստոն
6. Գրպանի օրացոյց 1927 Կ. Պոլիս
7. Պատմութիւն Հայ Կեսարիոյ. Արշակ Ա. Ալպոյանեան, Գահիրէ 1937
8. Հայ հանրագիտակ, գիրք Ա. Մկրտիչ Վրդ. Պոտուրեան 1938 Պուրէշ
9. Հայ Կղերն Ամերիկայի մէջ, Տիգրան Մկունդ, 1945, Ուիհոֆըն, Նիւ Ճըրզի
10. Լուսաւորչի Կանթեղ. Յիշատակ Ամերիկահայ վիճակի 1946 տարւոյ Ազգային Երեսփոխանական Ժողովոյ, Ուոքըրթաուն, Մաս. Տէր. Յ. Մովսիսեան կազմող
11. Ամիտայի Արձագանգներ, Տիգրան Մկունդ, 1950 Ուիհոֆըն, Նիւ Ճըրզի
12. Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը. Պատմութիւն եւ նպատակ. Պետրոս Նորհատ, 1966, Նիւ Եորք (Անգլերէն)

ԽՈՍՐՈՎԻԿ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ ՀԱՅՈՑ

(Շարունակուած ՄԻՈՆ-ի 2007 Յունուար-Փետրուար- Մարտ միացեալ թիւէն)

ԳԼՈՒԽ ԶՈՐՐՈՐԴ

Անոնց, որոնք կը տարակուսին Փրկչի մարդկային կիրքերուն վրայ, թէ անոնց բնական կիրքեր ըսել պէտք է, թէ անբնական:

Յտաջարան՝ ուղղուած Աթանաս Անտիոքացիին.

Մարաւած մէկը այնքան չկարօտիր աղբիւրի՝ որքան ուսումնասէրը, որ կը փնտռէ դտնել գիտութեան մօտ մնացած բեկորներ, ինչպէս եւ դուք, ո՛վ Աստուծոյ մարդ, միանգամայն եւ Հայր միաբանած՝ առաքինասէր շատ մը անձերու, որ խնդրեցիր մեզմէ գիտնալ պատճառները որոնցմով շատեր կը տարակուսին Փրկչի մարդկային կիրքնդունակութեան վրայ, թէ այդ կիրքերուն բնական ըսել պէտք է, թէ անբնական, եւ մանաւանդ որ, Սուրբ Հայրերու գրութեանց մէջ ակնարկուած կը գտնենք այս երկուքի մասին:

Մարդկային կազմաւածքին այս կիրքերը երկու ձևով բնական կոչուիլ սահմանուեցան: Մէկը այն է, որ Ստեղծողը զրաւ գանոնք իր ստեղծածին մէջ՝ ստեղծած ժամանակ, առանց որոնց (մարդկային) բնութիւնը չէր կրնար բաղկանալ անոնցմէ: Իսկ միւսը, իր գոյանալէն ետք մարդը իր ակտասիրութեան պատճառով պիտի գտնէր, եւ գտնելով զայն խառնեց եւ բնական ըրաւ մեր բնութեան, եւ այդպիսով մարդկային բնութիւնը թեքեցաւ ծառայ ըլլալու մեղքին եւ ապականութեան: Ահա այս է ըսել ուզածս: Մնիլը մեր բնութեան բերքն է, որ ստացանք Արարիչէն, կարենալ բազմամարդելու մարդկութիւնը, եւ այս բնական է մեզի Համար: Իսկ ծնելու անասնական մասը, որ երկու անձերու խառնումով եւ խտրումով գտանք, մենք զայն Հիմք կը դնենք մեր գոյութեան, այս ալ բնական կը կոչուի: Սակայն այս մէկը տեկագործողէն (Արարիչէն) չէ, այլ, մարդը իբրեւ տունկ ինքնիրմէ՝ կ'արտադրէ զայն ազահութեամբ՝ ազահութէնէն, որ անբան կենդանիներէն իւրացնելով պատուաստեց զայն իր մարմնին: Ինչպէս Գարաղի եպիսկոպոսը՝ Սեբերիանոս կ'ըսէ. «Հոգին եւ մարմինը ծառայ են կարիքներու որոնք կ'առաջնորդեն մեզքի, եւ ա՛յն կարիքներուն՝ որոնք գերծ են մեզքէ»: Եւ իր խօսքը ներկայացնելով կ'ըսէ. «Տէրը կրեց մարդկայինը՝ Հոգեկան եւ մարմնական կիրքերը, որոնք գերծ են մեզքէ»: Եւ Գրիգոր Նիսացի, օրինակ բերելով տիրոջ տակառապետներուն (գինիի վերակացուններուն) գինի շինելու հնարքները, կ'ըսէ նոյնը. «անոնք գինին զտած ատեն, մաքրուածին (պատճառելիք) փնասները չեն արհամարեր, իսկ անոր Հետ աւելորդ խառնուած փոշին (մրուրը) կը քամեն եւ կը նետեն»:

Արդ եւ դուն, ո՛վ սիրելի եւ ծաղկահաւաք, եղիր ցանկացող այդ Հոգեւոր ճառերուն, եւ անվախ սրտով՝ Համաձայնելով Սուրբ Հայրերուն Հետ, բացայայտօրէն ըսէ մեզի (վերեւ) ըսուած այդ երկու մտքերը, եւ մի շփոթեր եւ խաթարեր քու լուսաւոր սիրտդ, այլ միայն գիտցիր որ անոնց գրութիւններուն մէջ

ձևով մը կը պարունակէ երջանիկ Հայրերուն խօսքը՝ մարդկային կազմուածքին ունեցածի եւ չունեցածի մասին, որոնցմէ մէկէն հրաժարած եւ միւսը ընդունած դաւանեցին Քրիստոսը, մեր փրկութեան համար: Ողջ լիբ:

Աստուածապատիւ

Տէր Աթանաս Պատրիարքին Մեծն Անտիոքի՝
Բաղմած Պետրոս Առաքեալի մեծագոյն Աթոռին,
Աստուծոյ Ժողովուրդի Գլխաւորին,
Քրիստոսեան բանաւոր Հօտի Հովիւին,
Խոսքով նուաստ ծառայէ:

Տէր իմ, Տէր.

Կը յիշե՞ս արդեօք, երբ Դերայիդրոշտաղի մէջ հրամայեցիր Թէոդոտէ եւ Աթանաս եպիսկոպոսներուն հարցնելու ինծի հաւատքի մասին: Տէր Աթանաս յոռիեամբ անցուց ժամանակը, եւ ինչ որ արդար էր եւ որքան ատեն որ մարդիկ մնացին իր մօտ, միշտ հաւատացեալի խօսքեր կը լսէի իրմէ, եւ ոչ մէկ յետին բան մը: Իսկ Թէոդոտէ ոչ միայն չհարցուց ինծի, այլ ինչ որ կը ստեղծէր ոչ թէ քիչ առ քիչ կը յայտնէր զայն, ինչպէս ճիշտ է խոհեմ մարդոց ընել, այլ բոլոր այն սխալ բաները որ կը խորհէր, միանգամայն դուրս կը թափէր, որոնք չատ սխալ եւ հակառակ էին Սուրբ Հայրերու խոստովանութեան: Իր հերետիկոսական խօսքերը (զհայհոյութիւնն) չեմ գովեր, բայց իր պարզամտութիւնը եւ ա՛յն որ առանց սուտի յայտնեց իր խոստովանութիւնը, շնորհակալ պէտք է ըլլայ իրեն, որքան որ պատշաճ է, որովհետեւ, յայտնի հակառակութիւնը զգուշանալ կը հրամայէ, իսկ կեղծաւորելը կը դաւաճանէ անուաները: Երանի թէ այդպէս բրած ըլլար ժողովին մէջ, (վիճարանող) երկու կողմերը ազատած կ'ըլլային անոր այդ չարքիւնէն, ոչ ա՛ն նենգաւոր եղած կ'ըլլար եւ ոչ ալ մենք խաբուած կ'ըլլայինք: Բայց ան այդ յոռիեան պարիսպին ետեւ ինքզինք դարանակալ պահեց, եւ ուրիշներու բերնին կարթով կամեցաւ որսալ մեզ, որ բոլորովին անվարժ եւ անհմուտ էինք ստել զԱստուած խոստովանելու մէջ: Չեմ գիտեր թէ մե՞զ խաբել խորհեցաւ թէ ինքն իր անձը, կը դանդաղիմ ըսել թէ ինքզինք, որուն համար են այս խօսքերը: Ահա ասոնք են այն խօսքերը, որոնք մէկ առ մէկ կ'իմացնէր մեզի ամբարշտանալով: Ան կ'ըսէր, թէ Քրիստոս երեք ժամանակներու մէջ կրեց փոփոխութիւն, եւ իր բովանդակ մարմինը սակաւ առ սակաւ յառաջդիմեց եւ զարգացաւ, եւ յարութենէն ետք ան շնորհեց մարմնին գտնել փառք, կատարելութիւն եւ անապականութիւն: Այս մասին պիտի ըսեմ այն ինչ որ Երեմիա (մարգարէն) կ'ըսէր, «ով տայր զգլուխս ջրհոր եւ զաչս աղբիւրս արտաստաց» եւ այլն (Երեմիա Թ. 1): Եւ թէ Քրիստոս ինչո՞ւ իր մասին կ'ըսէր իր աշակերտներուն, «Տեսէք զիս, զի ես նոյն եմ» (Ղուկ. ԻԴ. 39), ան պէտք էր ըսեր՝ մի կարծէք զիս այն ինչ որ առաջ էի, որովհետեւ ապականութենէ անապականութեան փոխուեցայ, եւ անփառաւորութենէ՝ փառաւորութեան, եւ անկատարելութենէ՝ կատարելութեան:

Եթէ Քրիստոս նոյնը չէր, Պօղոս (առաքեալ) ինչո՞ւ կ'ըսէր, «Յիսուս Քրիստոս ի փառս երէկ եւ այսօր, նոյն եւ յաւիտեանս» (Եբր. ԺԳ. 8): Եւ ինչո՞ւ Եսայի (մարգարէն) կը գուշակէր ծնունդի իր մասին ըսելով՝ էմանուէլ եւ Հզօր Եսայի (մարգարէն) կը գուշակէր ծնունդի իր մասին ըսելով՝ էմանուէլ եւ Հզօր Աստուած եւ Հայր Հանգերձեալ աշխարհին (Եսայի Թ. 6): Որովհետեւ անհնար էր

անփառաւորը եւ անկատարը, եւ այն որ ապականութեան ներքեւ ինկած էր, կոչել Աստուած եւ Հօգոր եւ Հայր Հանդերձեալի: Դարձեալ, եթէ անոր մարմինը, որ տեսանելի եւ շօշափելի էր, չեղաւ Հաղորդ Բանն Աստուծոյ փառքին, զօրութեան եւ կատարելութեան, ինչպէ՞ս Յովհաննէս (առաքեալ) կ'ըսէր, թէ անմարմին Բանը «տեսաք զնա եւ ձեռք մեր շօշափեցին ի վերայ Բանին կենաց» (Ա. Յովհ. Ա. 1): Ինք (Քրիստոս) ինչպէ՞ս, կոյրին Հարցնելուն՝ թէ ո՞վ է Աստուծոյ Որդին, անոր կ'ըսէր, եւ տեսար զայն եւ ան որ կը խօսի քեզի Հետ, Ան է (Յովհ. Թ. 36-38): Ան պէտք էր ըսեր, թէ Աստուծոյ Որդին այն է, որ տակաւին չէ միացած այս ապականացու եւ անփառաւոր եւ անկատար մարմնին Հետ:

Իր (Թէոդոտէի) մէջ այս եւս նշմարեցի, ով Տէր իմ, թէ ինչ որ կ'ըսէր չէր կրնար սահմանել, այլ իր այդ ըսածներով ինքն իր Հետ կը մարտնչէր եւ ոչ թէ ոսոխի մը գէմ: Ան կ'ըսէր թէ Բանն Աստուած Կոյսի արգանդին մէջ միացաւ Իր մարմնին, այդ պատճառով Քրիստոս մէկ ընութիւն եղաւ կ'ըսէր, եւ յառաջ անցնելով՝ նոյն ընութիւնը կը բաժնէր այլանման եւ զանազան ընութիւններու, ինչպէս նախապէս ըսի, մէկուն ամենակատար, փառաւոր եւ անապական կ'ըսէր, իսկ միւսին Համար նոյնը չէր ըսեր:

Եւ դարձեալ, իր այսպէս անկանոն կեպով բաժնածը կը միաւորէր ըսելով, «Ես կ'ըսեմ, նոյն ինքն Բանն Աստուած խաչին վրայ զեղարդով խոցուեցաւ եւ զամբրով զամուեցաւ»: Եւ այս խօսքը բերնին մէջն է անոնց, որոնք յանդգնեցան շփոթութեամբ եղած ըսել Բանին միաւորութիւնը իր մարմնին Հետ, որու մասին Սուրբ Հայրերը բարեպաշտօրէն սորվեցուցին մեզի խոստովանիլ, ըսելով, «անշարժարելին կը չարժարուի չարժարելիով, թէ որ անմահ եւ անշարժարելի Բանը խրացուց իր մարմինը մարդոցմէ, անով կարելի եւ Հնարաւոր էր չարժարել Անոր եւ մեռնիլ»: Իսկ ես զարհուրած անոր խիստ գէշ Հայհոյանքի (Հերետիկոսական) խօսքերէն, լեզուս կապեցի եւ ականջներս Հեռացուցի, միաժամանակ, թէ եւ ուղեցի իմանայ անոր քովանդակ ամբարշտութիւնը: Իսկ անոր վերջին ամբարշտութիւնը այն էր, որ չարաչար բաժանում կ'ըսէր, թէ Բանն Աստուած թաղումէն ետք իր մարմինը տանելով կը դնէր Հօր եւ Հոգիին առջեւ իրրեւ օտարոտի եւ աշխատանք պահանջող բեռ մը, ըսելով, «ես որովհետեւ մինակ էի եւ չկարողացայ միաւորել մարմինս ինծի Հետ եւ Հաղորդ ընել փառքիս եւ զօրութեանս, պահեցի զայն որ դուք ընէք, որովհետեւ, դուք երկուք էք»: Ըստ անոր, պատշաճ է ըսել, թէ Բանը մարմին առաւ առանց Հօր եւ Հոգիի կամքին, եւ ահա, ուրեմն, անհամաձայնութիւն մը կը Հետեւցուի անոնց միջեւ՝ թէ անոնք ըլլալով սիրոյ եւ խաղաղութեան աղբիւր, անոնց մէջ սէրը եւ խաղաղութիւնը անբաւարար էր: Եւ ինձ ոչ ոք թող մեղադրէ այսպիսի բազմաթիւ մտածում մը մեղադրական խօսքերով կրկնելուս Համար, որովհետեւ, երբ մէկու մը երեսին կը խայտառակես, ամէն պարսաւանք կը դադրի (քեզի գէմ):

Արդ, եթէ այնպէս է ինչպէս որ կ'ըսեն, (Հետեւաբար) չէ այն, որ չէ այնպէս: Աշակերտներ վերնատան մէջ կենդանաբար եւ մեղսաքաւիչ մարմինը չճաչակեցին, այլ՝ անկատար եւ անփառաւոր մարմինը, որ տակաւին Հազած չէր անապականութիւն: Իսկ եթէ ճշմարիտ է, ինչպէս որ իսկապէս ճշմարիտ է Քրիստոսի խօսքը, թէ Ան, նախ քան յարութիւնը, նոր ուխտ եւ մեղքերու քաւիչ եւ կեանք տուող անուանեց իր մարմինը, ապա յայտնի է, թէ ան (Թէոդոտէն) է սուտը որ մոլոր ուսուցում կը սերմանէ Քրիստոսի Հաւատացեալներուն

ականջներուն: Ան իր խօսքին վկայ կը բերէր Փրկչի խօսքը՝ «Հայր փառաւորեալ զիս առ ի քէն փառօք, եւ թէ՛ փառաւորեալ զՈրդի քո, եւ թէ՛ Յիսուս չեւ էր փառաւորեալ» (Յովհ. ԺԷ. 1, 5, Յովհ. Է. 39): Այստեղ Թէոդոտէ յայտնապէս կ'ըսէր, թէ յարութեան ատեն Ան պիտի հազնէր փառք եւ անապականութիւն եւ կատարելութիւն: Արդ, խօսքին միտքը՝ ըստ անոր բռնադատելուն, Բանն Աստուած մարդ ըլլալու ժամանակ փոխուեցաւ հայրական փառքէն՝ «Թէ զոր ունէի առ ի քէն յառաջ քան զյիննին աշխարհի» (Յովհ. ԺԷ. 5): Այդ խօսքը ըսուած է, որովհետեւ Քրիստոսի մարդեղութիւնը աշխարհը փրկեց եւ ինք իր անձին զրկանք եւ աղքատութիւն բերաւ: Իսկ ի՞նչ էր Անոր կողմէ ըսուածը վերնատան մէջ, «այժմ փառաւորեցաւ Որդի մարդոյ» (Յովհ. ԺԳ. 31), եւ կամ երկինքէն Հօր բարձրաձայն ըսելը, «փառաւոր արարից» (Յովհ. ԺԲ. 28), եւ այս խօսքերը եղան յարութենէն առաջ: Ըստ անոր (Թէոդոտէի) մտածողութեան, այս եւս ըսել կարելի է, թէ Հայրն ալ կարօտ էր փառքի, որովհետեւ «այժմ փառաւորեցաւ Որդի Մարդոյ» խօսքը ըսելէն ետք, Ան (Յիսուս) կ'աւելցնէ թէ «Աստուած փառաւորեցաւ ի նմա» (Յովհ. ԺԳ. 31): Ան նոյնպէս առաքեալին խօսքը վկայ կը բերէր իր խօսքերուն, զոր իր պրակներուն մէջ իսկ գրած է, ըսելով թէ՛ այլեւս Անոր մարմինը պիտի չդառնար ապականութեան, դառնար այն բանին որ էր: Ահա այս էր որ կ'ըսէր Թէոդոտէ:

Այս ըսուածներուն կը կցէր նաեւ այն, որ եւս կ'ամփնամ ըսել, զոր Թէոդոտէ յաջորդաբար լսել տուաւ ինծի: Բայց, Տէր իմ, մի ձանձրանար զայն լսելէ, որովհետեւ Աստուած քեզի տուած է համբերութիւն եւ անուշ բնաւորութիւն: Եթէ թարգմանը այդ ժամուն մեկնած չըլլար, նոյն տեղն իսկ կ'ուզէի խօսիլ քեզի հետ՝ անոր ներկայութեան: Եւ ան կ'ըսէր թէ՛ քանի որ Քրիստոսի մարմինը անկատար, անփառաւոր եւ ապականացու եղաւ եւ այդպէս մնաց ծնունդէն մինչեւ յարութիւն, ըստ այս խօսքին, պէտք էր նաեւ ըսել որ այդ մարմինը չարչարելի եւ մահկանացու էր մինչեւ յարութիւն: Ըսել չեմ ուզեր, կ'ըսէր ան, ա՛յն մարմինը որ գերեզմանին մէջն էր եւ կամ ա՛յն որ մեղքէ էր, այլ որ միանգամ հոգեկան եւ մարմնական իւրաքանչիւր կիրքերով էր, ա՛յն է որ Քրիստոս ընդունեց կ'ըսեմ իր մարմնին մէջ: Արդ, տես, Տէր իմ, թէ ինչպէ՞ս ան անապատկառօրէն կը բռնադատէր աննման խօսքը անտեղի մտածումներով եւ կը ջանար մարգարէին ուղիղ խօսքը՝ «ոչ տացես սրբոյ քում տեսանել զապականութիւն» (Մատթ. ԺԵ. 10), քաշել զէպի իրեն եւ թիւրել անոր միտքը, որ թերեւս այդպիսով կարողանար ապականութիւն հազցնել Քրիստոսի մարմնին: Եւ մարդկային կիրքերը, որոնցմով Տէրը բժշկեց մերը, Թէոդոտէ ապականութիւն անուանեց զանոնք եւ ոչ թէ փրկող կիրքեր. որովհետեւ ըսաւ, թէ Ան պիտի դառնար այն բանին, որ առաջ էր: Մարգարէն իր այդ խօսքը կ'ուղղէր գալիք ժամանակի մէջ պատահելիք զէպքերուն, իսկ (Թէոդոտէ), այդ նոյն ժամանակը անցեալի կը դարձնէր վերջաւորութեան: Մեր մարդկային բնութեան հեռու եւ տարօրինակ չէ մահուրէն ետք վերստին յարութիւն առնել եւ մտնել մահուան եւ ապականութեան լուծին տակ, զոր օրինակ, Ղազարոս եւ անոր նմանները, որոնք Փրկչի հրաշքներով յարութիւն առին եւ եղան նոյն մարմնով, մնացին ապականացու եւ մահկանացու կեանքով:

Բայց արդ դարձեալ վերադառնանք մարգարէական խօսքին եւ անկէ իսկ առնելով պատճառը, փարատենք Թէոդոտէի տարակուսանքները, թէ արդեօք անոր գայթակղիլը այդ գրութենէն եղաւ, թէ ոչ իր կամակորութենէն եւ յամառութենէն: Գրութեանց մէջ սովորութիւն է պահել առաջադրուած խօսքին հոլովը ոչ միայն

նույն ղեմքին և ժամանակին մէջ, այլ, երբեմն տարրեր ըլլալով, անոնք կը փոփոխուին իրարու հետ, ինչպէս որ Դաւիթ ՃԼԶ(136) Սաղմոսին մէջ կ'ըսէ, «Ան գետս Բարեկացոց՝ անդ նստէաք և յայաք որպէս յիշեցաք մեք անդ զՍիւոն...»: Խօսքը կ'ըսուէր Երուսաղէմացիներուն համար, որոնք Բաբելոն գերութեան պիտի ներթափանցէին Նարուզդոնոսորի կողմէ, և մարգարէն (այդ խօսքին մէջ) ինքզինք անցնալ ժամանակով կ'արգելափակէ: Արդ, ինչո՞ւ զարմանալ, եթէ առաքեալը իր հրապարակախօսութեան մէջ երկու ժամանակներու կը բաժնէ մարգարէին խօսքը: Պատմուած ղեպերուն մէկ խօսքը ան մանր մը կը թերէ անցնալ ժամանակի մէջ, ըսելով, թէ Ան յարութիւն տուաւ անոր՝ մեռելներէն, իսկ միւս խօսքը մարգարէական ձևով չարադրելով, զայն կ'ուղղէր ապառնիի մէջ, ըսելով, «ոչ ևս զառնայոց է մարմին նորա յապականութիւն»: Ասկէ յայտնապէս կը պայծառանայ խօսքը, կը բացուի միտքը, և կը յանդիմանուի Թէոդիտէի մտքին տարակարծիք խօսքը: Երբ այդ երկու խօսքերը կը միացուին մէկի մէջ, բառերը կը կրեն (Հոյովման) փոփոխութիւն, ըսելով այսպէս՝ ըստ անցնալ ժամանակի, թէ Աստուած անոր յարութիւն տուաւ մեռելներէն, և անոր մարմինը պիտի չզառնայ ապականութեան, և կամ, ըստ ապառնիի, այսպէս՝ թէ Աստուած պիտի յարուցանէր զայն մեռելներէն և անոր մարմինը պիտի չզառնար ապականութեան: Արդ, ի յայտ բերինք այս Ս. Հոգիի շնորհիւ և զրինք բարեսիրտ մարդոց առջև, ան որ պիտի ընդունի կ'ընդունի, և ան որ պիտի արհամարհէ կ'արհամարհէ:

Բայց ասոնց առոյթներ ըսենք այս ալ, եթէ Քրիստոսի մարմինը մինչև յարութիւն ապականութեան ծառայեց և յարութենէն ետք փոխուեցաւ անապականութեան, ուրեմն, Սուրբ Հոգին ի՞նչ բանով մեծարեց զայն իր նախասաց խօսքին մէջ, և կամ ինչո՞ւ առաւելութիւն ունեցաւ Աստուծոյ մարմնացեալ Բանը, որ ծնունդէն մինչև գերեզման ապականութեան մէջ թաղուած մնացին այդ (երկուքը), և ապա յարութեամբ անոնք անապականութիւն հաղան: Դարձեալ, եթէ յարութենէն ետք մարդկային բնութեան որակումները (անունները) վերացուեցան փրկչական մարմնէն, ինչո՞ւ, ուրեմն, Թէոդիտէ կը փախչի Յուլիոմէ Աղիկառնացիէն, մանաւանդ որ, այս երկուքը մէկ կարծիք ունին Քրիստոսի մարմնի մասին: Ան (Թէոդիտէ) չխոստովանելով այդ անունները ծնունդէն, պարտաւորուեցաւ առ աչօք (երեւութապէս) է ըսել Քրիստոսի մարմինը, իսկ այս (Յուլիոմէ), յարութենէն ետք վերացուց այդ անունները Քրիստոսի մարմնէն: Այս երկուքը նոյնը կը խորհին Քրիստոսի մասին, մէկը առաջ իսկ միւսը յետոյ՝ համաձայն ըլլալով իրարու: Նոյնպէս, այս երկուքը ըսած եղան թէ Քրիստոսի մարմինը երեւութապէս (առ աչօք) է և կամ երկինքէն բերուած է: Եւ զարձեալ, ինչպէս որ անոնք կ'ըսեն, թէ Բանն Աստուծոյ և իր մարմնին միաւորութիւնը եղաւ յարութենէն ետք, և այդ միաւորութենէն ետք երբ Թէոդիտէ մէկ բնութիւն կ'ըսէ Քրիստոսի, (այդպիսով) ան չի կրնար հեռանալ Նեստորի մոլորութենէն, որովհետեւ Նեստոր նոյնը կ'ըսէր: Սակայն, Նեստորի ըսածին մէջ լաւութիւն մը կը գտնուի քան Թէոդիտէի ըսածին մէջ, որովհետեւ, Նեստոր (Քրիստոսի) ծնունդէն, որ եղաւ Կոյսէ, մինչև յաւիտեան, մէկ պատիւ և փառք կը շնորհէր Անոր երկու բնութիւններուն, իսկ Թէոդիտէ մէկ բնութիւնը արժանի կ'ընէ այդ պատիւներուն և կը զրկէ միւս բնութիւնը անոնցմէ: Եւ Նեստոր Քրիստոսի երկու բնութիւններուն մէկ ղեմք կը խոստովանի, իսկ Թէոդիտէ՝ երկու ղեմք կը զատորոշէ մէկ բնութեան, քանի որ զանազանութիւնը աւելի ղեմքին կը հետեւի քան թէ բնութեան:

Արդ, Թէոդորէի կողմէ այս բստածները ոչ միայն անհաւանական եւ անհատաւորի են, այլ իր մէջ առաւել կ'երեւայ սուտը: Որովհետեւ, եթէ Բանին միաւորութիւնը իր մարմնին հետ ծննդեան ժամանակ եղած բստիլը ճիշդ է, այդ մասին ան ստած կ'ըլլայ երբ ըսէ թէ այդ միաւորութիւնը եղած է յարութենէն ետք: Իսկ եթէ այս վերջինը ճիշդ է ըսէ, ստած կ'ըլլայ ըսելով առաջինը: Եւ եթէ երկուքը միանգամայն միասին ճիշդ է կամ սխալ է ըսուի, նոյնպէս անտեղի է ընտելեան մէկ ըսել Քրիստոսի վրայ: Եթէ Բանին եւ մարմնին համագոյութեան ըսէ այդ, այդ բանը կը յանգի հերձուածողութեան (Պօղոս առաքեալի) կորնթացւոց թուղթով, որուն մասին Աթանաս կը գրէ էպիկտէին, «ո՞ր սատանան է ան, որ կ'անպարկեշտանայ (այդպէս) մէկ ընտելին ըսել Բանին եւ մարմնին» (Ա. Աթանաս Աղէք. Հայր. Ճառք եր. 326): Որովհետեւ, ըստ համագոյութեան մէկ ընտելին ըսել Քրիստոսի, Երրորդութիւնը կը վերածէ չորրորդութեան, եւ այլեւս Երրորդութիւն չի մնար: Ապա եթէ մէկ ընտելին ըսէ Քրիստոսի՝ ըստ միաւորութեան, Հոն ուր ինք միաւորութիւն կը խոստովանի, հարկաւոր է որ այդտեղ ըսէ այդ միաւորութիւնը Քրիստոսի վրայ կամ անոր ծննդեան եւ կամ յարութեան ժամանակ: Որովհետեւ, Անոր ծնունդէն եւ անկէ առաջ ըսել մէկ ընտելին, եւ (յետոյ) այդ մէկը բաժնիկ երկու տեսակներու եւ այդ երկուքը զննել տարրեր կիրքերու եւ ներգործութեան ներքեւ, ոչ թէ միայն սուտ կ'ըլլայ այդ, այլ այդ սուտին հետ կ'երեւայ նաեւ տգիտութիւն: Եւ դարձեալ, ինչպէ՞ս ինք Աստուածածին ըսել գիտէ Սուրբ Կոյսին, եւ անկէ ծնածին համար ըսէ որ անհաղորդ եղաւ աստուածային զօրութեան, փառքին, անապականութեան եւ կատարելութեան: Մնածը ինչ տեսակ եղած որ կարծէ, նոյնպէս պէտք է անուանէ եւ անոր ծնողը: Եթէ ըսէ՝ անկէ ծնածը մարդ է՝ թափուր փառքէ եւ կատարելութենէ, եւ հազած չէ անապականութիւն, ըստ այսմ յարմար է մարդածին անուանել Սրբուհի Մարիամը: Այսպիսի դաւանութեամբ ան զերազանցած կ'ըլլայ Նեստորի ամբարշտութիւնը, որովհետեւ, Նեստոր, ինչպէս առաջ ըսի, կ'ըսէր թէ երկու ընտելիները՝ աստուածային եւ մարդկային, ունէին մէկ մեծութիւն, փառք եւ պատիւ: Իսկ Թէոդորէ կ'ըսէր, թէ Բանն Աստուած ունէր զանոնք, բայց անոր մարմինը ամենեւին անբաժին էր անոնց մինչեւ յարութիւն, եւ ապա կ'ըսէր, թէ յարութենէն ետք Հայրը եւ (Սուրբ) Հոգին բարձրացուցին մարմինը փառքի, կատարելութեան եւ անապականութեան, եւ, այնուհետեւ, արժանի ըրին մարմինը հաղորդուելու Բանին աստուածային ընտելեան: Այս վեր վար ուղղուող սուտը թափանցած է նաեւ իր խոստովանութեան մէջ: Ան Կոյսին կու տայ Աստուածածին անուն եւ կ'ըսէ թէ ան ծնաւ զերեզմանի Աստուած. ան կը պատուէ մէկը անունով միայն, իսկ միւսը՝ գործքով: Կենդանի եւ բանական մարդը, որ պատկերն է Աստուծոյ, զայն արժանի չի համարեր ծնող ըլլալ Աստուծոյ. իսկ անշունչ զերեզմանը Աստուածածին կ'անուանէ: Ան նոյն բանը կ'ըսէ եւ չրսեր: Ան խօսքով կը խոստովանի Մարիամը Աստուածածին, եւ անկէ ծնածը՝ Քրիստոս Աստուած, եւ այս բանին ճշմարիտ ըլլալը յարութեամբ կը հաստատէ: Այնտեղ ուր խօսքը կը հաստատէ, պէտք է նաեւ հաստատէ գործը, եւ կամ՝ Հոն ուր գործը ցոյց կու տայ ճշմարիտ ըլլալ, խօսքը եւս պէտք է ցոյց տայ ճշմարիտ ըլլալը: Ամէն առարկայի սահմանաւորումը կը կատարուի այս երեքով՝ իրին զաղափարով, նոյն ինքն իրով, իրը տեսնելով եւ բառով, որ կը սահմանէ առարկան, ինչպէս որ մարդը կը կամենայ բացատրել այդ սահմանաւորումը: Ան նախ մտքով կը ձգտի տեսնել մարդը, եւ նոյն մտքին եւ աչքերուն տեսածը կը զննէ իր առջեւ, եւ ապա այդ նոյն

տեսածը խօսքով կը սահմանէ ըսելով՝ մարդ, կենդանի, մահկանացու, մտքի և բարձր իմացականութեան ընդունակ: Իսկ Թէոդիտէ, ըստ իր պանծալի իմաստասիրութեան, արծիւին արծիւ է կ'ըսէ, և կը նկարագրէ զայն՝ Հետեւակ, չորքոտանի, եղջերաւոր, կճղակաւոր և մայրող, և ըստ այս նկարագրութեան, ան իրական արջառ կ'ըլլայ և ոչ արծիւ: Իսկ յետոյ, կարճ ժամանակ ետք, կը թողու արջառի խօսքը և կը յիշէ անարծիւի (ոչ-արծիւի) խօսքը: Եւ այսպէս ինքզինք կը հակասէ և իր խօսքով կ'եղծանէ խօսքերը:

Գարրիէլ Հրեշտակապետ երբ պատգամեց Սուրբ Կոյսին, ըսաւ. «որ ծնանելոցն է ի քէն սուրբ է, և Որդի Աստուծոյ կոչեսցի» (Ղուկ. Ա. 35): Իսկ Թէոդիտէ կ'ըսէր. «Մարիամէն ծնածը անփառաւոր և անկատար է, և հազած է ապականութիւն», և ապա կը կեղծաւորի ըսելով, «Քրիստոսի մարմինը գերեզմանին մէջ ապականութիւն ընդունեց չեմ ըսեր»: Օրինակի համար, մէկը կրակ կը դնէ ուրիշի մը վերարկուին մէջ, և կը բացականչէ՝ վերարկուն թող չայրի այդ կրակէն: Այս այսպէս ըլլալ անհնար է, որովհետեւ բոլոր մարմնաւորներս որ անապականութիւն պիտի հագնինք, նախ մեր գոյութիւն ունեցող իրը (մարմինը) կ'ապականի, ինչպէս Պօղոս (առաքեալ) կ'իմաստասիրէ, և ապա անկէ ետք ան կը նորոգուի անապականութեամբ (Ա. Կոր. ԺԳ. 53-54): Արդ, եթէ Քրիստոսի մարմին հագուեցնողը գերեզմանը եղաւ, ուրեմն, կամենաս կամ չկամենաս, պարտաւոր ես ըսել՝ անապականութիւն հագուեցուց: Նախ մարմինը կ'ապականի գերեզմանին մէջ, ինչպէս կը պահանջէ իրերու ընտելիւնը, և ապա անկէ ետք, ան կը փոխուի ապականութենէ անապականութեան: Ոչ միայն այս, այլ սկիզբի իր յինելութեան եղանակով ան կը գոյանայ, և իր նախկին գոյացութեան պատճառը կը դադրի պատճառ ըլլալէ, և ապա այս յուծուած և ապականած իրէն սկիզբ կ'առնէ իր յինելութեան գոյութիւնը: Ինչպէս և իմաստասէրը (Պօղոս առաքեալ) այդ սկիզբը անուանեց ընտելիւն, ըսելով՝ ան սկիզբ է շարժումի և դադարումի. այսինքն, յուծուելով շարժեցաւ (փոխուեցաւ) անկէ՝ ինչ որ էր, և առնելով իր վերջին գոյութիւնը՝ դադրեցաւ (Ա. Կոր. ԺԵ. 53):

Արդ, ըսէ ինծի, ով Թէոդիտոն, Քրիստոսի մարմինը ինչպէ՞ս իր Հետ բերաւ ապականութիւն, անփառաւորութիւն և անկատարութիւն, սկիզբէն չունենալով պատճառ ըլլալու այդպէս, որ իր ապականելովը մատուցանէր զանոնք՝ գերեզման երթալով. քանի որ, «զի որ ի նմայն ծնեալ է, ի Հոգւոյն Սրբոյ է» (Մատթ. Ա. 20), ըսաւ Հրեշտակը Յովսէփին: Եթէ Քրիստոս բողբոջն էր մարդկային սերմին, արդեօք ան կը հաւանէ՞ր նմանցնել պտուղը արմատին՝ ըստ (աստուածային) ընտելեան: Իսկ եթէ Աստուած ծնիլը Սուրբ Հոգիէն էր, ըստ Հրեշտակապետի խօսքին, ուրեմն Աստուած ծնելու առիթ էր: Աթանաս կ'ըսէ. «որովհետեւ Քրիստոսի մարմնանայր անամուսնութենէ և առանց մեղքի էր, անոր մէջ չգտնուեցաւ ապականութիւն, քանի որ, մահը չի կրնար ընակիլ կեանքին Հետ, ոչ ալ ապականութիւնը կը ընակի անապականութեան Հետ»: Պօղոս (առաքեալ) կ'ըսէ. «առաջի մարդն յերկրէ Հողեղէն, իսկ երկրորդ մարդն Տէր յերկնից» (Ա. Կոր. ԺԵ. 47): Ո՛վ Թէոդիտէ, ինչո՞ւ Տիրոջմէն կը վերացնես երկնային գորութեան մեծութիւնը և թոյլ չես տար որ Հօգորը յաղթէ տկարին, և բարձրագոյնը՝ նուաստին, որուն մասին Գրիգոր աստուածաբան կ'ըսէ. «խառնուեցաւ աստուածութեան Հետ և եղաւ մէկ, վեհագոյնին յաղթելովը»: Արդ, ժամանակի և գործերու Տէրը և Արարիչը, որ կը փոփոխէ ժամանակները և գործերը ըստ իր կամքին, պէտք չէ ծառայեցնել զինք

ժամանակի եւ գործերու: Ինք նոյնն է եւ կը մնայ այնպէս անփոփոխելի եւ անայլայլելի: Դարձեալ, իրաւացի չէ խառնել եւ իրարու հետ շփոթել այս երեք անուանումները, եւ ասոնց անգործունէութեան(անարարողութեան) պատճառով անարժան սահմանում տալ Քրիստոսի պատուական եւ անարատ մարմին, որովհետեւ, ասոնք մէկ չեն եւ մէկ իրողութեան չեն (պատկանիր): Եթէ չարչարելին չկայ, չարչարանք կայ չըսուիր, ոչ ալ՝ մահկանացուն մահը, եւ ոչ ալ ապականացուն ապականութիւնը, որովհետեւ, չարչարելին կը բացայայտէ ընտելին, իսկ չարչարանքը՝ ներգործութիւն: Չարչարելի եւ առանց չարչարանքի (ըլլալը) չարչարելին վրայ կ'ըստին միշտ, իսկ չարչարանքը՝ երբ կը չարչարեն: Յովհան Ոսկեբերան եւս կ'ըսէ նոյն խօսքը, «մարմինը մահկանացու է կ'ըսուի, բայց մարմինը մահ է չըսուիր, մարմինը ապականացու է կ'ըսուի, բայց մարմինը ապականութիւն է չըսուիր, որովհետեւ, մարմինը մէկ այլ գործը եղաւ Աստուծոյ, իսկ ապականութիւնը եւ մահը մուտք գործեցին մեղքին պատճառով»: Ահա այս է (Ոսկեբերան) Հօր ըսել ուզածը:

Արդ, Քրիստոսի մարմինը, ինչպէս այն ժամանակ չարչարելի եւ մահկանացու էր կ'ըսուէր, նոյնպէս ալ այժմ եւ միշտ: Իսկ Տէրը ընդունեց իր մարմին վրայ չարչարանքները եւ մահը, նոյնպէս եւ միւս այլ մարդկային կիրքերը, իրենց սահմանուած ժամանակին, երբ որ կամեցաւ, ինչպէս որ ինք իսկ կ'ըսէր, «ժամանակ իմ չեւ է հասեալ, իսկ ձեր ժամանակ յամենայն ժամ պատրաստ է» (Յովհ. է. 6). այդպիսով ան յայտնած եղաւ թէ մարդիկ միշտ եւ ամէն տեղ կ'ակնկալեն ընդունիլ մահուան երկիւղը եւ վտանգը: Իսկ Քրիստոս, ըստ նախասահմանուած ժամանակին, երբ ինք կը կամենար, կը զիջէր մարդկային (կիրքերուն), ոչ թէ կիրքերը կարող էին՝ ամէն մէկը իր վտանգը հասցնել անոր մարմին, ինչպէս (կը պատահի) ամէն մէկ մարդու: Ինչպէս Յովհան Ոսկեբերան կ'ըսէ. «Երբ Ան կը կամենար եւ թոյլ կու տար իր մարմին, այն ժամանակ մարմինը կը զգար իմ կարիքներս»: Եւ Աթանաս կ'ըսէ, (երբ Քրիստոս ըսաւ), «այժմ անձն իմ խոտովեալ է» (Յովհ. ԺԲ. 27), Ան «այժմ» կ'ըսէ, (կ'իմացուի), երբ որ Ան կամեցաւ, եւ ցոյց տուաւ (Իր մէջ) եղածը, եւ ոչ թէ չեղածը: Եւ Գրիգոր Նիսացին կ'ըսէ. «քառասուն օր առանց ուտելու կեցաւ, յետոյ անօթեցաւ, երբ Ան փափաքեցաւ որ մարմնի ընտելները կատարէ իրենը»: Եւ Բարսեղ կ'ըսէ. «մարմնի ընտելեան ինչ որ յարմարագոյն էր, Ան արտօնեց պատահիլ»: Եւ Կիրեղ կ'ըսէ. «Ան երբեմն անգիտացաւ արտօնել մարմնին կրել իր կիրքերը: Եւ Գրիգոր Աստուածարան կ'ըսէ. «Ան յոգնեցաւ, զգաց երկիւղ, արտասուեց, անօթեցաւ եւ ծարաւացաւ մարմնին օրէնքով»:

Արդ, բոլոր Սուրբ Հայրեր այսպէս ըսին, թէ Քրիստոս ըստ նախատեսուած ժամին եւ ըստ իր կամքին, կրեց մարդկայինները մահը եւ միսները, ինչպէս եւ Ինք կ'ըսէ. «զանձն իմ ոչ որ առնու յինչն, այլ ես կամովք իմօք դնեմ զնա, իշխանութիւն ունիմ միւսանգամ առնուլ զնա» (Յովհ. Ժ. 18): Եւ երբ Հայրեր ըսին թէ Քրիստոս չարչարելի եւ մահկանացու է ստացական մարմնով, եւ անչարչարելի եւ անմահկանացու՝ անստացական աստուածութեամբ, անոնք ըսին ատոնք ոչ բաժանարար, ոչ ալ ծնունդէն մինչեւ յարութիւն, այլ միշտ ըսին այդ երկուքը մէկ մարմնացեալ Բանին վրայ, այն Բանին որ Հօրմէն է, ինչպէս եւ Կիրեղ կ'ըսէ. «Անճառելի միաւորութենէն ետք եթէ էմմանուէլը Աստուած է կ'ըսես, այդ կ'իմանանք մարմնացեալ Բանը, որ Հօր Աստուծմէ է: Եւ եթէ մարդ է կ'ըսես, այդ

կ'իմանանք ոչ թէ ուրիշ մէկը, այլ նոյն ինքն մեզի Համար մարմնացեալը՝ Աստուծոյ Բանը: Եւ այդ անշոշափելի եւ աներեւոյթ Բանը եղաւ ե՛ւ շօշափելի ե՛ւ տեսանելի, եւ մենք չենք ըսեր այդ միայն մարմնին Համար, որ շօշափելի եւ տեսանելի էր»: Ահա այսպէս ըսել կ'ուզէ (Կիրեղ) Հայրը: Եթէ այս ըստածներէն մին ըստի Քրիստոսի վրայ, առանց երկուքը իրարու Հետ, ըստած կ'ըլլայ որ Ան սոսկ մարդ կամ սոսկ Աստուած է: Դարձեալ, եթէ մարդկային կիրքերը (զնուաստագոյնս) առանձնաբար Քրիստոսի մարմնին Համար ըսես, Հեռացած չես ըլլար Քրիստոսը բաժնողներու մտածողութենէն, եւ (այդպիսով) Քրիստոս մեռած չըլլար մեզի Համար, այլ՝ իրեն Համար, ինչպէս Նեստոր ըսաւ, եւ Ան կամովին ընդունած չըլլար խաչի մահը, այլ՝ ստիպողաբար (ի Հարկէ), եւ ակամայ եկած կ'ըլլայ մեռնելու: Եւ թէ միայն մարդկային այս անուանումները չեն որ կը Հետեւին Քրիստոսի մարմնին, ըսելու Համար որ ան չարչարելի եւ մահկանացու է, այլ ասոնց Հետ կան նաեւ շատ ուրիշ անուանումներ, այսինքն՝ մարդկային, երկրային, բովանդակելի, շօշափելի, զգալի եւ տեսանելի:

Արդ, եթէ Քրիստոսի Համար չարչարելի եւ մահկանացու ըսուեցաւ մինչեւ գերեզման միայն, բայց ոչ յարութենէն ետք, ուրեմն, Համարածումէն ետք գինք անտեսանելի եւ անշօշափելի պէտք է անուանել, մանաւանդ չըսել անոր՝ ոչ երկրային ոչ ալ մարդկային, որովհետեւ, ան վերջացուց երկրի վրայ իր ըլլալը եւ մարդոց Հետ չըլլը, եւ այս բոլորին փոխարէն, գինք անուանել իմանալի, անբովանդակելի եւ երկնային, քանի որ ան երկինք գնաց եւ Հոն Հոգեղէններուն մէջ այժմ փառքով կը բազմի: Եւ անբովանդակելին բարձրանալով կը նստի աթոռ՝ Հօրը Հետ, բայց իր մարմնով, որ Կոյսէն առաւ: Ան Համարձաւ եւ չփոխեց իր մարմինը անմարմնութեան, ինչպէս ըսաւ Տէր Եփրեմ: Որոշ է թէ՛ Որդին ըլլալով Հոգեղէն էակներու մէջ իր անփոփոխելի մարդկային մարմնով, մենք կը Համարձակինք մեր բնութեան նշանակիչ անուանումները տալ Անոր ամենայն բարեպաշտութեամբ, ինչպէս որ մեզի աւանդեցին Սուրբ Հայրեր: Այսինքն, այդ բնական անուանումները ներհակաբար իմանալ Բանին եւ իր մարմնին վրայ, որպէսզի այդ բնական անուանումները (օր. մահկանացու) ըլլան ըստ բնութեան եւ ներհակաբար ըստածները (օր. անմահկանացու) ըլլան ըստ միաւորութեան: Աւելի պարզ պիտի ըսեմ: Բնական է որ Բանն Աստուած անչարչարելի եւ անմահ է, եւ բարեպաշտ մարդիկ խոստովանեցան թէ Ան Համբերեց չարչարանքներուն եւ մահուան՝ չարչարելիին եւ մահկանացուին Հետ միաւորութեամբ: Եւ բնական է որ մարմինը չարչարելի եւ մահկանացու ըլլայ, բայց նոյն այդ մարմինը միաւորուելով անչարչարելի եւ անմահ Բանին Հետ, ստացաւ անչարչարութիւն եւ անմահութիւն: Գեղեցիկ դասաւորութեամբ եւ ընտրողութեամբ Յովհաննէս (առաքեալ) ըսաւ, թէ Բանը եղաւ տեսանելի եւ շօշափելի, իսկ Պօղոս (առաքեալ) ըսաւ, թէ Անոր երկրային մարմինը երկինքէն իջաւ, եւ նոյն այս բանը ըսաւ ինք՝ Քրիստոս (Յով. 2. 42, 51, 58), որ (ըստ իմաստի) կը Հետեւի անոնց ըսածներուն, ոչ ըստ բնութեան խօսքին, այլ՝ ըստ միաւորութեան եղանակին: Որովհետեւ, Բանը բնութեամբ անտեսանելի եւ անշօշափելի է, ինչպէս Սուրբ Բարսեղ կ'ըսէ. «Քրիստոսի մարմինը բնութեամբ մարդկային է, իսկ տնօրէնութեան միաւորութեամբ՝ աստուածային»: Ասոր վրայ արդարացի է աւելցնել նաեւ այն (վերեւ ըստածը), որովհետեւ ասոնք միօրինակ ճշմարիտ կ'ընեն: Փրկչական մարմինը բնութեամբ չարչարելի եւ մահկանացու է, իսկ տնօրէնութեան միաւորութեամբ՝ անչարչարելի եւ անմահ: Այս

երկուքով, այսինքն՝ բնութեան և միաւորութեան խօսքով հիմնուեցաւ և հաստատուեցաւ Քրիստոսի եկեղեցին հաւատքի վէմին վրայ՝ ստացուած առաքեալներու տուուչութենէն: «Սա է որ կայ ի կանգնումն և ի գլորումն բազմաց և ի նշան հակառակութեան», ինչպէս ըսաւ (ծերունին) Սիմէոն (Ղուկ. Բ. 34): Եւ հրեաներ կը զայնակղին ասկէ և հեթանոսներ կը յիմարանան (Ա. Կոր. Ա. 23): Եւ այս է որ կը մոլորեցնէ հերձուածողները, ինչպէս Աստուածաբանը կ'ըսէ. «Եւակցութիւն անուններու և օտարութիւն(տարբերութիւն) յծակցող անուններու»: Ինչպէս երբ Տէրը ըսաւ Մարիամին, «Ելանեմ ես առ Հայր իմ և առ Հայր ձեր, և Աստուած իմ և Աստուած ձեր» (Յովհ. Ի. 17): Դերանունի միջոցաւ միացուց(յծակցեաց), իսկ շաղկապ դնելով անոնց միջև՝ բաժնեց, որպէսզի անոնք իրարու համագոյ ըլլայ չթուին, և կամ դերանուններուն իմաստէն չընդունիլ այդ միաւորութիւնը փոփոխական: Այդ "և" շաղկապով ան փարատեց այսպիսի կարծիքները: Թէպէտ ըսուեցաւ՝ մարդեղութեամբ գլուխ եմ ես(Քրիստոս) եկեղեցւոյ մարմնին, և եկեղեցին անդամն է իմ անդամներէս, և մարմին իմ մարմնէս (Եփես. 6: 23, 30), բայց ան առանց փոփոխութեան տնօրինեց զայն ազգակցութեամբ՝ Հարազատութեամբ: Եւ իրօք ոչինչ փոփոխելի է, որովհետեւ, (ըսել ուզեց) Ան իմ Հայրս է ըստ բնութեան և ըստ անսկիզբ ծննդեան, իսկ Ան ձեր Հայրն է (Յով. 20:17) ըստ որդեգրութեան շնորհին, և ես զԻնք Աստուած կը կոչեմ ինծի՝ այս անբալկտելի միաւորուած մարմնով(ստացականով), իսկ զուր, Անոր ձեռքով ստեղծուածները, ըստ բնութեան, անոր կը պատկանիք, զոր օրինակ, ան ձեր Արարիչն է ըստ բնութեան:

Բայց թէ ի՞նչ պէտք կար մեզի սկսիլ մեր խօսքը երկու առաջարկութիւններով և մասնաւորաբար երկար խօսիլ Քրիստոսի մարմնին վրայ՝ իրրեւ Բանին զոյակից և համարուն եղող մը, եթէ ակամայ չըռնադատուէինք քեզմէ այդ անսովոր վիճակին՝ ստիպուելով ասպարէզ Հանել մեր խօսքը, ըստ այլ և այլ ժամանակներու և Փրկչի տնօրինական զանազան շատ մը գործերուն, որոնք փոփոխութիւններու կ'ենթարկեն տէրունական մարմինը, և թէ զուն միեւնոյն Աստուծոյ Որդին կը բաժնեւ շատ մը քրիստոսներու և որդիներու: Ի՞նչ Հարկ և ի՞նչ պատշաճութիւն կայ յատուկ յիշել բուրգին սպիտակութիւնը, երբ ան ներկուած և ծածկուած է ծիրանագոյն, և կամ որոշակի մտածել երկաթին որակը, ցրտութիւնը և թուխ ըլլալը, երբ ան ամբողջութեամբ արտասովոր շիկացած և բոլորովին կրակ է եղած կրակի զօրութենէն: Ըստ այս օրինակին, արարչական Բանը ստանալով միացաւ մարմնին Հետ մշտնջենաւորապէս և անոր ոչ մէկ մասը թափուր թողուց իր զօրութենէն, այլ բոլորը՝ իմանալին և զգալին միացուց (շարադրեալ) իրեն, լեցուց զանոնք իր աստուածային ամբողջութեամբ, ըստ Պօղոսի (առաքեալի) խօսքին: Այդ պատճառով մարմինը առանձնապէս չէր կրնար իր մէջ զրսեւորել իր բնական կիրքերէն ոչ մէկը, բացի անոնք, որոնք Բանն Աստուած թոյլ կու տար մարմնին կրել զանոնք, որքան որ (Բանը) կը կամենար, ու՛ր, ե՛րբ և ի՛նչպէս: Նաեւ, Քրիստոսի մէջ բնութիւնը երկուք է թող չըսուի, ո՛չ դէմքը, ո՛չ զօրութիւնը, ո՛չ իմաստութիւնը, ո՛չ կենդանութիւնը, «որովհետեւ մարմինը խառնուեցաւ, միացաւ և ընկզմեցաւ աստուածութեան մէջ», ըսաւ Սուրբ Գրիգոր (Աստուածաբան): Եւ (այս) Աստուածաբանը կ'ըսէ. «ուրիշ մէկ մը և ուրիշ (բան) չըլլայ Ան. որովհետեւ երկուքը մէկ խառնուելով՝ Աստուած կը մարդանայ և մարդը կ'աստուածանայ, և այս անոր համար որ Քրիստոս երէկ և այսօր նոյնն է,

ուրիշ մարդ է, և ան յախտեան է, և թէ տեսէք զի ես նոյն եմ» (Երբ. ԺԳ. 8, Ղուկ. ԻԳ. 39):

Բայց սակայն այս ալ գիտնալ պատշաճ է, այն բոլորը որ Քրիստոս միանգամ կրեց մարդկային կիրքերը, զանոնք առանց աստուածային ներգործութեան չէր կատարեր: Ան յղացաւ Կոյսի արգանդին մէջ, բայց առանց սերմի էր այդ աստուածային Հրաշագործութիւնը: Մնաւ մօրմէ մարդկաբար, իսկ ծնունդէն ետք ծնողին կոյս մնալը աստուածային զօրութեան գործ էր: Միայն տեսածիդ վրայ կեցած մի մնար, այլ մտքով բարձրացիր իմանալին: Թէպէտ ան իրօք անօթեցաւ մարդկօրէն, բայց սակայն, աստուածաբար առանց կերակուրի նոյն ժամուն իր անօթութիւնը անցուց(րժշկեաց), որովհետեւ ինք Աստուած էր, միանգամայն և մարդ, գիտէր անօթեանալով չճաշակել և ճաշակել առանց անօթութեան, Աստուծոյ փառքին համար:

Ան մարդկայնօրէն կ'անգիտանար աշխարհի կատարածի(վերջի) օրն ու ժամը, և որպէս Արարիչ ժամանակներու, ստոյգօրէն գիտէր թէ ինչ պիտի պատահէր անոնց մէջ: Ան կը յօգնէր ճամբորդութեան ընթացքին, բայց ծովուն վրայ կը քալէր թեթեւօրէն, և երբ զինք զահավէժ պիտի ընէին, Ան անոնց մէջէն թռելով կ'անցնէր: Թէ որ կ'ըսես նուաստագոյնները (մարդկային կիրքերը), զանց մի' ըսեր նաեւ զանոնք բարձրացնողը (աստուածայինը): Նոստովանի'ր, որ Ան կրեց մարդկային կիրքերը, և ըսէ նաեւ, որ ան իր կամքով կատարեց զանոնք, և այդ կամաւոր կիրքերը Իր մէջ ապականութիւն մի' իմանար, այլ՝ մարդասէր կարեկցութիւն: «Որովհետեւ ապականութիւնը մեղքի ծնունդ է», ինչպէս ըսաւ Տէր Եփրեմ, «ընթացմամբ ապականացու ոչինչ ստեղծեց Աստուած, մեղքն է պատճառ բոլորին ապականութեան»: Այս է որ կ'ըսէ (Եփրեմ) Հայրը: Սուրբ Հոգիին խօսքը հաւատարմի դարձուր և ոչ թէ քու մտածումդ: Ան ըսաւ՝ Քրիստոս չմեղանչեց, Անոր մարմինը չապականեցաւ և Հոգին դժոխքի մէջ չընտելեցաւ, և այսպէս իր բոլոր մարդկային կիրքերը իր մէջ արգելափակեց: Եւ սակայն, Ան իջաւ դժոխք, թոյլ չտուաւ որ սատանան աւար առնէ զայն իրմէ մարդկային Հոգիով, և ոչ ալ անոր ենթարկէ իր մարդկային Հոգին: Ան գերեզման դրուեցաւ իր անքակտելի միաւորուած մարմնով, խափանելու ապականութիւնը և չընդունելու զայն: Սորովի'ր այս բաներէն, թէ Քրիստոս նոյն ձեւով անցաւ իր բոլոր տնօրինական գործերուն մէջէն: Ինչպէս որ անոնց(ապականութեան, մահուան) տեղերը իջնելով փրկութիւն Հրաշագործեց մեզի համար, և ինք ազատ մնաց անոնցմէ, նոյնպէս և այլ տնօրինական գործեր կատարելով, անոնց մէջ անարատ մնաց Ան, և զանոնք վերացուց մեր մէջէն: Օրինակ, այնպէս ինչպէս ճարտար բժիշկը մտնելով վնասուածներու մօտ, մահաբեր զեղերէն կը խառնէ կենդանացնող զեղերուն, և այդ (պատրաստուած) զեղէն կը հեռանայ և կը լուծուի մահացու զեղերուն զօրութիւնը, և բժիշկին ձեռքով զայն ճաշակող բոլոր Հիւանդներ կը բուժուին իրենց ցաւերէն:

Ըստ այս օրինակին, Բանն Աստուած, որ անքակտելիօրէն միացած էր իր մարմնին, Իր ամենակարող զօրութեամբ սպառեց մեր մէջէն և վերացուց մեր մարդկային բնութեան փտանգ պատճառողները, ինչպէս Պօղոս (առաքեալ) կ'ըսէ. «սպան զթշնամութիւն ի մարմնի իւրում»: Եւ մահուան մասին, որ մեզ քաշելով մեզ ապականութեան մէջ կը ձգէր, այսպէս կ'ըսէ, թէ «որ կայրն մեզ հակառակ, էրարձ զնա ի միջոյ և բեւեռեաց զնա ընդ խաչափայտին» (Եփես. Բ. 16-17, Կող. Բ. 14): Եւ

մենք տեսանք մաշը մեռած, ինչպէս որ Մովսէսով օձաճարներ մեռած օձը տեսնելով փայտին վրայ կը բժշկուէին, (Թուոց ԻԱ. 9), մենք եւս սորվինք նոյնը օրինակելով: Մտաբերէ՛ Բրիստոսի ծնունդը եղած աստուածային, որովհետեւ, եթէ ապականութեան սերմէ՛ եղած ըլլար ծնունդը, նոյն ապականութեամբ եղած կ'ըսուէր նաեւ անոր բոլոր կենցաղավարութիւնը՝ երբ Բրիստոս գործեց երկրի վրայ: Ինչպէս որ Աթանաս կ'ըսէ. «ոչինչ կրնայ ապականել Հոգին եւ մարմինը, բացի մեղքը: Եւ որովհետեւ Բրիստոսը մարմնանայր անամուսնութենէ՛ եւ առանց մեղքի էր, անոր մէջ ապականութիւն չգտնուեցաւ, քանի որ մաշը չի կրնար բնակիլ կեանքին հետ, ոչ ալ ապականութիւնը կը բնակի անապականութեան հետ»:

Հայր Աթանաս այս է որ կ'ըսէ: Քանի որ մեր ծնունդը ապականութեան սերմէ՛ է, մեր ամբողջ կեանքին հետ խառնուած են այս երեքը՝ մեղքը, ապականութիւնը եւ դժոխքի իշխանութիւնը, եւ այս երեքը միատեղ գայով կը պայքարին բնութեան դէմ: Ուստի, ամէն տեղ, ամէն ժամանակ, ամէն բանի մէջ՝ խորհած, խօսած, եւ գործած ատեն, (Աթանաս) կ'ըսէ, մարդոց մտքերը եւ խորհուրդները ապականուած են, եւ թէ «գուցէ միամտութենէ՛ ապականեցին իրենց մտքերը որ ունէին Բրիստոսի մասին» եւ թէ բոլոր մարմինը ապականեց իր ճանապարհները երկրի վրայ, եւ թէ «ապականեցան եւ պղծեցան յապականութեան իւրեանց» (Հոմ. Գ. 10-12, Սաղ. ԺԳ. 1): Եւ ասոնց նման չատուրիչ բաներ, որոնցմէ՛ եւ ոչ մէկ բան Բրիստոս ընդունեց իր անձին վրայ: Եւ ասոր համար ըսուեցաւ, թէ «մեղս ոչ արար, եւ ոչ թողաւ ոգի նորա ի դժոխս, եւ ոչ մարմին նորա ետեւ զապականութիւն» (Սաղ. ԺԵ. 10, Գործք Բ. 27, 31, ԺԳ. 34-35, 37):

Արանչելի է եւ այս: Հոգին եւ մարմինը ծնող են մեղքի, մէկը՝ ցանկանալով եւ խորհելով, իսկ միւսը՝ գործադրելով անոր խորհածները, եւ անոնցմէ՛ ծնած մեղքը կը դառնայ եւ կ'ապականէ՛ զինք ծնողները: Զոր օրինակ, փայտը փայտի հետ չփելով, անոնք յառաջ կը բերեն(կը ծնին) կրակը եւ, նոյն ժամանակ, զայն յառաջ բերողները կը սպառին իրենց կրակէն: Արդ, միտքը կը յղանայ մեղքը՝ զգալի բաներէն ընդունելով անոր սերմը. զգայութիւններով կ'ըլլայ ցանկանալը, եւ այդ յղացուածը կը ծնի մեղքը՝ գործակցելով մարմնին եւ ապա անոնցմէ՛ ծնած մեղքը կը դառնայ եւ իւրաքանչիւրին վրայ կը ձգէ ապականութիւն, եւ այդ կ'ըլլայ կրկնակի՝ մէկը առաջ եւ միւսը յետոյ: Նախ Հոգին կ'ապականի անտեղի եւ դժնդակ ցանկութեամբ, որ մերկանալով իր իշխանական առաջին փառքը, իրրեւ ազախին ինքզինք ծառայութեան կու տայ չար տիկնոջ(Եւայի) ախտին: Եւ յետոյ Հոգին սրտացալով կը կրէ՛ ապականութիւն, որ յուսահատելով տրտմութիւն կու գայ իր վրայ: Իսկ մարմինը կը ստանայ ապականութիւն, նախ թաւայելով չարիքի տիղմին մէջ, եւ յետոյ կը ստանայ լուծման ապականութիւն, որ սովորաբար պատահած է թէ՛ մեղաւորներուն եւ թէ՛ ոչ մեղաւորներուն: Եւ թէ մեր Հոգիին ցանկական մասը կարող է հակամիտելով դառնայ երկուքին՝ չարին եւ բարիին, ինչպէս Սեւերիանոս՝ Գարաւոնի եպիսկոպոսը կ'ըսէ. «Հոգին եւ մարմինը ծառայ են կարիքներու. կարիքներ՝ որոնք կը տանին դէպի մեղք, եւ կարիքներ՝ որոնք զերծ են մեղքէ»: Տէրը ընդունեց այն կարիքները՝ Հոգեկան եւ մարմնական, որոնք զերծ են մեղքէ: Եւ (մեղք) ծնող կարիքը չի խառնուիր փրկչական կիրքերուն հետ, այսինքն, անոնց մէջ մեղքը չունենար իր ծնունդը՝ որ է ապականութիւնը:

Եւ այն կարիքները որ Տէրը չընդունեց, դուն ինչո՞ւ ընդունեց կ'ըսես: Եթէ անոնցմէ մին կը յիշես Քրիստոսի մարմնին մէջ, յիշած կ'ըլլաս երեքը՝ մեղքը, ապականութիւնը եւ դժոխքի իշխանութիւնը: Ինչո՞ւ ժամանակի փոփոխումներով փոփոխելի կ'ընես Քրիստոսը: Ինչո՞ւ կը տարբերես գործողը իր կողմէ գործուած զանազան գործերուն մէջ: Ուշին վրայ, Ան ստացաւ զեղարդի խոցը եւ զամերուն վէրքերը իր մարմնին վրայ: Եսայի (մարգարէին) Հետ բարձրաձայն ըսէ. «նորա վիրօքն բժշկեցաք» (Ա. Պետ. Բ. 24): Տեսար այդ, նոյնը պէտք է իմանաս նաեւ յարութենէն ետք: Թովմաս (առաքեալի) Հետ դուն եւս պէտք է ըսես. «Տէր իմ եւ Աստուած իմ» (Յովհ. Ի. 28): Եւ գիտցիր թէ Ան վէրքերով իր Հետ տարաւ խաչը եւ զերեզմանը եւ ցոյց տուաւ մարդոց, որպէսզի չար խորհուրդներէ ազատէ զանոնք, որոնք կ'ըսէին թէ Անոր չարչարանքները եւ մահը, որ մեզի Համար կրեց, ապականութիւն էին իր մէջ: Իմացար Իր կողմէ եղած Հարցումը. «զո՞ւ որ ասեն զինչն» (Մատթ. ԺԶ. 13): Զայնակցիր Պետրոսին, ըսելով, «Դու ես Քրիստոս որդի Աստուծոյ» (Մատթ. ԺԶ. 16), որպէսզի Պետրոսին Հետ երանելի ես ըսեմ քեզի: Տես զինքը խաչին վրայ եւ Հաւատա՛, որ Հրամայեց քեզ ըսել, եւ ըսէ «ա՛հ տեսաք զկեանս մեր կախեալ զփայտէջ»։ Թո՛ղ ՀայՀոյիչ աւազակը, եւ միւս աւազակին Հետ ճանչցիր զինք Տէր երկնքի արքայութեան, եւ աւազակին Հետ խնդրէ արքայութիւնը: Տեսար զինք անարգութիւն թուքով. ըսէ՛, թէ Ան նոյն ինքն է, որ իր սքանչելագործ թուքով աչք տուաւ (ստեղծ) ի ծնէ աչք չունեցողին: Իմացար իրմէ, թէ յարութենէն ետք ըսաւ, «տուաւ ինձ ամենայն իշխանութիւն յերկինս եւ յերկրի» (Մատթ. ԻԸ. 18): Յիշէ՛, թէ այդ նոյն խօսքը ըսուած է իր կողմէ յարութենէն առաջ, «ամենայն ինչ տուաւ ինձ ի Հօրէ իմմէ, եւ զամենայն զոր ունի Հայր, իմ է» եւ թէ «զամենայն դատաստանս ետ Որդւոյ իւրոյ» (Մատթ. ԺԱ. 27, Յովհ. ԺԶ. 15, Յովհ. Ե. 22): Իմացար իր «Աստուած Աստուած իմ, ընդէ՛ր թողեր զիս» ըսելը (Մատթ. ԻԷ. 46, Մարկ. ԺԵ. 34): Իմացի՛ր, որ ոչ թէ իրեն Համար կ'ըսէր այդ, այլ, մարդոց նման մարդ եղած, Հօր կը մատուցանէր զայն մաղթանքով՝ մարդոց Համար, որովՀետեւ Ան նոյնն է, որ ըսաւ, «Ես ի Հայր եւ Հայր յիս», եւ թէ՛ «չեմ միայն, այլ Հայր իմ ընդ իս է», եւ թէ՛ «Հայրն որ յիս բնակեալ է, գործէ զգործն» (Յովհ. ԺԴ. 10): Այդպէս պէտք է իմանաս նաեւ այս՝ «Հայր փառաւորեալ գորդի քո առ ի քէն փառօքն, զոր ունէի յառաջ քան զյինելն աշխարհի» (Յովհ. ԺԷ. 1, 5): Ան իր խաչելութեամբ աստուածային փառք Հագուեցուց մարդկային ցեղին, եւ այդ պիտի կատարուի եւ յաջողի: Ան մարդ եղաւ, որպէսզի աստուածներ ընէ մարդոց որդիները: Ան այր-մարդ ծնաւ կեոջմէ, վերադարձնելու Համար առաջին Աղամին պարտքը: Կինը կը ծնի այր մարդով, բայց որպէսզի խափանէ որդեծնութիւնը ախտաւոր խառնուրդէ, Ինք ծնաւ կոյսէ: Ան անեցաւ Հասակով, եւ մեր բնութենէն դուրս մղեց չաճիլը եւ նուազիլը, եւ մեզ կատարեալՀասակ նորոգեց անվախճան կեանքով: Ան յանձն առաւ սնուիլ՝ կերակուրով եւ ըմպելիով, անով Հոգեւոր կերակուր Զամբելու մեզի Հանդերձեալի մէջ: Ան փորձուեցաւ եւ յաղթեց փորձողին, որ կը զուարճանար իր փորձով յաղթած ըլլալ նախահօր (Աղամին): Ան անօթեցաւ եւ եղաւ ժուժկալ՝ բժշկելով նախամօր անժամանակ ճաշակելու ցանկութիւնը, որմէ յառաջ եկաւ պատուիրանազանցութիւնը: Ան ծարաւցաւ, եւ անով պարգեւեց մեզի կենդանի Զուր: Յոգնեցաւ, որպէսզի վերացնէ մեր մէջէն տաժանաւոր այս կեանքի նեղութիւնները (զՀայթայթանս): Քնացաւ, եւ իր արթնութեամբ Հրամայեց Հովերուն: Ան անգիտացաւ, որպէսզի յետոյ մեր

ընտրության հաղուցնել անմոլոր գիտությունը: Տրամեցաւ, որպէսզի մեր տրտմութիւնը ուրախութեան դարձնէ, վերստին տանելով մեզ փափուկ կեանքին, զոր կորսնցուցինք: Ան աղօթեց մեր բոլորին աղօթքը, որ մենք հակառակ ենք անշունչ կուռքերուն, եւ չօր ընծայելով զայն՝ արտասուեց, դադրեցնելով ամէն արցունք՝ բոլոր այտերէն: Ապտակուեցաւ ծառաներէն, հրամայելով հաւատացեալներուն հարուածել զանոնք, որոնք կը ծառայեցնեն սատանան: Ան, որ իր բերնով Ս. Հոգին փչեց մեր դէմքին, թուք ստացաւ պիղծ բերաններէն: Անօթեցաւ եւ ճաշակեց լեղի, անոր փոխարէն մեր մէջ թեթեւ սերմանեց այս դառնագոյն կեանքը՝ քաղցր պտուղով: Ինչպէս Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ, «Կախեցաւ զփայտէ, յօրինացն անիծից գնելով զմեզ» (Գաղ. Գ. 13): Ան գամուեցաւ, իր հետ գամելով մեր դատապարտութեան վճիռը: Մեռաւ եւ իր մահով մեղացուց մեր մահը: Թաղուեցաւ Հոգին տակ եւ իր յարութեամբ խափանեց իր դրած «ի Հոգ դարձցիս» հրամանը (Մանդ. Գ. 19): Փառքով վերացաւ երկինք՝ չօրը մօտ, եւ ան պիտի գայ նոյն մարմնով եւ չօր փառքով, որով ան իջնելով մարմնացաւ Կոյսէն:

Եւ ինչպէս Թէոդիտէ կ'ըսէր, թէ Ան գերեզմանէն առաջ արժանացաւ հազնիլ փառք, եւ ան նոյն փառքը ցոյց տուաւ աշակերտներուն՝ Թարրո լերան վրայ, նոյն փառքով երևեցաւ աշակերտներուն՝ նոյն լերան վրայ, յարութենէն ետք, նոյն չօր փառքով ան պիտի գայ աշխարհի վերջը՝ դատելու ողջներ եւ մեռածները: Անոր համար, յարութենէն ետք, ան ցոյց տուաւ իր վէրքերը, եւ ան ցոյց պիտի տայ դանոնք նաեւ իր երկրորդ գալուստին, որպէսզի հաւատացնէ աշխարհին թէ «նոյն եմ եւ ոչ երբէք փոփոխիմ», ինչպէս Ինք ըսաւ, «ոչ ոք ել յերկինս, թէ ոչ՝ որ էջն յերկնից՝ որդի մարդոյ, որ էն յերկինս» (Յովհ. Գ. 13): Եւ Պօղոս (առաքեալ) կ'ըսէ, «որ ի ստորին կողմ երկրի էջ, նոյն է, որ ելն ի վերոյ քան զամենայն» (Եփես. Գ. 9): Ան, նոյնպէս ճաշակեց յարութենէն ետք եւ համարձման ժամանակ, ինչպէս ան ճաշակեց յարութենէն առաջ, որպէսզի ամէցնէ զանոնք, որոնք կ'ըսեն, թէ նախ քան յարութիւնը ան ունէր կարօտական մարմին եւ ընդունող էր մարդկային կիրքերը եւ ապականութիւնը, եւ թէ՛ յարութենէն ետք ան փոխուեցաւ անկարօտութեան եւ անապականութեան: Ան ճաշակեց առաջ եւ յետոյ, եւ ցոյց տուաւ՝ թէ ես (Քրիստոս) կը տնօրինեմ անօթենայլը եւ ճաշակելը ըստ մարդոց փրկութեան պէտքին եւ ոչ թէ կարօտութենէ: Ապա թէ ոչ, ան պէտք էր, ըստ զանազանութեան որ կար մարմնին մէջ, իւրաքանչիւր ժամին ցոյց տար իր վրայ, ինչպէս ոմանց թուեցաւ ըսել, զանազան գրաւականը իր խօսքերուն եւ գործերուն, այսինքն՝ ըլլալ առանց վէրքերու եւ անսպի, չկարօտիլ կերակուրի, եւ ոչ ոք կարողանար ձեռք երկարել անոր, եւ այլակերպիլ լուսաւոր փառքով, եւ անուանել իր մարմինը կեանք եւ կենդանացնող եւ ըսել, «որ ետես զիս՝ ետես զՀայր իմ» եւ «ամենայն ինչ տուաւ ինձ ի չօրէ իմմէ» (Յովհ. ԺԴ. 9 եւ Մատթ. ԺԱ. 27), եւ ասոնց նման ըաներ՝ որպէս գրաւականներ իր խօսքերուն եւ գործերուն: Որովհետեւ, աստուածութեան հետ միաւորեցուած անապական մարմնին, անոր (կեանքի) վերջի չըջանին, բոլորովին կը վայելէ այն ինչ որ յարութենէն ետք ժամանակին պիտի պատահէր: Իսկ գեղարդին վէրքը, գամերուն սպիները, կերակուր ճաշակելը, անգիտարար հարցնելը եւ նման այլ ըանք, որոնք պէտք է ըլլան նախ քան յարութիւնը, (կը վայելեն անոր մարմնաւոր կեանքի) ժամանակին, որմէ կը գայթակղին թերահաւատներ: Եւ եթէ միեւնոյն մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոս այդ երկու ժամանակներուն մէջ փաստօրէն սովորական կեանք վարեց, պէտք չէ

փոփոխելի կամ այլայլելի է ըսել անոր, ինչպէս Գրիգոր Սքանչեկագործ կ'ըսէ, «ինչո՞ւ Բրիստոս փոփոխելի կամ այլայլելի էր պիտի ըսէ մէկը, երբ իր Տէրը ըսած է՝ 'ես նոյն եմ եւ ոչ փոփոխիմ', եւ 'ոչ ոգի նորա թողաւ ի դժոխս, եւ ոչ մարմին նորա ետես զապականութիւն'» (Գործք Բ. 31): Եւ դարձեալ, թէ ինչո՞ւ մէկը (Թէոդիտէ) կ'ըսէ, ուրիշ էր Ան որ չարչարուեցաւ, եւ ուրիշ էր ան որ չչարչարուեցաւ, (երբ) իր Տէրը ըսած է. «ոչ որ ել յերկինս, եթէ ոչ որ էջն յերկնից Որդի մարդոյ, որ էն յերկինս», եւ թէ «տեսանիցէք զՈրդի մարդոյ, զի ելանիցէ ուր էր զառաջինն» եւ թէ «տեսցեն զՈրդի մարդոյ եկեալ փառօք Հօր եւ զօրօք Հրեշտակաց» (Յովհ. Գ. 13, 2. 62 եւ Մատթ. ԻԳ. 30): Եւ դարձեալ (Թէոդիտէ) կ'ըսէ, թէ Տէրը իր փորձութեան ժամանակ աստուածային պայքար չէր որ կը մղէր, այլ ցոյց կուտար որ իր մարմինը յաղթող էր մահուան, ախտին եւ ապականութեան: Սուրբ Գրիգոր (Սքանչեկագործ) կ'ըսէ. «Ան բնութեամբ միացաւ մարմնին, եւ խառնեց մարմինը իր աստուածութեան հետ, ապականացու այս մարմինը խառնեց անապական աստուածութեան հետ, որպէսզի անապական ընէ մեր բնութիւնը:» (Համեմատէ Յովհ. Օձնեցի երես 52): Եւ դարձեալ (Սքանչեկագործ) կ'ըսէ, «թէ եւ Ան վիրաւորուեցաւ եւ գերեզմաններու ննջեցեալներուն հետ համարուեցաւ, վերացնելու համար մեղքը եւ բժշկելու իր արարածները, բայց ան ըրաւ զանոնք առանց օգնականի եւ ազատ էր մեռելներու մէջ: Ան առանձին եւ անծառայական անձով սպանեց մեղքը, քանի որ զօրացած մահը կերաւ աշխարհը, եւ Ան զաղբեցուց ամէն արցունք բոլորին երեսներէն»: Եւ այսպէս կը կատարուէր ըսուածը, «ոչ թողցես զանձն իմ ի դժոխս, եւ ոչ տացես սրբոյ քում տեսանել զապականութիւն» (Սաղմ. ԺԵ. 10 եւ Գործք Բ. 27), որովհետեւ, Բանը, որ վեր է մարդկային բնութենէն, հազաւ էր մարմին եւ միացած անոր: Ասոր համար, Անոր մարմինը, որ մահկանացու էր, եղաւ անմահ, եւ մահը յաղթահարուեցաւ մահկանացու մարմնի բնութեան մէջ, որպէսզի Աստուծոյ խօսքով կեանքը թագաւորէ այդ մարմնին մէջ:

Եւ Տէր Եփրեմ կ'ըսէ. «որովհետեւ, Քրիստոսի մահուան մէջ մկրտութիւնը մեղքերու թողութիւն է, եւ (ուր) մարմնական յարութիւնը կը մնոնի, որ աստուածային գործ է եւ ոչ թէ մարդկային բնութեան»: Եւ Տէր Զենոր կ'ըսէ. «կենարարը եղաւ մահկանացու եւ չկորսնցուց իր անմահական բնութիւնը, եւ այն որ յաւիտեաններէ է՝ ծնաւ Կոյսէ, եւ իրմէ չկտրուեցաւ յաւիտեանական իսկութիւնը: Զենք ըսեր, թէ մահը միայն մարմնին համար էր, ինչպէս եւ չենք ըսեր թէ կեանքը միայն Բանին համար էր: Եթէ կեանք էր՝ Բանին եւ մարմնին համար էր, եւ եթէ մահ էր՝ Բանին եւ մարմնին էր, եթէ փառք էր՝ Բանին եւ մարմնին էր, եւ եթէ անարգանք էր՝ Բանին եւ մարմնին էր, եւ եթէ յաւերժ անվախճան կեանք էր՝ Բանին եւ մարմնին էր: Եւ եթէ այս այսպէս չըլլայ, ոչ մէկ անունը (մարմինը կամ Բանը) ամէն տեղ կը չըջի: Այդ պարագային ի՞նչ հարկ կար լոյս աստուածութեան զայ եւ կուսածին մարմնին հազնիլ եւ զրկուիլ յաւիտեանական լոյսէն՝ երկրածին ծնունդի փոխուելով»: Եւ սուրբ Եպիփան կ'ըսէ. «Աստուծոյ համար ամէն ինչ կարելի է, Ան կրնայ մահկանացուները փոխել անմահութեան, եւ երբ ան երկրի վրայ է, անապականութեամբ կը կատարէ, քանի որ, Ան եկաւ ցոյց տալու այդ, եւ Ան ցոյց տուաւ: Ան առաւ մեր այս ապականելի բնութենէն եւ հազուեցուց զայն իր աստուածութեամբ, եւ ցոյց տուաւ որ ան անապականի է»:

Այս բոլոր (Սուրբ) Հայերը կաթուղիկէ եւ առաքելական եկեղեցւոյ վերատեսուչներ են, որոնք ամէն ժամանակ Հայածեցին չար զազանները Աստուծոյ եկեղեցիէն, անվիրաւոր եւ անբաժան պաշտօնին հօտը Քրիստոսի, որ ապրեցուց զայն իր պատուական արիւնով: Եւ անոնք, իրրեւ մէկ բերան(փող), իրենց լեզուով քարոզեցին քրիստոնեաներուն, ընդհանուր տիեզերքի մէջ, այն անրիժ եւ ուղղափառ Հաւատքի խոստովանութիւնը, զոր քիչ առաջ վերը յիշեցինք չատէն քիչը, ձեզի ուղղած մեր այս նամակին մէջ: Իսկ Թէոդիտէն, չեմ գիտեր ո՞ր վարդապետներէն կամ ո՞ր Հայերէն սորվեցաւ ըսել այդ Հայհոյութիւնները մեր Տիրոջ Աստուծոյ Որդիի մասին:

Բայց դուք, ո՞վ Հայր պատուական, Հիմը եւ ամրութիւնը եկեղեցւոյ, մի րանաք ձեր ականջները այդպիսի մոլար վարդապետութիւններու խօսքերուն: Որովհետեւ, դուք եղաք ճշմարիտ ժառանգորդը ուղղափառ Հայրերուն, եւ եղաք նախանձաւոր անոնց խաղաղասիրութեան եւ սկսաք խաղաղութիւն սերմանել մարդոց մէջ, զոր Սուրբ Հոգին տնկեց Հաւատացեալներուն մէջ: Եւ մի՛ զարմանաք, որ ձեր Սուրբ Աթոռին եւ ուղղափառ գաւազանին (իշխանութեան) ներքեւ թաղանթած կայ զայլ մը՝ գաղտնի կերպարանած, որովհետեւ լաւ ձիթենիի մը վրայ կը գտնուին պարարտ եւ ազազուն պտուղներ: Լաւ մշակ մը բարի սերմ կը սերմանէ, իսկ ինքնարոյս որոմը կը խառնուի անոր մէջ: Այսպիսի մէկն է Դիողրէփէ (Թէոդիտէ), միաժամանակ ե՛ւ աշակերտ ե՛ւ թշնամի (Առաքեալ) Յովհաննէսին: Ինչպէս եւ Քրիստոս ինք ընտրեց տասներկու առաքեալները, իսկ անոնցմէ մէկը եղաւ սատանայ:

Բայց սակայն պարտ եւ պատշաճ է յայտնել եւ ցոյց տալ, թէ մեր բոլոր անդամներուն գլուխը ձեռնով Հանդերձ առողջ է, եւ մեր մէջ կար անդամ մը որ վիրաւոր գտնուեցաւ: Որովհետեւ, Տէր, գիտէք, թէ ինչպէս որ ամբաստանելը բաժանում կը գուշակէ, այնպէս ալ լուռ մնալը՝ միաբանիլ կը նշանակէ: Եւ չըլլայ թէ՛ դուք, որ սկսաք փնտռող ըլլալ ճշմարտութեան եւ բարեպաշտութեան, սխալակից ըլլաք սխալուողին: Արդեօք Հատանող կամք չունի՞ք, խօսքով կտրելու եւ նետելու զայն եւ կամ զանոնք՝ որոնք անոր Հետ են, որոնց մասին են այս խօսքերը: Բայց սակայն, ըստ եկեղեցւոյ աւանդութեան, ժողովական կարգի եւ սովորութեան, Հարկաւոր է գրութեամբ Հաստատել ընդհանուր կանոնը, անձ մը ե՛ւ ընդունելու ե՛ւ Հեռացնելու պարագային: Ողջ լըր ի Տէր:

Թարգմանող գրարարէ
ՍԱՄՈՒԷԼ Ծ. ՎՐԴ. ԱՂՈՅԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԶԳԱՅՈՒՄԻ ԶԱՓԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ

«Բայ է միշտ աշխարհն այս կախարդական,
բայց բո միտքն է փակ, սիրտդ հուր չունի»:
Կէօթէ

«Ամենայն մի ծայրահեղություն կորցնում
է մարդկային բնութեան հաւասարակշռ
ությունը եւ նրան անդունդ է գլորում»:
Ղազարոս Աղայեան

Մեծ մանկավարժ Ղազարոս Աղայեան իր «Ժամանակակից Ատենախօսություն» գրութեան մէջ կը նկարագրէ երիտասարդ ֆահանայի մը ատենախօսությունը բմէն, որուն մէջ մտաւորական եկեղեցականը կ'անդրադառնայ աշխարհի կարգ մը կրօններուն, ընդ որս եւ՝ քրիստոնէութեան:

Կատարուած ընդհանուր խորհրդածութեանց մէջ կարեւորութեամբ կը յիշուին նախասահմանութիւնը կամ ճակատագրապաշտութիւնը, մոլեկրօնութիւնը գիտութեան ընծայաբերած նորագիտ քարիքներու եւ տուեալներու կենսասանութիւնը, կրօնական զգացումի չափաւորութիւնը, մարդկային մտքի աստիճանական զարգացումը, ժառանգականութեան քարեկրթութեամբ զարգացումը, հասարակութեան ազնուութիւնը ու իրերահանդուրժողութիւնը:

Կրօնական մոլեռանդութիւնը կամ մոլեկրօնութիւնը պարզապէս սարսափելի է ու անհանդուրժելի: Ծայրայեղ ջերմեռանդութիւնը սովորաբար կը բթացնէ, աւելի ճիշդ՝ կը կուրցնէ մարդու իմացականութիւնը, կը մթագնէ մտածելու կարողութիւնը եւ կը ջախջախէ երեւակայութեան բոխքի բռնեքը: Շատեր կ'ապրին միջին դարերու լճացած ու նեխած հոգեբանութեամբ՝ բացարձակապէս անտեղեակ ու անհաղորդ ներկայ գիտութեան

ներկայ գիտութեան ընձեռած լուսաւորութեան քարիքներուն ու կեանքի քարոյական հիմնական պահանջներուն: Անոնք դիտմամբ կ'անտեսեն այն էական երեւոյթը, որ աշխարհի ազգեր կը կազմեն մէկ ընտանիք, եւ առ այդ, պէտք է ապրին միատեղ՝ փոխադարձ յարգանքով ու հասկացողութեամբ: Մոլեկրօնին որդեգրած սկզբունքը կեանքի հանդէպ բացորոշ է՝ կա՛մ հաւատադարձութիւն դէպի իր սեփական կրօնը, հաւատքը, եւ կա՛մ կրօնական ու մարդկային իրաւունքներու անտեսում եւ կորուստ: Բնական է, որ նման անընդունելի գաղափարներ պիտի գան կացնահարելու մարդկային յարաբերութիւնը, կամ նուազագոյնը՝ վատթարացնելու:

Շատեր կուրօքէն, հետեւաբար եւ կանխահասօքէն, զոհ կ'երթան կրօնի արտայայտած գաղափարներուն՝ բառացիօքէն վերցնելով եւ գործադրելով զանոնք, ինչպէս՝ թոյն խմել, թունաւոր օձ բռնել եւն: Մարդիկ կան, որ խորապէս կը հաւատան ճակատագրի խաղցած դերին, որմէ, կ'ըսեն անոնք, խուսափիլ կարելի չէ: Այս կը նշանակէ, որ մարդոց ճակատին կանխապէս գրուած ու տնօրինուած է ամէն մէկ շարժում կեանքի մէջ: Ինչքա՞ն տրամաբանութիւն կայ նախօրօք սահմանուած ճակատագրի մէջ: Աղայեան շատ իմաստունօքէն կը գրէ. «Ի հարկէ

ինչպէս ամէն մի սնահաւատութիւն, նոյնպէս եւ ճակատագիրը զուրկ է տրամաբանութիւնից»: Տարակոյս չկայ, որ մարդիկ հաշուետու են իրենց մտածումներուն եւ գործած արարքներուն համար: Կարելի է ճակատագիրը մեղադրել մեր առած անձնական որոշումներուն, անխոհեմ քայլերուն եւ կատարած յանցանքներուն համար: Մի՞թէ դարաւոր անագորոյն ոսոխին զոհ է գացած հայր՝ հաւատալով իր սեւ ճակատագրին: «Սուր քո եւ պարանոց մեր» նշանաբանը մշտապէս վնասած է հայութիւնը: Արիւնարբու թշնամին իր անվերջ ամենի յարձակումներով նահատակած է հայը, որ «սուր բռնելը մեղք էր համարում», յօժարակամօրէն յանձն կ'առնէր մարտիրոսանալ, որպէս զի «այն կեանքումը մարտիրոսական պսակին արժանանար»:

Մեր նախահայրերը իրենց գրութիւններուն մէջ շեշտած են կարեւորութիւնը չափաւորութեան, չափի զգացումի: Արդարեւ, ինչ որ կը կատարուի կեանքի մէջ չափով ու կշիռով, գեղեցիկ է ու գնահատելի: Ինչպէս խօսքի ու լուսութեան, ուրախութեան ու տրտմութեան չափաւորութիւն կայ, չափի զգացում պէտք ունինք նաեւ կրօնասիրութեան մէջ, այլապէս կրօնամոլութիւնը վնասակար է ու վտանգաւոր: Ինչքան ճիշդ ըստած է՝ «հայը ոչ կրօնամոլ է, եւ ոչ էլ պաշտամոլ»: Հայը իր կրօնական զգացումները դրսեւորած է վայելչօրէն:

Մեր գրողներէն՝ Նար-Դոս, անդրադառնալով մոլեկրօնութեան պատճառած բազում վնասներուն, կը գրէ. «Կրօնը... անհաշիւ աղէտներ է բերել մարդկութեան գլխին: Խո գիտես ինչ բան է կրօնական մոլեռանդութիւնը. մարդիկ դուրս են գալիս հոգեկան նորմալ դրութիւնից, խելագարուում են,

գազանանում եւ կամ իրենց չարչարում ու մորթում, կամ ուրիշ իրենց նման արարածներին: Ո՛չ մի համաճարակ հիւանդութիւն, ո՛չ խոլերան, ոչ ժանտախտը եւ ո՛չ նոյնիսկ ամենամեծ պատերազմներն այնքան զոհեր չեն տարել, որքան տարել եւ տանում է նոյնիսկ մեր ժամանակում կրօնական մոլեռանդութեան համաճարակը: Յիշիր քրիստոնէութեան առաջին դարերը, հաւատաւնութիւնը, յիշիր իսլամականութեան կատաղի բռնկումները, կամ թէկուզ հէնց պուտտայականութիւնը, որը թէեւ ուրիշի մի մագին անգամ չի դիպչում, չի գործում քրիստոնէութեան եւ մահմէտականութեան պէս հրով ու սրով, բայց դրա փոխարէն ուտում է ինքն իրեն, կամաց-կամաց ծծում, մաշում եւ մահացնում իր իսկ առարկային»:

Արդարեւ, անթիւ ու անհամար ուսումնասիրութիւններ նուիրուած են կրօնական մոլեռանդութեան վնասակարութեան: Անոնց հիմնական նպատակը եղած է հանրութիւնը ի կարգ բերել, զգուշացնել ծայրայեղ կամ արտակարգ միջոցներու դիմելէ եւ փարսախսներով հեռու պահել զայն ի սպառ կորուստէ:

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ ո՞վ է մոլեռանդը եւ ի՞նչ է անոր հետաքրքրութեան ծիրը: Մոլեռանդը իր երեւակայութեամբ ցնորական, խաբուսիկ աշխարհներ ստեղծողն է, որոնց կը փարի ամենայն ուժգնութեամբ ու կը նուիրուի գերագոյն զոհաբերութեամբ: Մոլեռանդ կրօնականին պայծառ մտածողութիւնը կը մթագնի ու կը սկսի խաւարի մէջ գործել: Ծայրայեղութիւնը միշտ ալ վնասած է մարդկութիւնը եւ առաջնորդած կործանումի: Կան ծայրայեղականներ, որոնք իրենց անձերը կը զոհաբերեն ի խնդիր հաւատամքի պաշտպանութեան: Այլք, յօժարակա-

մօրեն կը հպատակին իրենց մեծերու հրահանգներուն ու կը գործադրեն զանոնք ամենայն քարիքով քանակ: Մոլեռանդը կոյր քախտին կ'ապաւինի եւ յոյսը պատահականութեան վրայ կը դնէ: Այսօր ստեղծուած է այնպիսի լարուած դրութիւն կամ դժնդակ իրավիճակ, որմէ կարելի է ակնկալել ամենի ընդհարում եւ աղէտ: Աղայեան կը գրէ. «Լինում են անհատներ, որոնք իրանց կրօնի համար նահատակութիւն են յանձն առնում, քայքայ հազարաւորները փոխում են իրանց կրօնը թէ՛ կամովին եւ թէ՛, նեղն ընկած ժամանակ»: Ծայրայեղականը չի սոսկար մահէն, ընդհակառակը, կ'երթայ դէպի մահ, վասն զի քաջ համոզուած է, որ իր մահուամբ ան կը փոխադրուի աւելի լաւ վայր, ուր ան արժանի պիտի ըլլայ ամէն տեսակի հաճոյքներու: Այս գերագոյն նպատակին հասնելու բուն իղձով, մոլեռանդը խտրութիւն չի դնէր ծայրայեղ միջոցներու մէջ: Պէտք է նշել, որ հանդերձեալ կեանքի երազանքը կամ ձգտումը, ծայրայեղականներու մօտ եղած է ուժեղ: Անոնք երազած են ֆիզիքապէս փոխակերպուիլ եւ ապրիլ յաւերժական կեանք: Ոմանք տնտեսական իրենց վիճակէն դժգոհ, այլք հրեշտականման կեանք մ'ապրելու երազանքով, ցանկացած են վաղ մեկնիլ այս անցաւոր աշխարհէն:

Էր ժամանակ, երբ մարդիկ հրաժարելով աշխարհի հաճոյքներէն, վայելքներէն, կը փաշտէին անապատ՝ ճգնաւորութեան, որպէս զի քաջին իրենց մեղքերը եւ սրբէին իրենց յանցանքները: Ոմանք այնպիսի ծայրայեղ միջոցներու կը դիմէին, որ մարմինը կը վնասուէր եւ հետզհետէ կը տկարանար: Խոտաճարակութիւնը, անսուաղութիւնը, սիւնակեցութիւնը, խցարնակութիւնը, անվերջ տնտեսութիւնը,

այս բոլորը մաս կը կազմէին խստակրօնութեան: Ոմանք այնքան քարժն անուն կը հանէին, որ իրենց կենդանութեան իսկ սուրբի համբաւ շահելով կը յարգուէին ու քաղում պատիւներու կ'արժանանային այցելու ուխտաւորներու կողմէ: Եթէ ոմանք անկեղծ սրտով ու քարեպաշտական ոգիով կը կատարէին այս ամէնը, այլք, եսասիրական ու սնափառական զգացումներէ մղուած կ'ընէին: Անհաւասարակչիտ կեանքը Աղայեան կը նմանցնէ քաղեղի, որ «փաթաթուելով հասարակ ժողովրդի կեանքի ծառին, պիտի ծծէ նրա հիւրը, ինքը պարարտանայ եւ նրան կմախփ դարձնէ...»:

Աղայեան կը գրէ. «Երեսակայութիւնը, որով մարդ զանազան ցնորական աշխարհներ է ստեղծում՝ թէ՛ չար եւ թէ՛ քարի, թէ՛ երջանիկ եւ թէ՛ բշտառ, հեթանոս հնդկացուն ստեղծել է տուել մի ամենաբշտառ եւ ամենասոսկալի կեանք»: Ապա խօսելով հնդիկ ճգնաւորներու խստակեցութեան եւ արտառոց արարքներուն մասին, կը յիշէ թէ ինչպէս անոնք զիրար կը գերազանցէին «մարմնասպանութեան ասպարէզում». այսպէս՝ «Եթէ մէկն իր քիթն է կտրում, միւսը՝ եւ քիթն է կտրում եւ աչքերը հանում, երրորդը ականջներն էլ է խլացնում, չորրորդն այդ բոլորն անելուց յետոյ՝ լեզուն էլ է կտրում, հինգերորդն այնպէս է անդամահատում իրան, որ դառնում է մի կոյտ մարմնական զանգուած»: Հեղինակը այնուհետեւ կը խօսի մեր ճգնաւորներուն մասին թէ ինչպէս անոնք «սրանց պէս չեն վարուել, քանի որ Աւետարանի մէջ էլ ասուած է, որ «Եթէ աչքդ գալթակղեցնէ քեզ, հանիր եւ դէն ձգիր. եթէ ձեռքդ գալթակղեցնէ քեզ, կտրիր եւ դէն ձգիր...»:

Կարելու էր հարց է, թե մարդիկ ինչպե՞ս կը կորսնցնեն իրենց ազատորեն մտածելու կարողութիւնը: Ի՞նչ կը խթանէ մարդ արարածը, որ ան կորսնցնէ իր գերագոյն ու նուիրականագոյն յատկութիւններէն մէկը՝ ազատախոհութիւնը: Ղազարոս Աղայեան կը գրէ. «Դուք հիմա չէք հաւատալ, որ ասեմ կրօնի քարոզիչներին միակ եւ գլխաւոր ջանքը եղաւ հաւատացեալներին գլխից հանել նրանց խելքն ու առողջ դատողութիւնը՝ իրրեւ չար ոգու թելադրութիւն, եւ զարգացնել նրանց հաւատալու միտումը միայն: Զօրացնելով ժողովրդի հաւատը, կորցնել էին տալիս նրա խելքը, որքան անմիտ լինէր մէկը, այնքան նա առաքինի կը համարուէր, որովհետեւ ասուած էր՝ մինչեւ երեխի պէս միամիտ չլինիք, արքայութիւն չէք կարող ժառանգել: Եթէ խելք նկատուէր մէկի մէջ, նա կը համարուէր չար ոգի ունեցող: Այս ուղղութեամբ էին կրթում վանական հայրերը իրանց սաներին, ինչպէս այդ գտնում ենք նրանց վարքերում...»: Ուրեմն, առաջնահերթ պարտականութիւնը մոլեռանդ քարոզիչներուն գլխահան ընել է իրենց հնազանդ եւ հպատակ ունկնդիր հասարակութիւնը: Ուղիղ մտածողը տեղ ու դիրք չունի այդ հասարակարգէն ներս: Թոյլ չի տրուիր հարցութեան բերարկել կրօնական որեւէ հաւատալիք: Ինչպէս ամենուրեք, մեր իրականութենէն ներս եւս, դժբախտաբար, եղած են անհատներ կամ պատահած դէպքեր, երբ կրօնի քարոզիչներ խեղաթիւրած են Աւետարանի ճշմարիտ պատգամը՝ հասարակութեան սայթափութիւն պատճառելով: Աւետարանի ոգին հարկ է ճիշդ ըմբռնել եւ մեկնաբանել:

Յստակ պէտք է ընել, որ մոլեռանդութեան պարագային, քանականու-

թիւնը չէ որ կը գործէ, այլ՝ զգացումը, որ չունի տրամաբանելու եւ դատելու կարողութիւն: Աղայեան կը գրէ. «Կրթութիւնը նրա համար չէր տրուում, որ մարդիկ իրանց լաւ չգիտցածը աւելի լաւ գիտենային, այլ որ բոլորովին հակառակը գիտենային. ինչ որ սուտ էր թւում, ճշմարիտ համարէին եւ ինչ որ ճշմարիտ՝ սուտ: Մարդիկ այնպէս չպիտի վարուէին, ինչպէս իրանց խելքն էր թելադրում, այլ բոլորովին հակառակը»: Այսպիսով, անխելութիւնը փոխանցուեցաւ սերունդէ սերունդ, նուազեցաւ մտածելու կարողութիւնը, վասն զի ծայրայեղութիւնը բթացուց մարդու մտքի առողջ գործունէութիւնը: Ինչո՞ւ մարդիկ այսօր դիւրախար միտք ունին եւ ենթակայ են օտար ազդեցութեան: Տիրան Կամսարական կը գրէ. «Կրօնէն ապաստարանն ու հիւանդանոցն է խոցահար սրտերու, զրահն ու վահանն է անկեղծ երկիւղած քարի հոգիներու»: Մոլեկրօնը յաճախ մամոնային դիւթանքէն զգլխած եւ երբեմն ալ իր եսասիրտեանէն դրդուած, իր հաւատացելոց հօտը կ'առաջնորդէ դէպի անդունդ (յիշել՝ Ճիւ Ճոնսի կամ Տէյվիտ Քորէշի ողբերգութիւնը): Բարեմտօրէն կրօնին յարած բիւրաւոր քաղաքացիներ իրենց մահկանացուն կ'ենթադրեն ահաւոր պայմաններու մէջ: Տեղին է յիշել Աղայեանի մէկ խօսքը՝ «Մարդկութիւնն ուզեց առանց խելքի օգնութեան, այլ միայն հաւատով՝ հասնել կրօնի ցոյց տուած իտէալին, շահուիլ նրա պատուական գանձից. քայց նա ոչ միայն չմօտեցաւ իր նպատակին, այլ ընկաւ կրօնի անյատակ եւ մութ ձորերը եւ դարբերով մնաց խաւարի եւ թշուառութեան մէջ: ...Այս է պատճառը, որ միեւնոյն աւետարանից խելագարութեան հասած հրէշաւոր աղանդներ են ծնունդ

առնում եւ միեւնոյն ժամանակ իրանց քարեկարգութիւնովն ու ներքին իմաստովը վսեմ եւ սքանչելի եկեղեցիներ»:

Մոլեռանդութիւնը խենթութեան մէկ տեսակն է: Ֆրանսացի մեծ մտածող ու գրող *Francois de la Rochefoucauld* կը գրէ. «Խենթութիւններ կան, որոնք վարակիչ հիւանդութիւններու պէս կը տարածուին»: Մոլեռանդ կրօնասէրները, այդ հիւծուած մտքի ժառանգորդները, տոգորուած յաւիտեանական փրկութեան յոյսով, իրենց մտքի անորոշ մարգանքներով կը գերազնահատեն իրենց կարողութիւնը՝ ծաղրի նշաւակ դարձնելով Աստուծոյ պարգեւած անգին տուրք մարդկութեան՝ կեանքը: Այսօր աշխարհը մեծապէս կը տառապի այդ խենդութիւններէն, որոնց մաս կը կազմեն յանուն Աստուծոյ կատարուած ռերագործութիւնները, ինքնասպանական արարքները, ահաբեկչութիւնները, վայրագութիւնները եւ այլ տեսակի անհարկի ու անպատշաճ արարքները: Այսօր աշխարհը մատնուած է անել կացութեան, որովհետեւ տաք գլուխներ, բունդ հաւատքով մոլեռանդ կրօնասէրներ, կրօնամոլներ, իրենց ապերասան ու կործանարար գործունէութեամբ, անվերջ ու անողոք սպանդներով, կը փոթորկեն ու կը յուզեն մարդկութիւնը:

Մարդիկ կրնան կորսնցնել իրենց հաւասարակշռութիւնը եւ դատողութեան կարողութիւնը եւ իյնալ ծայրայեղութեան մէջ: Կրօնական կարեւոր հաստատութիւններ ինկած են ծայրայեղութեանց մէջ եւ վնասած իրենց Բանաւոր Հօտը՝ խաբելով կամ խարոյկի առաջնորդելով: Անցած է միջնադարի հաւատաքննութեան ու ողջակիզութեան փոխարին շրջանը, քայքայեցնելով մարդկանց մտայնութիւնը եւ մօտեցումը՝ կրօնի հանդէպ: Ակներեւ

է, որ օրըստօրէ կը սրի պայթարը երկու անձայրածիր աշխարհներու՝ Արեւելի եւ Արեւմուտքի միջեւ: Երկու հակադիր բեւեռներու վրայ կը կանգնին անոնց աշխարհայեցողութիւնը եւ կեանքի երեւոյթները ընկալելու եւ մեկնաբանելու եղանակները: Միայն Միջին Արեւելի ու Հեռւոր Արեւելի մէջ չէ որ անոնց գործունէութիւնը ակնբախ է: Արեւմուտքի մէջ եւս կարելի է գտնել քաղաքի կրօնամոլ մարդիկ, որոնք ոչ միայն իրենք իրենց կը վնասեն, այլեւ՝ իրենց շուրջիները: Եւ երեւակայել, որ այս ամբողջը կը կատարուի յանուն գերագոյն Աստուծոյ, անոր սիրոյն եւ պաշտամունքին համար: Ինչքան արգահատելի են բոլոր անոնք, որոնք կ'անցնին սահմանագիծը չափաւորութեան ու կը ժպտին նկրտի՝ սպառնալիկ կարգալ ողջ մարդկութեան՝ իրենց հաւատամոլական թափփուկներով: Ոչ մէկ հանդուրժողութիւն հարկ է ցուցաբերել աշխարհի բոլոր այն ծայրայեղ կրօնամոլներուն, որոնց գործունէութիւնը խոտոր կը համեմատի իրենց կրօններուն ուսուցումներուն ու սկզբունքներուն: Մոլեկրօնութիւնը կարելի է արմատախիլ մէկընդմիջտ՝ ուսմամբ, առողջ դաստիարակութեամբ, եւ ի պահանջել հարկին՝ հակադարձ հարուածով՝ փրկելու կամ պաշտպանելու համար անմեղ քաղաքացիներու կեանքը:

Կրօնը եւ կրօնասիրութիւնը պատճառ պէտք չէ ըլլան որ մարդիկ դիմեն վայրագութեան եւ այլ արտառոց միջոցներու: Կրօնին նպատակն է դաստիարակել մարդկութիւնը, քաղաքակրթել ու ազնուացնել հոգին: Շրջել կրօնը ու ընթանալ հակառակ ուղղութեամբ ի վնաս մարդկութեան, ոչ միայն աններելի յանցանք է, այլեւ՝ անհանդուրժելի անօրէնութիւն, որովհետեւ կրօնը կը ստեղծէ կարգ ու

կանոն, ներդաշնակութիւն, համագործակցութիւն: Մարդիկ կը սիրեն բեկանել քարոյական օրէնքները եւ դիմել անկարգութեան: Կրօնական ազատախոհութիւնը պէտք է թոնարարուի: Կարելի է կաշկանդել կրօնը, նուազեցնել անոր արժէքը եւ իջեցնել զայն շուկայական սակարկութեան: Կրօնը պէտք է ծառայէ իրրեւ լուսատու ու անմար փարոս որպէս զի միշտ ուղղութիւն ու լուսաւորութիւն պարգեւելով մարդկութեան, հասցնէ զայն անոյթ ու քաղալի նաւահանգիստը:

Ինչքան կեանք խլուած եւ փնացած են մոլեկրօնութեան պատճառով: Մարդիկ պարզապէս չեն ուզած կամ կրցած զսպել, սանձահարել իրենց կրօնական վառ ու ծայրայեղ զգացումները եւ ինկած են գայթակղութեան մէջ՝ կորսնցնելով իրենց մտքի հաւասարակշռութիւնը: Այս իմաստով, անոնք կրօնը ծառայեցուցած են իրրեւ աժան ու ապահով միջոց իրենց շահադիտական (ֆաղափական, տնտեսական եւն) նպատակներուն հասնելու համար: Անոնք չեն զլացած երբեք կրօնը գործածելու լոկ իրենց մայքին:

Այսօր մարդկութիւնը կ'ապրի աշխարհայնացումի (Globalization) շրջան, հետեւաբար, աշխարհի քաղաքական կրօններու ենթակառոյցը չէ սահմանափակուած տեղական շրջաններով: Ընդհակառակը, անոր ծիրը չափազանց ընդլայնած է: Այսօր եւրոպական զանազան երկիրներու մէջ եկեղեցիներու կողմէն հեշտութեամբ կարելի է գտնել մզկիթներ, հրէական ժողովարաններ եւ անթիւ յարանուանական աղօթատեղիներ: Հարի Քրիշնայի եռանդուն ներկայացուցիչներ Մոսկուայի փողոցները ողողած հրաւէր կը կարդան անցորդներուն թմրուկով ու պարով: Անոնց եւ այլոց ներկայութիւնը զգալի

է ամենուրեք:

Աշխարհը այսօր դարձած է աւելի պայթուցիկ ֆան երբեւէ: Կրօնական անհանդուրժողութիւնը հասած է իր գագաթնակէտին: Այս արդիւնք կրնայ ըլլալ կրօնական զանազան գիրքերու պատգամներուն, ուսուցմանց, ուր կը խրախուսուի սպանդը, անողոք ջարդը եւ կը գովեցնուի անվեհեր ռազմիկը, որ սուրն ի ձեռին գիտէ մահել «անհաւատները»: Այսպիսով, որեւէ մտածում, խօսք ու արարք, որ հակառակ կ'ընթանայ մոլեկանող հաւատացեալի մը հաւատալիքներուն եւ սկզբունքներուն, կը դիմաւորուի գերագոյն ու անագորոյն պատիժով՝ մահով: Կրօնամոլներ կը պարտադրեն իրենց «հաւատամք»-ը աշխարհին: Ֆրանց Վերֆէլ ըսած է. «Ով որ մարդ արարածի մէջ կը սպաննէ անոր արժանապատուութիւնը, կը սպաննէ նաեւ արարչին: Այդ աստուած ասպանութիւն է, այնպիսի մեղք, որ չի կրնար փառելի յախտեանս յախտենից»:

Այս առթիւ Աղայեան մեզի կ'առաջնորդէ շատ իմաստալից խորհրդածութեան. ան կը գրէ. «Աշխարհիս վրայ պէտք է, որ մոլութիւններ տեղի ունենան. քայց որովհետեւ ոչինչ չի լինում առանց պատճառի, ապա ուրեմն պէտք է վերացնել այն բոլոր պատճառները, որոնք մոլութիւն եւ բշտաւորութիւն են առաջ բերում: Բոլոր մոլութիւններն առաջ բերող միակ պատճառը մեր եսականութիւնն է, մեր ինքնասիրութիւնը: Ապա ուրեմն բոլոր մոլութիւնները կը վերանան միայն այն ժամանակ, երբ ապրելու եղանակը ոչ թէ եսական կը լինի կամ ինքնասիրական, այլ երբ նա կը լինի համայնասիրական, մարդասիրական, այլասիրական: Եթէ ամէն ոք միայն իր անձի համար աշխատէ, նա պիտի բշտամական դիք

բռնե՛ղ է՛յ պի՛ աժէ՛նքը, սկսած իր ընկերից, եղբորից, հարեւանից մինչեւ աւելի հեռուն, մինչեւ ամբողջ մարդկութիւնը. իսկ դրա հակառակը, եթէ ամէն ո՛ք աշխատէ ամէնքի համար, նա դրանով քարեկամական դիրք կը բռնէ՛ դէպի ամէնքը: ... Ոչ ոք ֆանֆարաբաֆոյց չպէտք է լինի, ամէն ոք իր ունեցած քնական ձիրքերը պիտի գործ դնէ յօգուտ ընդհանրութեան»:

Հայեր, դարերու ընթացքին, այնպէս տոգորուած եւ լիցֆաւորուած էին ֆրիստոնէական սիրոյ ու ներողամտութեան ոգիով, որ «Թաքարների դէմն առնելու համար՝ երկաթէ խաչերով զինաւորեցին իրենց զօրքերը, այսինքն՝ փոխանակ զինուորներին սուր ու նիզակ տալու՝ նրանց ձեռքը տուին մէկ-մէկ երկաթէ խաչ: Ի՞նչ ասել պէտք է, որ բշտամին էլ հէնց այդ կ'ուզէր»: Այդ արիւնալի բախումներուն ընթացքին, հայը պատրաստ էր նահատակուիլ. ինչո՞ւ. որովհետեւ «Հայը բուրդի ու բուրֆի ոչխարն է, որ թէ՛ կթում, թէ՛ խուզում եւ թէ՛ մորթում է, երբ ծայն է հանում ֆերթուելիս», պիտի ըսէր Աղայեան: Շատ երկար ժամանակ առաւ հային, որ հասկնայ թէ ոչինչ կայ սխալ ինֆնապաշտպանութեան եւ կռուի մէջ, եւ թէ իր կրօնը պէտք է ճիշդ մեկնարանէ եւ ոչ թէ դառնայ անոր զոհը, նահատակը:

Այսօր, հաւատքի ազատ մրցասպարէզ գոյութիւն ունի: Իւրաքանչիւրը իր համոզումին ու մանաւանդ շահին համաձայն կը ֆարոգէ եւ մարդորսութեան ուռկանը ընդարձակ կը նետէ, որպէս զի արդիւնքը ըլլայ առատ ու ճոխ: Դասական օրինակ են հեռուստաֆարողիչները, որոնք իրենց չափազանցուած ու մտացածին՝ երեւակայութեամբ յերիւրուած պատգամին մէջ, կ'ահաբեկեն մարդկութիւնը

մօտայում «յափշտակումով» (Rapture), Քրիստոսի Բ. շուտափոյթ գալուստով ու աշխարհի կատարածով: Վնասէն գատ օգուտ չբերող նման անպատասխանատու հրապարակային յայտարարութիւններ կու գան բեկանելու ժողովրդի ապրելու եւ պայքարելու վճռակամութիւնը. ինչպէս նաեւ անդամաւորածելու ստեղծագործական եռանդը եւ կորովը: Նման պակուցիչ ու յուսահատեցուցիչ խօսքեր, արդէն իսկ գործած են քաւականին աւերներ՝ երիտասարդներէն ումանց առաջնորդելով անձնասպանութեան, վայրագութեան, ապերասան կենցաղի...: Աղանդաւորական կարգ մը խմբակներ, հաւանական բուականներ նոյնիսկ գուշակած են երկրորդ Գալստեան, որոնք անշուշտ միշտ ալ սխալ եղած են: Հասարակութիւնը խորապէս յուզող բարոյական չարիք է այս, որ կրօնասէր ժողովուրդը կրնայ առաջնորդել մոլեկրօնութեան, նոյնիսկ՝ հոգեկան ամլութեան ու հոգեբանական ահաբեկութեան: Փաստուած իրողութիւն է, որ այս անիմաստ ու գաղափարագուրկ նամարտակութիւնները եկած են լեցնելու լոկ գրպաններ ճարպիկ ու հնարամիտ ձեռնածուներու:

Այժմ, Հայաստանի մէջ աղանդներ սուռկի նման կ'անին՝ վտանգելով հայրենի ժողովրդի հոգեւոր կեանքը: Այդ աղանդները գիրար կը հրմշտկեն ու կը շփոթեցնեն ազնիւ ու քարեմիտ ֆաղաֆացին: Մոլեկրօն մարդիկ կեանքը կ'իմաստագրկեն իրենց խտագոյն պայմաններով ու անկարելի պահանջներով, անուղղայ միջոցներով եւ անմարդկային եղանակներով: Այսպիսով, հիւանդ երեխան կը զրկուի դեղէ, բժշկական խնամքէ, դարմանումէ, որովհետեւ ամէն ինչ պէտք է կատարուի աստուածային միջնորդութեամբ եւ

ողորմութեամբ: Աղանդաւորներ, որոնք կը հետեւին իրենց աղանդագլուխի «բարի եւ օգտակար» խրատներուն, կը կորսնցնեն իրենց առողջութիւնը, քանականութիւնը, արժանապատուութիւնը եւ մարդկային տարրական իրաւունքը: Աղանդագլուխներ կը սասանեն մեր կենցաղակերպի ենթակառոյցը ու կը խարխլեն զայն՝ ոչնչացնելով մեր քարոյական պարտաւորութիւնը մեր հայրենիքի ու անոր պաշտպանութեան հանդէպ: Բացայայտ է, որ ոմանք կը մերժեն զինուորական ծառայութեան երթալ կամ ազգային դրօշակը յարգել, ոսկեղէն գործածել եւայլն, որովհետեւ իրենց հաւատալիքին հակառակ է:

Ներկայիս, ոչ մէկ հանդուրժողութիւն պէտք է ցուցաբերել կրօնական մոլեռանդութեան ու աղանդաւորութեան հանդէպ, որովհետեւ անոնք միտքը կը

կաշկանդեն ու թոյլ չեն տար ազատ մտածողութեան ու զգացողութեան: Ոո՞ւրիմանա՞նք շատ նիշդ ըսած է. «Կեանքի քարձրագոյն երջանկութիւնը մտքի անկախութեան եւ հոգու ազատութեան մէջ է: Ոչ ոսկին, ոչ սէրը, ոչ քարեկամութիւնը, ոչ դիրքը, ոչ մի բան չի կարող տալ մարդուն այն հաճոյքը, որ տալիս է միտքը, երբ նա գործում է, ստեղծագործում եւ յափշտակում ամբոյսին»: Մտքի ազատութիւնը կենսական է առողջ մտածողութեան համար:

Կրօնական զգացումի չափաւորութիւնը մեծապէս կախում ունի մեր մտքի մշակումէն: Հայոց քաղցրագրուցիկ մատենագիր՝ Նիշէ, կը զգուշացնէ մեզ հետեւեալ խօսքով՝ «Ամենայն չարիք մտանեն ի միտս մարդոյ յանուամնութենէ»:

ԶԵՆՈՐ Ա. ՔԶՆՅ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՅ ՅՈՒՆԻՍԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Թարգմանիչները մեռած են, քայց երբեք չեն կորած: Անոնք իրենց Փրկչին հաւատքի բունովը կը ննջեն մինչեւ «մեռելոց յարութիւն»: Անոնք կը յիշուին ո՛չ միայն որպէս իմաստասէր եւ մտաւորական բանաստեղծներ, այլ թարգմանիչները Աստուածաշո՛ւնչ Մատեանին:

Մայր հայրենիքի մէջ ես ականատեսս վկան եղայ այդ համեստ, սակայն տիտան թարգմանիչներուն: Անոնց նուիրական եւ անձնուրացօրէն ցանած հունտերը 1500 տարիներ առաջ տակաւին կը ծաղկին ու կը պտղաբերին: Անոնց աշխատանքը ի գուր չէ անցած: Անոնց ֆրտիմն ու յոգնութիւնը, նուիրումն ու գոհողութիւնը ապարդիւն չեն եղած: Այլ՝ անոնք դարձած են դարբիններ՝ Հայ նկարագրին եւ կերտողները Հայ ազգութեան, Աստուածաշունչ Մատեանի Թագուհի՝ թարգմանութեամբ:

72 տարի Համայնավար անաստուածութիւնը եւ աստուծամե՛րժ «փրփականտ»ը իր պողպատեայ հրասայլերով, չի կրցան բնաջնջել համեստ թարգմանիչներու եղեգնեայ գրիչներու աստուածածոր էջերը: Որովհետեւ թարգմանիչներու եղեգնագրիչներու մէջէն կը ժայթքէին աստուածայայտ ՍէՐ, ՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆ եւ ԿԵԱՆՔ, իսկ պողպատէ նրասայլերու մէջէն՝ ատելութիւն, վրէժ եւ մահ: Թարգմանչաց հոյլը մեծ համբերութեամբ դարբնեց Հայաստան աշխարհի յարութեան գաղափարը եւ գայն վարակեց իր հաւատով:

Ս. Գրոց Թարգմանիչները Աւետարանին լոյսը աշտանակի վրայ դրին եւ Անոր

լուսաւորութիւնովը հեթանոսութեան խաւարը փարատեցաւ: Աստուածաշունչի թարգմանութեամբ, Հայը կարծես թէ նոր քրիստոնեայ կ'ըլլար. այս անգամ, թափանցելով կրօնական ու քարոյական այն մեծ խորհուրդին որ Քրիստոս կը յորջորջուի: Ազգերու կեանքին մէջ կան թուականներ, որոնք ոչ միայն նակատագրական դեր մը կ'ունենան, այլ եւ կը վնոճեն ժողովուրդներու եւ ազգերու գոյութեան իրաւունքը կամ մահը: Հայկական Ոսկեդարը սկսաւ Աստուածաշունչի թարգմանութեամբ ու Հայ ժողովուրդի փառափառ կեանքը գորացաւ ու դարձաւ հաւաքական եւ ազգային միասնականութիւն:

Համայնավար ֆարոգչութիւնն ու կրօնական հալածանքը կրնան իրենց վնասները ունենալ, սակայն ամենակալ Աստուած, այդ հալածանքը գործածեց նաեւ մաքրելու Սուրբ Եկեղեցւոյ մէջ գտնուած կեղծ ու անպտուղ ճիւղերը...: Կեղծը, արուեստականը եւ շինծուն կրնան գոյատեւել ազատութեան մէջ այնպէս ինչպէս կը տեսնենք Արեւմտեան երկիրներու մէջ: Սակայն հալածանքի ներքեւ կը գոյատեւեն միայն իրականը, կոչում ունեցողը եւ անձնանուէ՛ր Քրիստոնեան:

Ներկայ Հայաստան աշխարհը կրնայ անգէտ ըլլալ կրօնի մասին, քայց ո՛չ երբեք անհաւատ: Առաւօտ մը հանրային պարտէզ պտոյտի գացի տեսնելու ու վայելելու պապերուս պաշտպանած այն հողը որ ի՛մ ալ ժառանգութիւնն է: Յանկարծ արեւի շողերուն մէջէն տեսայ լուսափայլ մարմարակերտ հսկայ արձանը արուեստագէտ Սարեանին: Մօտեցայ այդ

ճանաչագեղ հսկայ արձանին ու կարդացի անոր կատարած հերոսությունը: Սարեանի հերոսությունը չի գործուեցաւ հրազէնի մը փամփուշտով կամ բնդանոթի մը վառոթով, այլ համեստ նկարիչի մը նկուն վրձինով: Հպարտանքի յուզումով երբ կը դիտէի հանճարեղ արուեստագէտը, յուզումնական հոգիս ուզեց լուսանկարուիլ ոչ թէ քարացած արուեստագէտին հետ, այլ քարը խօսեցնող ու պատառին կեանք տուող Հայո՛ւ մը հետ, որ կեանքը նուիրած էր քարոզչութեան, ոչ թէ խօսքով, այլ վրձինի ու ներկի հարուածներով: Ան կը ներկայացնէր գեղեցիկը ու ճշմարիտը, քարին ու յաւիտենականը:

Սոյն մտածումներուս մէջ տեսայ երկու անձեր որոնք քիչ մը հեռուն նստած կը խօսէին: Մօտեցայ իրենց ու խնդրեցի որ զիս լուսանկարեն կեանքն ու ապրումը սիրող արուեստագէտին հետ: Այս գոյգ մը երաժիշտ երիտասարդները հարցուցին ինձի թէ ուրկէ՞ եմ: Պատասխանեցի թէ Գանատայէն կու գամ: Հարցուցին թէ ի՞նչ գործ կ'ընեմ. ըսի իրենց թէ գրող մըն եմ: Երբ իմացան թէ կրօնական գրող մըն եմ, ամէն ինչ բողոքին ու մօտ երկու ժամ երկխօսութիւն ունեցանք կրօնի, Քրիստոնէութեան եւ հաւատքի մասին: Որպէս Գանատայէն գրոսաշրջիկ, Արեւմուտքի նկարապաշտութիւնը չի քարոզեցի իրենց, կանաչ տողարներու տրցակ մը գլորելով իրենց առջեւ: Անոնք յետաձգեցին երթալ երաժշտանոց եւ մօտ երկու կամ երեք ժամ, մեծ հետաքրքրութեամբ մտիկ ըրին ոչ թէ ինձի, այլ քարզմանիչներու հայացուցած Սուրբ Գիրքէն ճառագայթող ճշմարտութիւնները: Ոչ միայն որպէս իմաստասիրական տեսութիւն մը, այլ յաւիտենական կեանքի առաջնորդող ճանապարհը:

Եթէ կ'ուզէք տեսնել մեր Հայ եղբայրներու եւ քոյրերու հաւատքը, այցելեցէ՛ք Սուրբ Էջմիածին: Ոչ թէ միայն լուսանկարուելու քարաշէն եկեղեցիներու եւ, այլ հաղորդուելու խնկարոյր քարերու լուռ պատգամով եւ վկայութեամբ: Այդ դարաւոր Ս. Եկեղեցին որ կրցա՛ւ դիմանալ կայծակներու եւ շանքերու, որուն կանգուն մնալուն համար նահատակուեցան քիւրաւորներ, այսօր ալ կը հրաւիրէ քեզ եւ զիս աղօթելու եւ հաղորդուելու Աստուծոյ ու Իր քարզմանիչ վկաներուն անպարտելի հոգիովը: Իմ աչքերս տեսա՛ն ծաղկած հաւատքը որուն հունտերը ցանուած էին քարզմանիչներու եղէգնագրչի ծայրէն հոսող մելանով: Անոնք ի գուր չէին յոգնած, պարապ տեղ անուն գիշերներ չէին անցուցած, այլ զոհա՛ծ էին իրենք գիրենք մեզի՛ համար: Թարգմանիչները նուիրուեցան բոլորանուէր սիրով եւ եռանդով: Դժուարութիւններու առջեւ չընկնուեցան քարզմանիչները: Կոչումով, պատրաստութեամբ, խանդավառ հաւատքով, եւ նուիրմամբ հատընտիր մարդիկ էին Թարգմանիչները: Անոնք իրենց արիւնը մելան դարձուցին՝ պատմութեան յանձնելու համար Հայ քաղաքակրթութիւնը: Գիրքին ետեւ եղող անգրեղի հոգի՛ն միայն արժէ՛ ու բովանդակութիւն կու տայ հաւատքին: Հոգիէ պարպուած գիրը մեռելութիւն կը բուրէ: Հոգիէ դատարկուած մարդը գիրքին մէջ իր գերեզմանը միայն կը գտնէ: «Ոգիի, հաւատքի եւ կամքի մեծ տիտանները՝ սուրբ եւ խնկելի Թարգմանիչները, իրենց անկորնչելի գործով, 15 դար առաջ, Հայութեան յառաջդիմութիւնը եւ անմահութիւնը երաշխաւորած եղան»: Ի՞նչ կը կարծէ՛ք տեսայ Ս. Էջմիածին եկեղեցւոյ գաւթին մէջ:

Այդ սուրբ նախադուռին բոլ կայնած, ես դիտեցի հաւատացեալները՝ քաղանք առ քաղանք, որոնք նախ կանք առին աղօթքի Տան դրան առջեւ, շօշափեցին իրենց ձեռքով ու համբուրեցին այդ դռներն ու պատերը ջերմեռանդ հաւատով ու հոգիով, խաչակնքեցին իրենք զիրենք ապացուցանելու համար, թէ իրենք ալ շառաւիղն են խաչեալ ազգի մը, որ տակաւին կը գոյատեւէ ու պիտի՝ գոյատեւէ, մնալով Հայ-Քրիստոնեայ: Հայուն հաւատքը ոչ միայն մտածումով ու խօսով է, այլ՝ անոր հաւատքը հոգիով ու մարմինով՝ կ'առարկայանայ: Զինուորական կարգապահութիւն չի կայ, բայց կայ՝ հաւատք ու կայ՝ գործօն ու տեսանելի ուժը հաւատքին:

Անցած են մօտ երկու հազար տարիներ: Ռահվիրայ հաւատացեալներու ոսկորները հողացած են ու անիւնները փոշիացած, սակայն իրենք չեն կորած: Անոնց Փրկիչը Յիսուս, անոնց անուանները քանդակած է, իրենց արեւն՝ հաւատով կենաց Գրքին մէջ: Մեր Թարգմանիչները գո՛րծնապէս թարգմանեցին Քրիստոսը ու դարձան լուսափայլ փարոսը Աւետարանի ճշմարտութեան: Հայ Թարգմանիչները միայն 5-6 դարու չեն պատկանիր, անոնք կը շարունակեն ցարդ: Յովհաննէս Կոլոտ Պոլսոյ պատրիարքը շատ մը աստուածաբանական մեծահատոր գործեր եւրոպական լեզուներէ Հայերէնի թարգմանել տուաւ Խարրերդցի Ղուկաս վարդապետ Արրահամեանի ձեռքով, դպրատան մատենադարանին համար, իսկ դրամը հոգաց իր քսակէն: Ազգեր կան, որ կը հպարտանան պատերազմներ ընելով, մենք Հայերս հպարտանք ունինք մեր ըրած հոգեկան նուաճումներուն: Հոգեկան մեծ «աղ» մը կատարեցինք թարգմանելով Աստուածաշունչը,

որ հաւաքածոյ մըն է մարդկային քարքերու եւ աստուածային խորհուրդներու:

Թարգմանիչները Հայուն չի տուին օտար եւ հինցած գիրք մը որ գուրկէր կենդանութենէ, այլ Հայութեան տրամադրեցին քրիստոնեայ դիւցազն հոգիներու ներշնչումներով նոխացած, աւելի քան 100 գիրքերէ քաղկացած համաշխարհային գրականութեան մը թանկագին եւ միշտ կենդանի, քարմ ու անգերազանցելի բովանդակ Մատենադարանը: «Հայ միտքը մեր սրբազան թարգմանիչներու ձեռամբ, ասկէ 15 դարեր առաջ քաղաքակրթութեան սեղանին վրայ բերաւ իր իմացական եւ քարոյական թանկարժէք ընծան, զոր ոչ ոքի եւ ոչ ալ դրամի զօրութեամբ կարելի չէ ձեռք բերել: Թարգմանիչներու գծած նամբան՝ «Տեսնել էր տեսանելիէն անդին Անտեսը, ժամանակաւորէն անդին՝ Յաւիտենականը, «գնաց» էն անդին «հաւատք», այսինքն դէմքերէն եւ իրողութիւններէն անդին զանոնք առաջ բերող Զօրութիւնը»: Աստուածաշունչի Հայերէն թարգմանութիւնը յաւերժական փառքն է գայն կատարողներուն անուան եւ յիշատակին, եւ անառիկ պատիւը եւ ուրախութիւնը անոնց՝ որ ժառանգորդներն են այդ մեծ հոգիներու անունին եւ արիւնին:

Աստուծոյ օգնութեամբ կրնանք անգամ մը եւս թարգմանել իր խօսքը մեր ժամանակակից լեզուով, գայն մարմնացնելով մեր այսօրուայ կեանքին մէջ, որպէսզի Աւետարանը կարենայ ապրիլ, եւ ապրելով, կարենայ ազատել մեզ այսօր ինչպէս միշտ ազատած է «ես»ին ու մեղքին գերիները: Մեսրոպ Արք. Աշենան ըսած է. «Հաւատքը ինքնեկ քան մը չէ, այդ հաւատքը պէտք է սորվի՛նք... եւ պէտք է թարգմանուի գործի»:

1500 տարի յետոյ ցեղասպանութենէն պրծած ափ մը հայեր՝ շռուաւիղը նառագայթարծակ բարգմանիչներուն, շաղախելով իրենց բոլորինքն արեան կաթիլներու հետ, հիմնած ու կերտած են մետրոպոլիտան Մատենադարան մը 1959ը թուականին, որ ո՛չ միայն պարծա՛նքն է Հայ ազգին, այլ դարձած է խթանը Հայ սրտերու եւ հոգիներու մեծագոյնն եւ միացումին: Մետրոպ Մաշտոցի անուան Մատենադարանը ունի մատենագրութեան եւ վաւերագրերու, քննադատական յուշարձաններու եւ ձեռագրերու պահպանութեան արխիւներ (archives) ուր ձեռագիրները կը վերականգնուին:

Մատենադարանի հիմնական հաւաքածոն բերուած է Սովետական Միութեան տարածքին գտնուող Հայ վանքերէն ու եկեղեցիներէն: Մոսկովայի Լազարեան ճեմարանէն, Թիֆլիսի Հայոց ազգագրական ընկերութիւնէն ու Ներսէսեան դպրոցէն, Թաւրիզի առաջնորդարանէն եւ Երեւանի պետական թանգարանէն եւ այլ վայրերէն ինչպէս նաեւ զանազան անհատներէ նուիրուած կամ վաճառուած: Այս բոլոր հաւաքածոները ցուցակագրուած, նկարագրուած ու կազմուած են: Աւելի ուշ՝ 1965-70 հրապարակուած է Մատենադարանին ձեռագրերու համառոտ ցուցակը՝ երկու հատորով:

Այսօր Մատենադարանը դարձած է տեսարժան ուխտատեղին Հայ մտին ու հոգիին: Ամէն տարի հազարաւոր Հայ եւ օտարազգի հիւրեր կ'այցելեն Մետրոպ Մաշտոց Մատենադարանը եւ կը ծանօթանան Հայ ժողովուրդի հոգեւոր մշակոյթի եզակի նմոյշներուն: Առաջին անգամ այցելեցի Մատենադարանը CYMAի ընկերակցութեամբ եւ ինքնաշարժի օգնութեամբ, իսկ յաջորդ երեք անգամները քաղելով: Երբ ոտով

բարձրացայ դէպի Մատենադարան, իւրաքանչիւր սանդիսամատին հանդիպումը ունեցայ քաջասիրտ բարգմանիչի մը: Ան ալ իր հայրենիքին սիրոյն հետիոտն քալած էր Աղեփանդրիոյ փողոցները, Բիւզանդիոնի հրապարակները եւ անոնց մատենադարան համալսարանները, ճոխացնելու հայրենիքի հոգեւոր հարստութիւնը: Մե՛նք եւս քաղելով բարձրանալու ենք Մատենադարան, բարձրացնելու մեր հոգիները անոնց սրբազան օրինակով:

Մատենադարանը, ճեմարան մըն է ու ո՛չ միայն կորսուած իրերու թանգարան: Երբ մտնես անոր զանազան սրահները, ակնատես կ'ըլլաս սրբաբարձրութիւններու եւ Աստուածաշունչ Մատենաներու, որոնք կը խօսին մեզի: Մայր հայրենիքը տրամադրած է իւրաքանչիւր այցելուին, ի՛ր լեզուով օգնականներ, որոնք կը քաջատրեն ու կը պատմեն մէն մի գրքին բարգմանիչը: Իւրաքանչիւր գրքի էջերէն կը ցայտեն արուեստի հոգեպարար նշոյլներ, որոնք ցոյց կու տան մեր բարգմանիչներուն հաւատքը, նուիրումը եւ կեանքը արժեւորելու եւ զայն ապրելու իմաստը:

Մատենադարանի շէնքը նախագծուած ու կառուցուած է 1945-57 թուին, ճարտ. Մ. Գրիգորեանի կողմէն: Ունի քաղաքաշինական կարեւոր դիրք: Տեղադրուած է Երեւանի կեդրոնի հիւսիսը: Մատենադարանի մուտքին Ս. Մետրոպ կայնած է վեց մեքր պարբերական (քաղաքական գործ՝ Ղ. Չուբարեան, 1962) ու կը հրաւիրէ իր հայրենակիցները որ կարդան հայերէնի բարգմանուած Աստուածաշունչ Մատենան: Մատենադարանէն քիչ մը աւելի քարձր կը կանգնի Մայր Հայաստանի վիթխարի արձանը 10 մեքր բարձրութեամբ որպէս հովանի եւ պաշտպան:

Մատենադարանի գլխավոր
 եակատի խորշերուն առջեւ կը կանգնին
 գրականութեան, արուեստի, գիտութեան
 մեծ գործիչներու՝ Մովսէս Խորենացիի,
 Թորոս Ռոսլինի, Գրիգոր Տաթևացիի,
 Անանիա Շիրակացիի, Մխիթար Գոշի
 պատալտէ արձանները: Բակին աջ եւ
 ձախ կողմերու կամարակապ
 սրահներուն մէջ ցուցադրուած են հայ
 նարտարապետութեան յուշարձաններու

մանրամասներ եւ խաչքարեր:

Ամենահրապուրիչ նկարը, մեր
 Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի առինձնող
 նկարչութիւնն է քնական մեծութեամբ,
 երբ գլխավոր աստիճաններէն վեր կ'ելլէ՛ք,
 Ան կ'ըսէ իւրաքանչիւր այցելուին:

«Եկո՛ւր Ինձի, ով յոգնած
 ուխտաւոր եղբայր իմ ու քոյր իմ,

Ե՛ս եմ ճշմարտութիւնը, Ճամբան
 ու Կեանքը»:

ԱԼՊԷՌ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ

ԲԱՐՈՆՈՒՀԻ ԲԱՐՈՒՍՅՆ ԲՈՐՄԻ ԱՅՅԸ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԵԱՐԱՆ

2007 թ. Մայիս 3-ին՝ Հինգշաբթի օրը, Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարքարան այցելեց Բարոնուհի Բարոլայն Բոքսը՝ ընկերակցությամբ Պրոֆ. Զոն Մարկսի:

Հիւրերը նախ այցելեցին Սրբոց Յակոբեանց Մայր Տաճար եւ ծանոթացան եկեղեցու պատմությանը, որմէ ետք անոնք առաջնորդուեցան դէպի Պատրիարքարանի ընդունելության սրահ, ուր անոնց դիմաորեց Պատրիարք Սրբապան Հայրը:

Հանդիպման ընթացքին բարի գալուստի խօսքով հանդէս եկաւ Պատրիարք Սրբապան Հայրը, որ ողջունելով Բարոլայն Բոքսի ներկայութիւնը Հայոց Պատրիարքարանի մէջ մասնաւորապէս նշեց, - «Դուք մեզ համար Աստծոյ կողմէ դրկուած հրեշտակ մըն էք: Մենք՝ ապոլին, հպարտ ենք եւ երջանիկ, որ Ձեզ պէս նուիրեալ հայաւեր կայ մեր ազգի կողքին, որ անմահացորդ նուիրումով կը ծառայէ Արցախի ժողովրդի տասնամեակներ շարունակ ոռնահարուած իրաւունքներու վերականգնման համար: Դուք կ'օգնէք արցախցիներուն ոչ միայն բարոյապէս եւ իրաւական գեւորի վրայ, այլ նաեւ ֆինանսական եւ տնտեսական տեսանկիւնէ: Աստուծոյ ապացոյցը Արցախի մէջ Ձեր գոած օտարազգի բարեխարններու նուիրատւութիւններով կառուցուած կրթական, բժշկական եւ մարզական հաստատութիւններն են»: Իր պատասխան խօսքի մէջ Բարոնուհի Բոքսը նախ շնորհակալութիւն յայտնեց Պատրիարք Սրբապանին իրենց ցուցաբերուած ջերմ ընդունելութեան համար եւ ապա ըսաւ, - «Վաթսուներկու անգամ այցելած եմ Հայաստան եւ վաթսուամէկ անգամ՝ Արցախ, սակայն տարիներ շարունակ իմ երազանքը եղած է այցելել Երուսաղեմի Հայկական թաղամաս: Այժմ կրնամ հպարտօրէն յայտարարել, որ իմ տարիներու երազանքը կատարուեցաւ»: Ապա շարունակելով իր միտքը նա յատկեց, - «Իմ համար մեծ առանձնաշնորհում կը համարեմ այն, որ եւ առիթ ունեցայ լինել հայ ժողովրդի կողքին՝ իր ծանր եւ դժուար օրերուն: Ես հասկցայ, որ հայ ժողովուրդը կառչելով իր հաւատքին ու մշակոյթին ու հաւատարմի մնալով իրենց հայրերու աւանդութիւններուն կրնան ոչ միայն վերադարձնել ու պայքարել, այլ նաեւ կրնայ վերականգնել եւ վերադասաւորել իր կեանքը գրեթէ ոչինչէն: Հայ ժողովուրդը կը նմանի մոխիրէն յառնող փխիկիկ: Ազգային այս խրաչառութիւններն են, որ ստիպեցին ինձ սիրահարուիլ հայ ժողովրդին եւ իր արդար դատին»: Այնուհետեւ Պատրիարք Սրբապան Հայրը եւ Բարոնուհի Բոքսը յիշատակի նուէրներ փոխանակեցին: Սրբապան Հայրը Բարոնուհի Բոքսին նուիրեց Աստուածաշնչեան թեմայով նկարուած հայկական կերամիկէ ափսէ, իսկ Բարոնուհի Բոքսը Պատրիարք Սրբապանին նուիրեց իր հեղինակած «Modern Saints and Martyrs» գիրքը եւ իր մասին Andrew Boyd-ի հեղինակած «A Voice For the Voiceless» գիրքը: Բարոնուհի Բոքսին ողեկցող Պրոֆ. Զոն Մարկսը եւս Պատրիարք Սրբապանին նուիրեց իր հեղինակած գիրքը:

Հիւրերը հրաժեշտ տալով Պատրիարք Սրբապանին՝ գոհունակ արտով ու ապագային կրկին այցելելու խոստումով մեկնեցան Պատրիարքարանէն:

ՍՐԲՈՅ ԹԱՐԳՍԱՆՉԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷՉԻ ՀԱՆԴԵՍ

2007 թ. Յունիս 2-ին՝ Շաբաթ օրը, Ժառանգաւորաց Վարժարանի սրահի մէջ տեղի ունեցաւ Սրբոց Թարգմանչաց Վարժարանի Մանկապարտէպի ամսալերջի հանդէսը՝ նախագահութեամբ Ամենապատիւ Պատրիարք Սրբապան Հօր:

Մանկապարտեզի բաժնի Ծիլ, Կոկոն եւ Ծաղիկ դասարաններու աշակերտները մանկական ուրախութեամբ եւ անկեղծութեամբ հանդէս եկան սահուն արտասանութեամբ եւ հայկական երգերու ու պարերու կատարմամբ, որով երջանկութեան ու հիացմունքի պահեր պարզեցին իրենց ծնողներուն եւ ներկայ բոլոր հանդիսականներուն:

Այս տարի Մանկապարտեզի բաժնի Ծաղիկ դասարանը ունեցաւ եօթ շրջանաւարտ փոքրիկներ, որոնք իրենց վկայականները ստացան Պատրիարք Սրբապանէն: 2007-2008 թթ. ուսումնական տարին անոնք պիտի համալրեն Վարժարանի Նախապատրաստական բաժնի Ա դասարանը:

Հանդէսի աւարտին փականն խօսքով հանդէս եկաւ Պատրիարք Սրբապան Հայրը, որ իր խօսքի մէջ շեշտեց հայեցի կրթութեան կարեւորութիւնը եւ մասնաւորապէս նշեց, - «Այսօր ականատես եղանք մանուկներու անկեղծ ուրախութեան ու ժպիտի: Այս ամէնը Մանկապարտեզի մեր դաստիարակներու շնորհքն է, որոնք ջանք չեն ինչպէս մեր պառակներուն հայեցի կրթութիւն տալու»: Իր խօսքի մէջ Սրբապան Հայրը յորդորեց հայ ծնողներուն, որ անոնք նախանձախնդիր ըլլան իրենց պառակներու հայեցի կրթութիւն ստանալու համար եւ միտքն ամփոփելով Սրբապան Հայրը աւարտեց իր խօսքը ըսելով, - «Հայեցի կրթութեամբ է, որ մեր Վարժարանը կը տարբերի քաղաքի միւս բոլոր դպրոցներէն: Մեր փափարն է, որ ամէն հայ ծնող գիտակցի մեր Վարժարանի ունեցած այս առանձնաշնորհումը»:

Հանդէսն աւարտուեցաւ Սրբապան Հօր «Պահպանիչ»-ով եւ «Հայր Մեր»-ի խմբային երգեցողութեամբ:

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

Հրէական Համալսարանի «Գրականութեան Հետազոտութիւններու Կեդրոն»-ի, Հայագիտական Ամբիոնի եւ «Հետազոտութիւններու եւ Զարգացման Ղեկավարութեան» աշակցութեամբ, 2007 թ. Յունիս 4-էն 6-ը, Երուսաղէմի մէջ տեղի ունեցաւ «Յայտնութենէ վերջ. Յայտնութեան Գրականութիւնը Հայկական Աւանդութեան Մէջ» թեմայով գիտաժողով:

Գիտաժողովի առաջին օրը տեղի ունեցաւ Հրէական Համալսարանի «Բեխտ Բեզգիս» հաստատութեան մէջ: Գիտաժողովի երկրորդ օրը տեղի ունեցաւ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանի Կիւլպէնկեան Մատենադարանի մէջ: Բացման խօսքէն վերջ, առաջին նաուաշրջանի մէջ դասախօսութիւններով հանդէս եկան J. Russell-ը «Յայտնութիւնը Հայկական Դիցապնդութեան մէջ» եւ T. Van Lint-ը «Հոգու եւ Ազգի Համար: Եփեկիէի Գահի Տեսլիքի Ընդունումը Հայաստանի մէջ» թեմաներով: Գիտաժողովի ընդմիջմանը բոլոր մասնակիցները այցելեցին Սրբոց Յակոբեանց Մայր Տաճար, ուր ծանօթացան եկեղեցուն եւ ստացան համապատասխան բացատրութիւն, ապա Պատրիարքարանի ընդունելութեան սրահի մէջ անոնց ընդունեց Պատրիարք Սրբապան Հայրը: Հանդիպման ընթացքին Պատրիարք Սրբապանը ողջունեց գիտաժողովի մասնակից բոլոր հայագետներու ներկայութիւնը եւ իր ուրախութիւնը յայտնեց գիտաժողովի կազմակերպման եւ յաջող անցկացման առթիւ: Իրենց Պատասխան խօսքի մէջ Պրոֆ. Մայքլ Ստոնը եւ Տոքթ. Մերձիօ Լա Փորթան ներկայացուցին գիտաժողովի ընթացքի մասին եւ իրենց շնորհակալութիւնը յայտնեցին Պատրիարք Սրբապանին, որ յօժար կերպով տրամադրած է Կիւլպէնկեան մատենադարանը՝ Գիտաժողովի երկրորդ նաուաշրջանի անցկացման համար: Հիւրերը հրաժեշտ տալով Պատրիարք Սրբապան Հօրը այցելեցին նաեւ Սուրբ Թորոսի Զեռագրատուն եւ մասնակցեցան

Բաղչաթաղի մեջ՝ ի պատիւ իրենց մատուցումը միաբանական ճաշին: Ընդմիջումէն վերջ՝ երկրորդ նստաշրջանին դասախօսութիւններով ելոյթ ունեցան Z. Pogossian-ը Վերջին Կայսրը թէ՛ Հայոց Վերջին Թագաւորը: Մի Բանի Նկատառումներ Կիլիկիան Շրջանի Հայոց Մարգարեական Գրականութեան Վերաբերեալ», K. Bardakjian-ը «Կոստանդնուպոլսի Համար Մղումը Վերջին Պատերազմի Հայ Զինուորները. Տրդատի Ռաբինկներու Անկատար Առաքելութիւնը» եւ Y. Hen-ը «Յայտնութիւնը Այժմ. Մի Բանի Մեկնաբանութիւններ Վաղ Միջնադարեան Արեւմտեան Գրական Աւանդութեան վերաբերեալ» թեմաներով:

Գիտաժողովի երրորդ օրը տեղի ունեցաւ Բենիոն հաստատութեան մէջ, ուր մի քանի դասախօսութիւններու շարքին ելոյթ ունեցաւ նաեւ S. La Porta-ն «Մուրք Գրիգոր Լուսաւորչի Տեսիլքը եւ Յայտնութեան Դերը Հայաստանի Դարձի Մէջ» թեմաներով:

Ամփոփիչ խօսքի մէջ կազմակերպիչները նախ իրենց շնորհակալութիւնը յայտնեցին գիտաժողովի բոլոր մասնակիցներէն եւ նաեւ իրենց գոհունակութիւնը յայտնեցին գիտաժողովի բարձր մակարդակի անցկացման համար:

ՍՐԲՈՅ ԹԱՐԳՍԱՆՉԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՍՏՎԵՐԶԻ ՀԱՆՐԷՍ

2007 թ. Յունիս 9-ին՝ Շաբաթ օրը, Ժառանգաւորաց Վարժարանի սրահի մէջ տեղի ունեցաւ Սրբոց Թարգմանչացի ամսվերջի հանդէսը՝ Ամենապատիւ Պատրիարք Սրբապան Հօր նախագահութեամբ:

Հանդէսը բացուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնի եւ Թարգմանչաց Վարժարանի օրհներգի երգեցողութեամբ: Բացման խօսքով հանդէս եկաւ շրջանաւարտներէն Լարա Գոթումեան, որմէ ետք արարեղէն խօսքով հանդէս եկաւ Մէնտի Էմրէյեան: Շրջանաւարտներէն Կարօ Գօթումեան, Գէորգ Նապաստեան եւ Մարլէն Զանալի զեղեցիկ կերպով ստանոյթեցին հայերէն եւ անգլերէն դասական գրականութեան բանաստեղծութիւններ: Ուսանողները նաեւ փայլուն կերպով երգեցին «Թարգմանչաց», «Առաքաւոսանա» եւ «Օրերն Ոսկի» երգերը: Հանդէսի ընթացքին մեներգութեամբ հաղէս եկան Արփի Նազգաշեան եւ Կարինէ Անդրէասեան, իսկ Յաւիթ Գալաճեան հիւանալի կերպով նուագեց «Կիլիկիա» ստեղծագործութիւնը՝ քանոնի վրայ:

Յայտագրի առաջին մասի մէջ երրայեղէն, անգլերէն եւ հայերէն ողերձներով հանդէս եկան շրջանաւարտներէն համապատասխանաբար Վիրթօր Գասապեան, Նաթալի Զաքարեան եւ Ռօպա Դաիթեան: Անոնց բոլորի խօսքի մէջ կար մի ընդհանրութիւն: Անոնք բոլորն ալ իրենց երախտագիտութիւնը կը յայտնեն Երուսաղէմի Պատրիարքութեանը եւ անոր Գահակալին, որի անմիջական հովանաւորութեամբ եւ ջանքերու շնորհիւ հնարաւորութիւն կը տրուի հայրենիքէն դուրս ծնած ամէն մի սաղիմահայ մանուկին ստանալ հայեցի կրթութիւն եւ ձեւաւորել հայկական ինքնութիւն՝ շաղախումը հայկական մշակոյթով եւ քրիստոնէական սկզբունքներով:

Յայտագրի երկրորդ մասի մէջ Հոգ. Տ. Ղեւոնդ Արք. Յովհաննիսեան ներկայացուց տեսլական տեղեկագիրը, որին յաջորդեց մրցանակներու բաշխումը: Մրցանակներու արժանացման աւարտական դասարանի ուսման մէջ բարձրագոյն նիշ ապահոված եւ երկրորդ հանդիսացած ուսանողները, վարքի մէջ լաւագոյն հանդիսացած ուսանողը, օտար լեզուներէն բարձրագոյն նիշ բերած ուսանողները, ինչպէս նաեւ կրօնագիտութեան եւ բնագիտական նիւթերու մէջ բարձրագոյն նիշ ապահոված ուսանողները:

Ապա տեղի ունեցաւ վկայականներու բաշխում: Ի դէպ, այս տարի Վարժարանը ուներ ութ շրջանաւարտ:

Հանդէսի աւարտին փակման խօսքով հանդէս եկաւ Պատրիարք Սրբապան Հայրը, որ շնորհաւորելով շրջանաւարտներուն այս ուրախ առիթով, իր խօսքի մէջ նշեց, «Ուրախութեամբ լսեցինք ձեր ուղերձներու մէջ ապագայի վերաբերեալ տուած ձեր խոստումները: Ուրախ ենք, որ գիտելիք եւ դաստիարակութիւն ստանալու հետ մէկտեղ, գիտակից էք նաեւ, թէ ինչ պիտի ընէք ապագային: Ատիկա մեզ յոյս եւ վստահութիւն կը ներշնչէ»: Իր միտքը շարունակելով Սրբապան Հայրը ամփոփեց իր խօսքը ըսելով, «Բոլորն ալ շնորհալի քաւակներ են: Թարգմանչաց Վարժարանը եւ իրենց ուսուցիչները կրցած են Աստուծոյ տուած շնորհքը գտնել եւ էլ ատելի վարժացնել: Ասիկա գործընթաց մըն է, որ կ'ընթանայ չարչարանքով եւ դժուարութեամբ, սակայն չարչարանքը ուրախութեան կը վերածուի՝ ի տես յաջող եւ բեղմնաւոր արդիւնքի: Այսօր մենք ականատեսն էինք այդ բեղմնաւոր արդիւնքին»:

Հանդէսը աւարտուեցաւ Պատրիարք Սրբապանի «Պահպանիչ»-ով եւ «Հայր Մեր»-ի խմբային երգեցողութեամբ:

ԺԱՌԱՆԳԱՒՈՐԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՍՏՎԵՐՁԻ ՀԱՆԴԵՍ

2007 թ. Յունիս 11-ին՝ Երկուշաբթի օրը, Ժառանգաւորաց Վարժարանի սրահի մէջ տեղի ունեցաւ Ժառանգաւորաց Վարժարանի ամառեղջի հանդէսը՝ նախագահութեամբ Ամենապատիւ Պատրիարք Սրբապան Հօր:

Հանդէսը բացուեցաւ Ժառանգաւորաց Վարժարանի օրհներգի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնի երգեցողութեամբ: Ապա Վարժարանի տեսուչ Հոգ. Տ. Թեղորոս Վրդ. Զաքարանը հանդէս եկաւ բացման խօսքով, որի աւարտին, ան նաեւ ներկայացուց Վարժարանի տարեկան տեղեկատուութիւնը: Այնուհետեւ ժառանգաւոր սաները հիմնադրի կերպով երգեցին «Եկեղեցին Հայկական», «Աղերս Տիրամօր», «Երկիր Հայրենի» եւ «Երեսան-Էրեբունի» երգերը: Սաներէն Էդգար Գեորգեան, Յարութիւն Գրիգորեան եւ Լեւոն Ալոյեան փայլուն կերպով հայ եւ եւրոպական դասական կոտորներ նուագեցին դաշնամուրի վրայ: Հանդէսի ընթացքին տպաւորիչ մեներգութեամբ հանդէս եկան Տրգ. Արտակ Վարդանեան եւ Տրգ. Արմէն Պուլուպեան: Յայտագրի առաջին մասի մէջ Ընծայարանի շրջանաւարտներ Պատէլ Սրկ. Դարթեան եւ Տրգ. Մարթին Զաքարեան հանդէս եկան համապատասխանաբար հալերէն եւ անգլերէն ուղերձներով: Ժառանգաւորաց Վարժարանի շրջանաւարտներէն Անտոն Բալեան հանդէս եկաւ երրայերէն ուղերձով, իսկ Վարապետ Հայրապետեան՝ անգլերէն ուղերձով: Անոնք ամէնքն ալ իրենց խօսքի մէջ երախտագիտութիւն յայտնեցին Երուսաղէմի Սուրբ Աթոռոյս Գահակալին եւ միաբան հայրերին իրենց ջանքած գիտութեան եւ հոգեւոր դաստիարակութեան համար եւ պատրաստակամութիւն յայտնեցին շարունակելու իրենց ծառայութիւնը Առաքելահիմն այս Սուրբ Աթոռէն ներս ու իրենց աւանդը ներյոյնել անոր շէնացման ու պայծառացման գործին:

Ապա տեղի ունեցաւ մրցանակաբաշխութիւն: Մրցանակի ու քաջալերանքի արժանացան իւրաքանչիւր դասարանի ուսան մէջ առաջին հանդիսացած սանը, ինչպէս նաեւ Վարժարանի բարձրագոյն նիշը ապահոված եւ կարգապահութեան մէջ լաւագոյնը ճանաչուած սաները:

Հանդէսի վերջին բաժնի մէջ տեղի ունեցաւ վկայականներու յանձնում: Ընծայարանի բաժնէն վկայականներ ստացան Պատէլ Սրկ. Դարթեանը եւ Տրգ. Մարթին Զաքարեանը, իսկ Ժառանգաւորաց

Վարժարանին վկայականներ ստացան Անտոն Բալեանը և Կարապետ Հայրապետեանը: Վերջիններս յաջորդ ուսումնական տարին պիտի շարունակեն իրենց ուսումը Լնծայարանի առաջին դասարանի մեջ:

Աանդության համաձայն՝ շրջանաւարտները դրանական նուէրներ ստացան նաեւ Երուսաղէմի Հայ Բարեւիրաց Միութենէն: Շրջանաւարտները նուէրներ ստացան նաեւ Աւագեան քոյրերու կողմէ:

Հանդէսի աւարտին փական խօսքով հանդէս եկաւ Պատրիարք Սրբապան Հայրը, որ շնորհաւորելով շրջանաւարտները իր խօսքի մէջ նշեց, - «Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութիւնը կրօնական հաստատութիւն մըն է, որը կ'իրականացնէ բազմաբնոյթ առաքելութիւններ եւ ունի տարբեր պարտականութիւններ, որոնցմէ ամենակարեւորներէն մէկը Հայ եկեղեցւոյ անդամութիւնի մէջ ծառայող հոգեւոր մշակներ պատրաստելն է: Բարձր գիտակցումով եւ ամենայն պատասխանատւութեամբ է, որ կը կատարենք այդ պարտականութիւնը: Ըսուածի վառ ապացոյցն այսօրուայ մեր շրջանաւարտներն են, որոնք Սուրբ Աթոռին անմնացորդ նուիրումով ծառայելու իրենց խոստումը տուին: Ուրախ ենք եւ լիայոյս ի տես այս արդիւնքին:

Հանդէսն աւարտուեցաւ Սրբապան Հօր «Պահպանիչ»-ով եւ «Հայր Մեր»-ի խմբային երգեցողութեամբ:

«ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀՆԶԻԻՆՆԵՐ» ՀԱՄԵՐԳԸ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԺԱՐԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃԻ ՄԷՋ

2007. թ. Յուլիս 3-ին՝ Երեքշաբթի օրը, ձեւաւորելով գեղեցիկ աանդութիւն մը, արդէն երկրորդ տարին անընդմէջ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանի ընդունելութեան դահլիճի մէջ տեղի ունեցաւ «Երուսաղէմի Հնչիւններ» համերգը: Համերգը կայացաւ Հայոց Պատրիարքարանի եւ Իսրայէլի մէջ Աւստրիայի դեսպանատան համագործակցութեան շնորհիւ:

Համերգի առաջին բաժնի մէջ ելոյթ ունեցաւ «Արեւածագ» կոչուող «Լարային Բառեակ»-ը: Բառեակը բաղկացած էր երեք ջութակահարներէ եւ մէկ թաւջութակահարէ, ովքեր մեծ վարպետութեամբ կատարեցին Ժոպէժ Հայրընի «Allegro con spirito», «Adagio», «Menuet-Allegro-Trio» եւ «Finale ma non troppo» դասական ստեղծագործութիւնները: Նոյն բաժնի մէջ ելոյթ ունեցաւ նաեւ «Կլարինէտի Բառեակ»-ը, որը բաղկացած էր երեք ջութակահարներէ, մէկ թաւջութակահարէ եւ մէկ կլարինէտահարէ, ովքեր փայլուն կերպով կատարեցին Եոհաննէս Բրահմսի «Allegro», «Adagio» եւ «Andantino» դասական ստեղծագործութիւնները:

Ընդմիջումէն ետք, «Լարային Հնգեակ»-ը եւս ելոյթ ունեցաւ եւ տպաւորիչ կերպով կատարեցին Անտոնիօ Դվորակի «Allegro ma non troppo», «Lento», «Molto vivace» եւ «Vivace ma non troppo» դասական ստեղծագործութիւնները:

Ի դէպ, համերգին ներկայ էին Պատրիարք Սրբապան Հայրը, Միաբանութեան անդամներ, Իսրայէլի մէջ Աւստրիայի դեսպանը եւ մեծ թոով հայ եւ օտար հանդիսականներ: Երեք երգահաններու դասական ստեղծագործութիւնները իրենց ուրոյն ոճով եւ յօրինուածքով եւ փոյզ քառեակներու հիմնային կատարումները մեծ հիացմունք եւ խանդավառութիւն հաղորդեցին ներկայ հանդիսականներուն:

Նշենք, որ փոյզ քառեակները պիտի շարունակեն ելոյթներ ունենալ Իսրայէլի տարբեր քաղաքներու հոգեւոր եւ մշակութային հաստատութիւններու մէջ:

**ԸԱՀԱՆԱՅԻՑ ԵՒ ՍԱՐԿԱՒԱԳԱՅ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՅ
ՅԱԿՈԲԵԱՆՅ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՄԷՉ**

Ըստ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցու Կանոնի՝ ձեռնադրութիւնը եկեղեցու եօթը խորհուրդներէն մէկն է: Ձեռնադրութեան ընթացքին ձեռնադրող եպիսկոպոսը ձեռքը կը դնէ ձեռնադրեալի գլխուն, որով ան իբրեւ կրօնական աստիճան ստացած անձ, կը ստանայ նաեւ Սուրբ Հոգու շնորհները: Ձեռնադրութեան ընթացքին կը տրուի նաեւ սուրբ պատարագ մատուցելու, ինչպէս նաեւ եկեղեցու միւս խորհուրդները եւ ծիսակատարութիւնը կատարելու իշխանութիւն: Ձեռնադրութեան խորհուրդի առաջին կատարողը եղած է նոյնինքն՝ Բրիստոս, ով իր աշակերտներուն մեղքերու թողութիւն տալու, բժշկելու եւ քարոյզելու իշխանութիւն տուաւ, որոնք հետագային, Հոգեգալստեան օրը ստացան նաեւ Սուրբ Հոգու շնորհները՝ Վերնաւան մէջ: Այսպիսով, ձեռնադրութիւնը շնորհի բաշխման խորհուրդ է:

Յուլիս 13-ին եւ 14-ին, Տապանակի եւ Այլակերպութեան տօնին Սրբոց Յակոբեանց Մայր Տաճարի մէջ տեղի ունեցաւ Ձեռնադրութեան խորհուրդ:

Յուլիս 13-ին՝ Ուրբաթ օրը, երեկոյեան ժամերգութեան աւարտին, Ընծայարանի երկրորդ դասարանի ուսանող ուրարակիրներ Արարատ Զարգարեանը, Սամուէլ Սաֆարեանը, Նարեկ Սկրոյեանը, Պաւել Կարապետեանը եւ Սահակ Յովակիմեանը Կիսասարկաւազի աստիճան ստացան Մայր Տաճարի Էջմիածնայ Մատրան մէջ՝ Ձեռամբ Լուսարարապետ Սրբապան Հօր՝ Գերշ. Տ. Նուրիան Արք. Մանուկեանի:

Յուլիս 14-ին՝ Շաբաթ օրը, Սուրբ Պատարագի ընթացքին հինգ Կիսասարկաւազները Լուսարարապետ Սրբապան Հօր ձեռամբ ձեռնադրուեցան սարկաւազ, որմէ ետք սպասարկեցին Սուրբ Պատարագին: Ձեռնադրութեան խարտալիլական էր Գերշ. Տ. Արիս Արք. Շիրվանեանը, իսկ աղբյւրթերակները՝ Հոգշ. Տ. Աւետիս Վրդ. Իփրաճեանը եւ Հոգշ. Տ. Բագրատ Վրդ. Պուրճէքեանը:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամերգութեան աւարտին Սրբոց Յակոբեանց Մայր Տաճարի մէջ տեղի ունեցաւ Ընծայարանի շրջանաւարտներ Բարշ. Աւետիք Սրկ. Ալեքեանի եւ Բարշ. Պաւել Սրկ. Դաթեանի, ինչպէս նաեւ Մայր Տաճարի միաբաններէն Բարշ. Արթուր Սրկ. Պաղոյեանի քահանայական կոչման արարողութիւնը: Ընծայեալները Մայր Տաճարի աւագ մուտքէն, խարտալիլակ Սրբապան Հօր եւ աղբյւրթերակայ վարդապետներու ողեկցութեամբ, առաջնորդուեցան դէպի Աւագ խորան, ուր՝ փոքր ատենի մէջ բարձրած էր Լուսարարապետ Սրբապան Հայրը: Արարողութեան ընթացքին ընծայեալները յանձն առին հետեւիլ Հայ եկեղեցու ուղղափառ դասանանքին եւ Սուրբ Հայրերու ուսուցումներուն: Անոնք նաեւ մեղքեցին բոլոր աղանդաւորներու վարդապետութիւններն ու հերետիկոսութիւնները եւ ընթերցեցին Ս. Գրիգոր Տաթեւացու բանաձեւած Հաւատոյ Հանգանակը:

Յաջորդ օրը, Այլակերպութեան տօնին մատուցուած Սուրբ Պատարագի ընթացքին, Խարտալիլակ Սրբապան Հօր եւ աղբյւրթերակայ վարդապետներու ողեկցութեամբ երեք ընծայեալները առաջնորդուեցան դէպի Աւագ խորան: Աւետարանը համբուրելէն յետոյ ընծայեալները ծնկաչոք բարձրացան դէպի Աւագ խորան, ուր կատարուեցաւ Ձեռնադրութեան արարողութեան առաջին մասը, որու ընթացքին ընծայեալները շրջուեցան դէպի ժողովուրդը՝ բազմակները վեր բռնած, ի նշան նիւթական աշխարհէն հրաժարման: Ձեռնադրութեան արարողութեան

առաջին մասը կ'ողեկցուէր ատետարանական համապատասխան ընթերցումներով և աղօթքներով:

Սուրբ Պատարագը շարունակուեցաւ մինչեւ «Ռոշոյնի» պահը: Ապա, շարականի երգեցողութեամբ Աւագ խորան բերուեցաւ Սուրբ Միտոնը, որով Սրբապան Հայրը օծեց ընծայեալներու ճակատը, աջ և ձախ ձեռքերու ափերը: Հետեւելով Հայ եկեղեցու Աւանդութեան՝ օծման ընթացքին Սրբապան Հայրը փոխեց ընծայեալներու անունները և Աւետիք Սարկաւագը օծեց Տ. Վազգէն անուամբ, Պաւէլ Սարկաւագը՝ Տ. Եղիշէ անուամբ, իսկ Արթուր Սարկաւագը՝ Տ. Շնորհք անուամբ: Անոնց տրուեցաւ նաեւ պատարագելու իշխանութիւն: Ապա, քահանայական ձեռնադրութիւն ստացած ընծայեալները տուին իրենց անդրանիկ օրհնութիւնը ձեռնադրութեան արարողութեան մասնակից հաւատացեալներուն: Օծման արարողութենէն վերջ, Սրբապան Հայրը իր քարոյսի մէջ շնորհաւորելով նորընծաներուն ըսաւ, - «Այսօր, իբր կենդանի պատարագ, դուք ընծայաբերեցիք ձեր մատղաշ կեանքերը այս Սրբապան Աթոռին: Դուք այլեւս կը պատկանիք Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցոյ, Հայ ժողովուրդին և Երուսաղէմի Սուրբ Աթոռին: Սուրբ է այս պահը, և սուրբ էք նաեւ դուք, եթէ... որոշէք ձեր հոգիներուն և միտքերուն մէջ պահել այս պահին խորհրդաւորութիւնը, վեհութիւնն ու սրբութիւնը: Միշտ յիշէք այս պահը, երբ ձեր հոգիներու բոսոր արինով կնքեցիք ուխտ մը և ծանր լուծ մը դրիք ձեր ուտերուն վրայ՝ ծառայելու Աստուծոյ և ապա մեր ժողովուրդին»: Ապա Սրբապան Հայրը անհոփելով իր խօսքն յաւելեց, - «Թող ձեր կեանքի խրաբանջիւր օրը դառնայ «Բարոք է մեզ աստ լինել» ուխտառութիւն մը. մնալու տէր ձեր կոչումին՝ անձնդիր և հաւատարիմ կերպով ծառայելու Բրիտանի Եկեղեցիին, Հայաստանեայց Եկեղեցիին, որ հսկայ կարիքն ունի նուիրեալ և իր կոչումին գիտակից եկեղեցականներու, պարտաճանաչ և ծառայատէր հոգեւորականներու»:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամերգութեան աւարտին, Մայր Տաճարի մէջ տեղի ունեցաւ նորընծաներու վեղարի տուջութեան արարողութիւնը: Մաշտոցէն կատարուած համապատասխան աղօթքներու ընթերցումէն վերջ, Սրբապան Հայրը օրհնեց վեղարները, որոնցմով և փոխարինուեցան նորընծաներու զրակները:

Նոյն երեկոյեան, Բաղշաթաղի վարդապետաց սեղանատան մէջ միաբանական ընթրիք տրուեցաւ՝ ի պատիւ նոր ձեռնադրեալ Աբեղաներու: Ընթրիքի ընթացքին անոնց շնորհաւորեցին Պատրիարք Սրբապան Հայրը և Գերշ. Տ. Արիս Արք. Շիրվանեանը: Իսկ նոր ձեռնադրեալ Աբեղաներու անունէն Հոգշ. Տ. Վազգէն Արք. Ալեքեանը իրենց երախտագիտութիւնը յայտնեց Պատրիարք Սրբապան Հօրը և Վանական իշխանութեան իրենց հանդէպ ցուցաբերած վստահութեան համար և խոստացաւ անմնացորդ կերպով ծառայել Սուրբ Աթոռին:

Նոր ձեռնադրեալները իրենց քառանօրեայ պատրաստութեան շրջանը պիտի անցնեն Բեթղեհէմի Հայոց վանքի մէջ՝ իրենց ուսուցիչը ունենալով Բեթղեհէմի Տաւոյ Հոգշ. Տ. Խաղ Արք. ճոնաւորեանը:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՌԻՒՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՄԷՋ

2007 թ. Օգոստոս 5-ին, Կիրակի օրը, Երուսաղէմ ժամանեց Միացեալ Նահանգներու արեւելեան թեմի Հայկական Վարժարաններու և Կիրակնօրեայ դպրոցներու ուսուցիչներէն և երիտասարդներէն կազմուած ուխտաւորներու խումբ մը՝ գլխաւորութեամբ Տ. Մարտիրոս Բին. Չեւեանի:

Իրենց կեցութեան ընթացքին, ուխտաւորները մասնակցեցան Սուրբ Յարութեան Տաճարի մէջ մատուցուող գիշերային պատարագին, ինչպէս

նաեւ Սրբոց Յակոբեանց Մայր Տաճարի, Բերդեհեմի Ծննդեան Սուրբ Այրի եւ Գեթեմանիի Աստուածամօր Տաճարի մէջ մատուցուած սուրբ Պատարագներուն եւ ժամերգութիւններուն: Ուխտաւորները այցելեցին նաեւ Համբարձման լեռ, Երիքով, Մեռեալ ծով, Գալիլիոյ լիճ եւ Նապարեթ: Օգոստոս 8-ին, հիւրերը մասնակցեցան ՀԵՄ-ի սկսաւորներու կազմակերպած դաշտահանդէսին: Հիւրերը նաեւ մասնակցեցան հրեական համալսարանի եւ տեղական քոլէջներու մէջ տրուած դասախօսութիւններուն: Անոնք առիթ ունեցան նաեւ ծանօթանալու հայկական թաղամասին եւ մօտէն շփուել թաղամասի բնակիչներու հետ: Մեկնելէն առաջ, ուխտաւորներուն ընդունեց նաեւ Պատրիարք Սրբապան Հայրը եւ անոնց տուաւ իր պատգամն ու օրհնութիւնը:

Օգոստոս 15-ին, ուխտաւորները հոգեպէս նորոգուած եւ գոհունակ սրտով մեկնեցան Միացեալ Նահանգներ:

ՏՈՐԹ. ՍԱՐԳԻՍ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ԺԱՌԱՆԳԱԽՈՐԱՅ ՍՐԱՀԻ ՄԷՉ

2007 թ. Նոյեմբեր 9-ին՝ Ուրբաթ օրը, Ժառանգաւորաց Վարժարանի սրահի մէջ տեղի ունեցաւ Տորթ. Սարգիս Մեսրոպեանի դասախօսութիւնը, որու թեման էր «Տէրունական Աղօթք»-ը: Տորթ. Մեսրոպեան 12 հայորդիներու հետ Երուսաղէմի սրբավայրերուն ուխտի եկած է: Տորթ. Մեսրոպեան Լոս Անճելոսի Սր. Յակոբ եկեղեցւոյ ձեռնադրեալ սարկաւազներէն է, որ նաեւ ծիսական խորհուրդի եւ եկեղեցւոյ Վարժարանի հոգաբարձու ատենապետն է եւ Բալիֆորնիոյ միջկրօնական ժողովի մէջ՝ Տէր Յովնան Արք. Տէրոտեանի անձնական ներկայացուցիչը:

Բացման խօսքով հանդէս եկաւ Ժառանգաւորաց Վարժարանի փոխտեսուչ Տ. Շնորհք Արք. Պաղոյեանը, որ ներկաներուն ներկայացուց օրուայ բանախօս Տորթ. Սարգիս Մեսրոպեանը, անոր կենսագրութիւնը եւ վարած գործունէութիւնը եւ ապա հրաւիրեց անոր՝ տալու իր բանախօսութիւնը:

Տորթ. Սարգիս Մեսրոպեանը նախ շնորհակալութիւն յայտնեց վանական իշխանութեանը իրեն ընձեռուած այս բացառիկ առիթի համար եւ ապա հանգամանալից եւ մանրամասն մեկնեց «Տէրունական Աղօթք»-ը: Դասախօսութեան ընթացքին, յարգարժան բանախօսը նաեւ մէջբերումներ ըրաւ «Տէրունական Աղօթք»-ի մասին Ընդհանրական եւ Հայ եկեղեցւոյ Սուրբ Հայրերու ըրած մեկնութիւններէն:

Դասախօսութեան աւարտին, փակման խօսքով հանդէս եկաւ Տ. Նորիան Արք. Մանուկեանը, որ շնորհաւորելով Տորթ. Սարգիս Մեսրոպեանը իր այդքան խնամալից դասախօսութեան համար յաւելեց, «Երբ Յիսուսի աշակերտները իրենց Ուսուցիչէն խնդրեցին, որ իրենց աղօթք սորուեցնէ, մեր Տէրը անոնց միայն Տէրունական Աղօթքը սորուեցուց, որը հետագայ քսան դարերու ընթացքին մեկնութեան անսպառ աղբիւր դարձած է»:

Դասախօսութեանը ներկայ էին Միաբանութեան անդամներ, Ժառանգաւորաց Վարժարանի եւ Ընծայարանի սաներ, Միացեալ Նահանգներէն Սուրբ Երկիր ժամանած ուխտաւորներ եւ սաղիմահայեր:

Դասախօսութիւնը աւարտուեցաւ Լուսարարապետ Սրբապան Հօր «Պահպանիչ»-ով եւ «Հայր Մեր»-ի խմբային երգեցողութեամբ:

ԿՈՐԻՒՆ ԱՐԵՂԱՅ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Տ. ՎԱԶԳԷՆ ԱՐԴ. ԱԼԷՔԵԱՆ

Հոգշ. Տ. Վազգէն Արեղայ Ալէքեան, աւագանի անունով Աւետիք, ծնած է յերեւան, 1980ին: Զաւակն է Սլաւիկ եւ Կարինէ Ալէքեաններու:

1986էն 1997 նախնական կրթութիւնը ստացած է Երեւանի թիւ 106 միջնակարգ դպրոցի մէջ:

1997էն 1998 ուսանած է Շիրակի թեմին հոգեւոր ճեմարանին մէջ: 1998ին ծառայած է Փարաֆարի Ս. Յարութիւն եկեղեցւոյ մէջ:

1998ին ընդունուած է որպէս ուսանող Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Ալէքս եւ Մարի Մանուկեան ժառանգաւորաց Վարժարանէն ներս, որուն ընթացքը աւարտելէն յետոյ 2003ին սարկաւագ կը ձեռնադրուի ձեռամբ Ամեն. Պատրիարք Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեանի:

2006ին կ'աւարտէ Ընծայարանի եռամեայ բաժինը:

2006էն 2007 պաշտօնավարած է ժառանգաւորաց Վարժարանին մէջ որպէս ֆարտուղար եւ հսկիչ:

15 Յուլիս, 2007ին, Քրիստոսի Այլակերպութեան տօնին, կուսակրօն ֆահանայ կը ձեռնադրուի ձեռամբ Գերշ. Լուսարարապետ Տ. Նուրհան Արք. Մանուկեանի:

Տ. ՇՆՈՐՀՔ ԱՐԴ. ՊԱԼՈՅԵԱՆ

Հոգշ. Տ. Շնորհիք Արքեպիսկոպոս Պալոյեան, աւագանի անունով Արքուր, ծնած է յԱրթիկ, 1972ին: Զաւակն է Սերգեյ եւ Սօֆիա Պալոյեաններու:

1979էն 1989 նախնական կրթութիւնը ստացած է Արթիկի Անաստաս Միկոյեանի անուան թիւ 5 միջնակարգ դպրոցին մէջ:

1989էն 1995 ուսանած է Խարկովի (Ուկրաինիա) համալսարանի Ֆիզիկո-տեխնիկական բաժնի մէջ: 1995ին ուսանած է Շիրակի թեմի հոգեւոր ճեմարանին մէջ: Ապա 1996էն 2000 ուսանած է Ս. Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանին մէջ: Ժեմարանը աւարտելէ վերջ կ'անցնի ծառայութեան Գեղարդայ վանքին մէջ:

2002ին կու գայ երուսաղէմ Ս. Յակոբեանց մայրավանքին մէջ՝ ծառայելու որպէս միաբան:

2006ին սարկաւագ կը ձեռնադրուի ձեռամբ Գերշ. Լուսարարապետ Տ. Նուրհան Արք. Մանուկեանի:

15 Յուլիս, 2007ին Քրիստոսի Այլակերպութեան տօնին, կուսակրօն Բահանայ կը ձեռնադրուի ձեռամբ Գերշ. Լուսարարապետ Տ. Նուրհան Արք. Մանուկեանի:

ՎԵՐԱԲԱՅՈՒԵՅԱԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՍԻ ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ԱՆՈՒԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

2007 թ. Նոյեմբեր 3-ին՝ շաբաթ օրը, Պատրիարք Սրբապան Հօր նախագահությամբ վերաբացուեցաւ Երուսաղէմի Գալուստ Կիւլպէնկեան մատենադարանը: Վերաբացման արարողութեանը կը մասնակցէին Միաբանութեան հայրերը, Լիպոնէն ժամանած Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի անդամ՝ Տիար Մարթին Եսայեան եւ տիկինը՝ Սթէփի Եսայեան, նոյն Հիմնարկի Հայկական Բաժանմունքի վարիչի օգնական՝ Օր. Աստղիկ Չամբերթէն, Լոնտոնէն ժամանած Սուրբ Մարգիս Բարեգործական Խնամակալութեան նախագահ՝ Տիար Փոլ Կիւլպէնկեան եւ տիկինը՝ Ժաքլին Կիւլպէնկեան, նոյն Խնամակալութեան անդամներ Տէր եւ Տիկին Բրիան եւ Բարբարա Թօդ, Իսրայէլի մէջ հաւատարմագրուած դեսպաններ, հայ ու օտար հրաւիրեալներ:

Վերաբացման յայտագիրը սկսաւ հայագէտ Սերճիօ Լա Փորթայի բացման խօսքով, որմէ վերջ բարի գալուստի եւ ողջոյնի խօսքով հանդէս եկաւ Սուրբ Աթոռոյս Լուսարարապետ՝ Գերշ. Տ. Նորիան Արք. Մանուկեանը: Ապա կարճատեղի դասախօսութեամբ ելոյթ ունեցաւ Տիար Գեորգ Հինդլեանը, որ ներկայացուց Կիւլպէնկեան գերդաստանի պատմութիւնը եւ վերջին գրեթէ երկու դարերու ընթացքին Երուսաղէմի Սուրբ Աթոռին հետ ունեցած անոնց սերտ կապը: Այնուհետեւ Օր. Աստղիկ Չամբերթէն մանրամասն ներկայացուց Գալուստ Կիւլպէնկեան մատենադարանի ստեղծման եւ ծաւալած գործունէութեան պատմութիւնը: Օր. Աստղիկի ելոյթին յաջորդեց մատենադարանի տեսուչ՝ Հոգշ. Տ. Նորայր Արք. Գալապեանի խօսքը, որ ներկայացուց մատենադարանի առջեւ ծառացած խնդիրները եւ մարտահրաւերները եւ ապագայի ծրագրերը, որմէ ետք ելոյթ ունեցաւ նաեւ Տիար Մարթին Եսայեանը, որ իր խօսքի մէջ անդրադարձաւ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկի ծաւալած գործունէութեան եւ նախաձեռնութիւններուն: Տիար Մարթին Եսայեանի խօսքէն վերջ, ելոյթ ունեցան ժառանգաւոր սաները, որոնք գեղեցիկ կերպով կատարեցին Նիլիշէ Պատրիարք Դուրեանի հեղինակած եւ Շահան Պէրպէրեանի դաշնաւորած «Եթէ քիս տանիս» եւ «Թաչը» երգերը: Ի դէպ, այս երգերը ժառանգաւոր սաները երգած են նաեւ մատենադարանի հիմնարկէքի արարողութեանը:

Հանդէսի աւարտին փակման խօսքով հանդէս եկաւ Պատրիարք Սրբապան Հայրը, որ ողջունելով հիւրերու ներկայութիւնը, շնորհաւորեց ներկաները մատենադարանի վերաբացման առթիւ եւ իր մասնաւոր շնորհակալութիւնը յայտնեց այն բոլոր անհատներուն, որոնք իրենց ներդրումն ու աւանդը ունեցած են մատենադարանի նորոգութեան գործին մէջ: Առ ի գնահատանք Կիւլպէնկեան Հիմնարկի մատենադարանի նորոգութիւններուն յատկացրած նիւթական օժանդակութեան՝ Պատրիարք Սրբապան Հայրը Սուրբ Աթոռոյ ջրանշատով պարգեւատրեց Տիար Մարթին Եսայեանը, Տիար Փոլ Կիւլպէնկեանն եւ Օր. Աստղիկ Չամբերթէնը: Երեք պարգեւատրուածներու անունէն խօսեցաւ Տիար Փոլ Կիւլպէնկեան, որ երախտագիտութեան պգացումով իր խորին շնորհակալութիւնը յայտնեց իրենց տրուած պատուի համար եւ իր գնահատանքը արտայայտեց Պատրիարքարանի գործադրած այն բոլոր ջանքերու համար, որոնք նպատակաւորաբար եւ Կիւլպէնկեան մատենադարանը իր ամբողջ ներուժով հայ եւ օտար հասարակութեանը մատչելի ընելու ծրագրին:

Մատենադարանի վերաբացման հանդէսի աւարտին, Պատրիարքարանի ընդունելութեան դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն:

Նշենք նաեւ, որ իրենց եռօրեայ կեցութեան ընթացքին հիւրերը այցելեցին Հայոց Պատրիարքարան, Հայկական թաղամաս եւ համաքրիստոնէական սրբավայրեր:

Նոյեմբեր 1-ին, հինգշաբթի օրը, օղակայանի մէջ անոնց դիմաորեց Լուսարարապետ Տ. Նուրիան Արք. Մանուկեանը, որմէ ետք անոնք առաջնորդուեցան դէպի Հայոց Պատրիարքարան, ուր անոնց դիմաորեց Պատրիարք Սրբապան Հայրը:

Յաջորդ օրը, հիւրերը այցելեցին մատենադարան եւ մօտէն ծանօթացան կառարում վերանորոգչական աշխատանքներուն: Ապա անոնք այցելեցին Բեթղէիէմի Ծմնդեան Սուրբ Տաճար եւ Տաճարին կից Հայոց վանք, ուր ծանօթացան հայկական բաժնի սրբավայրերուն եւ իրաւունքներուն: Այնուհետեւ անոնք այցելեցին Գեթսեմանիի Աստուածամօր Տաճարը եւ Համբարձման լեռ: Հիւրերը նաեւ այցելեցին Մեռեալ Ծով: Նոյն օրը երեկոյեան, Պատրիարք Սրբապան Հայրը յատուկ հիւրասիրութեամբ հիւրերը պատուեց Christmas հիւրանոցի մէջ, որուն մասնակցեցան նաեւ ամերիկահայ ուխտաւորները:

Նոյեմբեր 3-ին՝ Շաբաթ օրը, հիւրերը մասնակցեցան Սր. Յարութեան բակը մատուցուած Սր. Պատարագին եւ այցելեցին Սր. Յարութեան Տաճար: Նոյն օրը կէսօրին հիւրերը եղան նաեւ Սրբոց Յակոբեանց Մայր Տաճար, ուր զանձատուան կարգ մը առարկաներու յատուկ ցուցադրութիւն տեղի ունեցաւ ի պատիւ հիւրերուն, որմէ ետք անոնք այցելեցին նաեւ Սր. Թորոսի մատրան մէջ պահուող ձեռագրատուն: Մինչ երեկոյեան Մատենադարանի վերաբացման արարողութիւնը, հիւրերուն հիւրընկալեց Պատրիարք Սրբապան Հայրը եւ ի պատիւ անոնց յատուկ հիւրասիրութիւն տրուեցաւ Պատրիարքարանի ճաշասրահի մէջ: Այսպիսով, հիւրերը առիթ ունեցան մօտէն ծանօթանալու, Հայոց Պատրիարքարանի եւ Երուսաղէմի մէջ, իրենց հոշակաւոր մեծ հօր կողմէ ֆինանսաւորուած բազմաթիւ բարեգործական նախագծերու:

Ստորեւ կը ներկայացնենք անոնց մեկնելէն վերջ Պատրիարք Սրբապան Հօր հասցէագրուած շնորհակալագրերը.

FUNDAÇÃO CALOUSTE GULBENKIAN

Serviço das Comunidades Arménias

His Beatitude Torkom Manoogian
Armenian Patriarch of Jerusalem
Armenian Patriarchate of the
Holy Apostolic See of Jerusalem
P. O. Box 14235
JERUSALEM (OLD CITY)
ISRAEL

Lisbon, 12th November, 2007

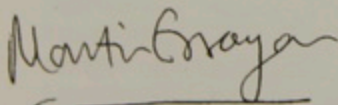
Your Beatitude,

I want to express my deep joy that The Gulbenkian Library of the Armenian Patriarchate of Jerusalem will once again be available to the community. I am particularly pleased that those responsible for the library have set themselves such ambitious goals both to encourage a broad range of users--the youth of the community, the international Armenian community, and the wider academic community--and to seek to make the library "one of the intellectual centres of Jerusalem which will be respected as a place of open communication and discussion." As I said in my speech at the opening, such openness and ambition is a worthy memorial to Calouste Gulbenkian.

I would also like to thank you and the community of the Patriarchate for welcoming my wife and I in such a warm manner. I think that returning to the city which has meant so much to my family was always going to be an emotional experience, but the reception you all gave us made it a very enjoyable one as well. We were both left with some fond memories to treasure, which we plan to refresh next time we come.

I trust that the Patriarchate, the Calouste Gulbenkian Foundation and the St Sarkis Charity Trust will continue to work closely in the future both within the library and elsewhere.

Yours sincerely

Martin Essayan

SAINT SARKIS CHARITY TRUST

TELEPHONE : (020) 7636 5313
FACSIMILE : (020) 7908 7582

98 Portland Place
LONDON W1B 1ET

BPG/LK/St. Sarkis

09 November 2007

His Beatitude
Torkom I
Armenian Patriarch of Jerusalem
Armenian Patriarchate
P.O. Box 14235
JERUSALEM
ISRAEL

Your Beatitude,

On behalf of the Trustees of the St. Sarkis Charity Trust I want to thank you for the gracious, generous and warm way in which You and Your colleagues looked after my co-Trustees (Martin Essayan and Brian Todd), their wives and Jacquie and myself during our memorable visit to Jerusalem between the 1st and 4th November. We also want to thank you for your extremely kind and much appreciated presents.

I am pleased to inform you that, at a meeting of the St. Sarkis Charity Trustees on the 9th November it was agreed, in principle, that the St. Sarkis Charity Trust would make a grant towards the renovation work at the St. James Church details of which were given to Martin during our visit (the copy of a letter from Father Pakrad to Dr. Zaven Yegavian of the Calouste Gulbenkian Foundation with attachments). Either I or one of my colleagues will be writing specifically to the Grand Sacristan, His Excellency Archbishop Nourhan Manougian shortly regarding this proposed grant.

On a personal note I want to say (as I did when I spoke briefly at the opening ceremony of the Gulbenkian Library) how humbled and moved I was by the honour which You so kindly bestowed on me and which I will treasure for the rest of my life.

With the most respectful and warm wishes to You from all of us who came to Jerusalem on this historic visit.

*As ever
Paul*

PAUL GULBENKIAN

FUNDAÇÃO CALOUSTE GULBENKIAN

Serviço das Comunidades Arménias

...TRANSMISSION TÉLÉCOPIE.... FAX... TRANSMISSÃO FACSIMILE...

Attention : Sa Béatitudo Torkom Manoukian
Patriarche arménien de Jérusalem
00972 2 628 70 83

De la part de : Astrig Tchamkerten
Fax : 351 21 782 31 14

Ref : Date : 12 novembre 2007

Nb Pages : 1

Ամենապատիւ Սրբազան Հայր,

Երուսաղէմէն վերադարձիս կը յայտնեմ իմ ջերմ երախտագիտութիւնս ձեր այնքան ազնիւ ու հայրական ընդունելութեան համար:

Պաշտօնական եւ մտերիմ հանդիպումները ընդմիջտ կը մնան դրոշմուած սրտիս մէջ: Այդ եղած պատմական հանդիպումը ուր առիթ ներկայացաւ վերստին ոգեկոչել մեր հաւատարմութիւնը առաքելական աթոռին նկատմամբ ինչպէս իր վեհապետին եւ համայն միաբանութեան անդամներուն:

Գրադարանի վերաբացումը արժանավայել էր Գալուստ Կիւլպէնկեան անձին, իր շքեղութեամբ եւ իր հարստութեամբ:

Կը յայտնեմ յատուկ շնորհակալութիւն ձեր տաճած գուրգուրանքին իմ անձիս նկատմամբ: Կեանքիս տպաւորիչ օրերէն մէկն էր այդ հանդիպումները ու ձեր հայրական վերաբերմունքը վայելելը:

Ձեզ մաղթելով երկար ու երջանիկ կեանք, մնամ յարգանքովս, համբուրելով ձեր սուրբ Աջը:

Աստուծոյ Չամբնորթէս

Աստուծոյ Չամբնորթէս

Շաբաթ 3 Նոյ. 07.- երուսաղեմի նորոգեալ Կիւլպէնկեան Մատենադարանի վերաբացումը ներկայութեամբ Լոնտոնէն Ս. Սարգիս Բարեսիրական Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու, Փոլ Կիւլպէնկեանի, Մարքին Եսայեանի, Պրայըն Թօտտի, իրենց տիկիններով, եւ Օր. Աստղիկ Զամֆէրբենի, Օգնական Տնօրէն Լիզպոնէն Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան նախագահութեամբ Պատրիարք Սրբազան Հօր, եւ ներկայութեամբ Միաբանութեան եւ հրաւիրեալներու:

Շաբաթ 3 Նոյ. 07.- Երուսաղեմի նորոգեալ Կիւպէնկեան Մատենադարանի վերաբացումին, Պատրիարքական շէնչանով պարգեւատրում Տիար Փօյ Կիւպէնկեանի, Տիար Մարրին Եսայեանի եւ Օր. Աստուիկ Զամբէրէնի:

Շաբաթ 3 Նոյ. 07.- Լոնտոնէն Ս. Սարգիս Բարեսիրաց Հիմնադրամի
Հոգարարժուներու եւ Լօս Անճելոսէն ուխտաւորաբար ներկայ խումբը
կ'այցելեն Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճար, ուր Լուսարարապետ Տ. Նուրիան
Արք. Մանուկեան եւ Աւագ Լուսարար Տ. Բարսեղ Վրդ. Գալէմտէրեան,
եկեղեցական սպասներու մասին թացատրութիւն կու տան:

Շաբաթ 3 Նոյ. 07.- Լոնտոնէն Ս. Սարգիս Բարեսիրաց Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու եւ Լոս Անճելոսէն ուխտաւորաբար ներկայ խումբը կ'այցելեն Ս. Թորոս Չեռագրատուն, ուր Լուսարարայեւտ Տ. Նուրիան Արք. Մանուկեան ձեռագրերու մասին բացատրութիւն կու տայ:

Ուրբաթ եւ Շաբաթ, 2-3 նոյ. 07, ընթրիք-հիւրասիրութիւն Քրիսմըս Պանդոկի մէջ, եւ Գալուստ Կիւլպենկեան Մատենադարանի Վերաբացման հանդիսութենէն յետոյ Պատրիարքարանի դահլիճին մէջ:

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԲԵՄԱԿԱՆՔ

Շր. 2 Յունիս 07.- Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Դիտաղիք: Ժամարարն էր Տ. Ղեւոնդ Արդ. Յովհաննիսեան:

Կիր. 3 Յունիս 07.- Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատրան մէջ: Հանդիսապետն էր Տ. Արիս Արք. Շիրվանեան: Ժամարարն էր Տ. Կորիւն Արդ. Բաղդասարեան:

- Նախատօնակին ի Ս. Հրեշտակապետաց հանդիսապետն էր Տ. Արիս Արք. Շիրվանեան:

Բշ. 4 Յունիս 07.- Ս. Կուսանացն Հովսէփիւնեան: Յետ առաւօտեան ժամերգութեան Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ աւանդատան Ս. Հովսէփիմէի մատրան մէջ: Ժամարարն էր Տ. Գուսան Վրդ. Այնանեան:

Ուր. 8 Յունիս 07.- Նախատօնակին ի Ս. Յակոբ հանդիսապետն էր Տ. Արիս Արք. Շիրվանեան:

Շր. 9 Յունիս 07.- Ս. Զրիգոր Լուսաւորչի ելն ի Վերապէն: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի աւանդատան Ս. Լուսաւորչի Սեղանին վրայ: Ժամարարն էր Տ. Թէոդորոս Վրդ. Զաքարեան:

- Կէսօրէ ետք «Տօն Կարուղիկէ եկեղեցւոյ Սրբոյ Էջմիածնի» նախատօնակին, նախագահեց Պատրիարք Սրբազան Հայրը - ապա ծնրաղիր «Տէր Ողորմեա» երգուեցաւ ըստ սովորութեան:

Կիր. 10 Յունիս 07.- Տօն Կաթուղիկէ եկեղեցւոյ Արքայ Էջմիածնի: Առաւօտեան ժամերգութեան աւարտին կատարուեցաւ «Անդաստան» հանդիսապետն էր Տ. Արիս Արք. Շիրվանեան: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ: Ժամարարը եւ քարոզիչն էր Տ. Արիս Արք. Շիրվանեան: «Հայր Մեր»էն առաջ կատարուեցաւ «Հայրապետական Մաղրամն» վասն Մայր Աթոռոյ Ս. Էջմիածնի, նախագահութեամբ Պատրիարք Սրբազան Հօր:

Շր. 16 Յունիս 07.- Արքեպն Մեծին Ներսիսի Հայրապետին մերայ եւ Խաղայ եպիսկոպոսին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Դիտաղիք: Ժամարարն էր Տ. Հայկազուն Արդ. Եղիայեան:

Կիր. 17 Յունիս 07.- Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն: Հանդիսապետն էր Տ. Սամուէլ Մ. Վրդ. Աղոյեան: Ժամարարն էր Տ. Վանիկ Վրդ. Մանկասարեան:

Ուր. 22 Յունիս 07.- Նախատօնակին ի Ս. Յակոբ հանդիսապետն էր Տ. Արիս Արք. Շիրվանեան:

Շր. 23 Յունիս 07.- Գիւտ Նշխարաց Արքայ Հօրն մերայ Զրիգորի Լուսաւորչին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Մակարայ մատրան մէջ: Ժամարարն էր Տ. Համբարձում Վրդ. Քէշիշեան:

Կիր. 24 Յունիս 07.- Երէկուան Ս. Զրիգոր Լուսաւորչի Տօնին առթիւ Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Հրէական բաժնին մէջ զտնուող մեծ Սուրբին անուրը կրող եկեղեցւոյ մէջ: Ժամարարն էր Տ. Բագրատ Վրդ. Պուրնէճեան:

Դշ. 27 Յունիս 07.- «Սրբոց Թարգմանչաց» նախատօնակին ի Ս. Յակոբ նախագահեց Պատրիարք Սրբազան Հայրը:

Եշ. 28 Յունիս 07.- Ս. Թարգմանչաց Վարդապետացն մերոց Սահակայ եւ Մեսրոպայ: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ: Ժամարարն էր Մատենադարանի Տեսուչ Տ. Նորայր Արդ. Գազաբեան:

Շր. 30 Յունիս 07.- Արքեպն Տրդատայ Թագաւորին մերոյ եւ Աշխէն տիկնոջն եւ Խոսրովի խնամքով: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Դիտաղիք: Ժամարարն էր Տ. Էմմանուէլ Վրդ. Արաքսեան:

Նախատօնակին ի Ս. Յակոբ նախագահեց Պատրիարք Սրբազան Հայրը:

Կիր. 1 Յուլիս 07.- Գիւտ Տփայ Ս. Աստուածածնին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ: Ժամարարն էր Տ. Իսահակ Արդ. Մինասեան:

Ուր. 6 Յուլիս 07.- Նախատօնակին ի Ս. Յակոբ հանդիսապետն էր Լուսարարապետ Սրբազանը:

Շր. 7 Յուլիս 07.- Երկուտասան Առաւելոյն Զրիգորի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Պօղոսի վերնամատրան մէջ: Ժամարարն էր Տ. Կորիւն Արդ. Բաղդասարեան:

Կիր. 8 Յուլիս 07.- Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատրան մէջ: Հանդիսապետն էր Լուսարարապետ Սրբազանը: Ժամարարն էր Տ. Կոմիտաս Վրդ. Շէրպէճեան:

Ուր. 13 Յուլիս 07.- Նախատօնակը պաշտուեցաւ Մայր Տաճարին կից, Ս. Էջմիածնին

մատրան մէջ: Հանդիսապետն էր Լուսարարապետ Սրբազանը:

Շր. 14 Յուլիս 07.- Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Էջմիածին: Ժամարարն էր Ս. Հայկազուն Արդ. Եղիայեան:

- Կէսօրէ ետք, Այլակերպութեան մեծահանդէս նախատեսակին եւ Տնտնեղայր Յակոբոս Առաքելի յիշատակի հանդէսին նախագահեց Լուսարարապետ Սրբազանը:

- Գիշերասկիզբին Մայր Տաճարին մէջ պաշտուած «Հսկման» եւ «Եկեղեցի» կարգերուն, հանդիսապետեց Ս. Արիս Արք. Շիրվանեան:

Կիր. 15 Յուլիս 07.- Վարդապաա (Տօն Այլակերպութեան Տնտն:) Առաւօտեան ժամերգութեան աւարտին կատարուեցաւ «Անդաստան» հանդիսապետն էր Ս. Արիս Արք. Շիրվանեան: Օրուան հանդիսատար Ս. Պատարագը Աւագ Սեղանին վրայ մատուցեց եւ Բարոզեց Լուսարարապետ Սրբազանը:

Բշ. 16 Յուլիս 07.- Յիշատակ Մեռելոց: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Դիտաղի: Ժամարարն էր Ս. Գուսան Վրդ. Ալեանեան:

Ուր. 20 Յուլիս 07.- Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ հանդիսապետեց Ս. Արիս Արք. Շիրվանեան:

Շր. 21 Յուլիս 07.- Արքայն Թաղէսի առաքելոցն մերայ եւ Սանդիստայ Կուսին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Դիտաղի: Ժամարարն էր Ս. Համբարձում Վրդ. Բէշիշեան:

Կիր. 22 Յուլիս 07.- Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատրան մէջ: Հանդիսապետն էր Ս. Արիս Արք. Շիրվանեան: Ժամարարն էր Ս. Բագրատ Վրդ. Պուրնէֆեան:

Շր. 28 Յուլիս 07.- Արքայն Արքայոց եւ Թոռանց Արքայն Գրիգորի Լուսաւորէին մերայ՝ Արիստակէսի, Վրդանէսի, Յուսկանն, Գրիգորիսի եւ Դանիէլի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետաց: Ժամարարն էր Ս. Իսահակ Արդ. Մինասեան:

Կիր. 29 Յուլիս 07.- Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետաց: Ժամարարն էր Ս. Էմմանուէլ Վրդ. Արաքսեան:

Շր. 4 Օգոստ. 07.- Արքայն Պետրոսի Հայրապետին, Վասայ եպիսկոպոսին եւ Արքիդոմայ սարկաւազին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետաց: Ժամարարն էր Ս. Կորիւն Արդ. Բաղդասարեան:

Կիր. 5 Օգոստ. 07.- Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատրան մէջ: Հանդիսապետն էր Ս. Արիս

Արք. Շիրվանեան: Ժամարարն էր Ս. Թեոդորոս Վրդ. Զաֆարեան:

Շր. 11 Օգոստ. 07.- Արքայ Հայրապետացն Աթանասի եւ Կիրիլի եւ Գրիգորի Աստուածաբանին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետաց: Ժամարարն էր Ս. Նորայր Արդ. Գագազեան:

Կիր. 12 Օգոստ. 07.- Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետաց: Ժամարարն էր Ս. Հայկազուն Արդ. Եղիայեան: Լուսարարապետ Սրբազանը կատարեց «Խաղողօրհնէք»ի արարողութիւնը:

Բշ. 13 Օգոստ. 07.- Այսօր սկսաւ Ս. Կոյսի Վերափոխման Տօնը կանխող հանդիսատար Ս. Պատարագներու մատուցումը Գերսեմանիի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին մէջ:

Շր. 18 Օգոստ. 07.- Եփեսոսի Ս. Ժողովոյն (431): Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Աստուածամայր: Ժամարարն էր Ս. Վանիկ Վրդ. Մանկատարեան:

Կիր. 19 Օգոստ. 07.- Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատրան մէջ: Հանդիսապետն էր Լուսարարապետ Սրբազանը: Ժամարարն էր Ս. Բագրատ Վրդ. Պուրնէֆեան:

Դշ. 22 Օգոստ. 07.- Օրուան անդրանիկ Ս. Պատարագը Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ մատուցեց նորրոնձայ Ս. Վազգէն Արդ. Ալեֆեան:

Եշ. 23 Օգոստ. 07.- Օրուան անդրանիկ Ս. Պատարագը Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ մատուցեց նորրոնձայ Ս. Եղիշէ Արդ. Դաւթեան:

Ուր. 24 Օգոստ. 07.- Օրուան անդրանիկ Ս. Պատարագը Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ մատուցեց նորրոնձայ Ս. Շնորհի Արդ. Պալոյեան:

- Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ հանդիսապետեց Ս. Սեւան Արք. Ղարիպեան:

Շր. 25 Օգոստ. 07.- Տօն Շողակաթի ի Ա. Էջմիածնին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ: Ժամարարն էր նորրոնձաներուն ուսուցիչը եւ վարժիչը՝ Ս. Խաղ Արդ. Զուրաբեան:

- Կէսօրէ ետք Պատրիարք Սրբազան Հօր ցլխաւորութեամբ Միաբան հայրեր ինքնշարժելով իջան Գերսեմանիի ձորը ու «Հրաշափառ»ով մուտք գործեցին Ս. Աստուածածնայ Տաճար, հանդիսապետութեամբ Լուսարարապետ Սրբազան Հօր, ուր պաշտուեցան ժամերգութիւն եւ նախատեսակ:

- Գիշերասկզբին նույն վայրին մէջ, պաշտուեցան Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւնները: Հանդիսապետն էր Տ. Սեւան Արք. Ղարիպեան:

Կիր. 26 Օգոստ. 07.- Վերափոխուեմք Ա. Աստուածածնի: Առաւօտուն, Լուսարարապետ Սրբազան Հօր գլխաւորութեամբ Միաբան Հայրեր ինքնաշարժերով իջան Գերսեմանիի ձորը ու «Հրաշափառ»ով մուտք գործեցին Ս. Աստուածածնայ Տաճար, Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ օրուն հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուց. Տ. Սեւան Արք. Ղարիպեան: Ս. Պատարագէն ետք կատարուեցաւ «Անդաստան»: Հանդիսապետն էր Պատարագիչ Սրբազանը:

Շր. 1 Սեպտ. 07.- Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի ծախակողմեան դասին մէջ գտնուող Ս. Աստուածածնայ սեղանին վրայ: Ժամարարն էր Տ. Էմմանուէլ Վրդ. Արաքանեան:

Կիր. 2 Սեպտ. 07.- Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Զարուիւն: Ըստ սովորութեան պատարագեց եւ քարոզեց տաճարին տեսուչը Տ. Սամուէլ Մ. Վրդ. Աղոյեան: Հանդիսապետն էր Լուսարարապետ Սրբազանը:

Բշ. 3 Սեպտ. 07.- Նախատօնակին ի Ս. Զակոր հանդիսապետեց Լուսարարապետ Սրբազանը:

Գշ. 4 Սեպտ. 07.- Ա. Զովակիմայ եւ Աննայի: Ըստ սովորութեան Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Աստուածածնայ տաճարին մէջ Հայր Յովսէփի գերեզմանին վրայ: Ժամարարն էր Տաճարին Տեսուչը Տ. Հայրիկ Վրդ. Գալայեան: Հանդիսապետն էր Տ. Համբարձում Վրդ. Քէշիշեան:

Շր. 8 Սեպտ. 07.- Արքայն Թովմայի Առաքելայն: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխաղիր: Ժամարարն էր Տ. Կորիւն Արք. Բաղդասարեան:

- Նախատօնակին ի Ս. Զակոր հանդիսապետեց Լուսարարապետ Սրբազանը:

Կիր. 9 Սեպտ. 07.- Գիւտ Գօտույ Ա. Աստուածածնի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Տիրամօր Գերեզմանին վրայ: Ժամարարն էր Տ. Սեւան Արք. Ղարիպեան: Հանդիսապետն էր Լուսարարապետ Սրբազանը:

Շր. 15 Սեպտ. 07.- Արքայն Առաքելայն: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխաղիր: Ժամարարն էր Տ. Շնորհիկ Արք. Պալոյեան:

Կիր. 16 Սեպտ. 07.- Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Զարուիւն, մեր վերնամատրան մէջ: Հանդիսապետն էր Տ. Սեւան Արք. Ղարիպեան: Ժամարարն էր Տ. Կոմիտաս Վրդ. Շէրպէրեան:

եշ. 20 Սեպտ. 07.- Նախատօնակին ի Ս. Զակոր հանդիսապետեց Տ. Սեւան Արք. Ղարիպեան:

Ուր. 21 Սեպտ. 07.- Մեռեց Ա. Աստուածածնի իւլիանայէ: Տ. Սեւան Արք. Ղարիպեանի գլխաւորութեամբ Միաբան Հայրեր ինքնաշարժերով իջան, Գերսեմանիի ձորը, «Հրաշափառ»ով մուտք գործեցին Ս. Աստուածածնայ Տաճար: Օրուն հանդիսաւոր Ս. Պատարագը Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ մատուց. Տ. Բագրատ Վրդ. Պուրնէ՛հեան: Կատարուեցաւ Գոհարանական Մաղբանձ Հայաստանի Հանրապետութեան ԺԶրդ տարեդարձին առիթ:

Շր. 22 Սեպտ. 07.- Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխաղիր: Ժամարարն էր Տ. Թադէոս Վրդ. Զիրիկեան:

Կիր. 23 Սեպտ. 07.- Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Զարուիւն մեր վերնամատրան մէջ: Հանդիսապետեց Լուսարարապետ Սրբազանը: Ժամարարն էր Բարոզիչն էր Տ. Աւետիս Վրդ. Իփրանեան:

Շր. 29 Սեպտ. 07.- Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխաղիր: Ժամարարն էր Տ. Թէոդորոս Վրդ. Զաւարեան:

«Խաչվերացի» մեծահաղնէս նախատօնակին նախագահեց Կ. Պոլսոյ Ամեն. Տ. Մեսրոպ Պատրիարք Մուրաֆեան:

- Գիշերասկզբին Մայր Տաճարին մէջ պաշտուած «Եկեցէ՛ք»-ի եւ «Հսկման» կարգերուն հանդիսապետեց Տ. Սեւան Արք. Ղարիպեան:

Կիր. 30 Սեպտ. 07.- Տօն Վերացման Ս. Խաչին: Ժամերգութեան աւարտին կատարուեցաւ «Անդաստան»: Հանդիսապետն էր Տ. Սեւան Արք. Ղարիպեան:

Օրուն հանդիսաւոր Ս. Պատարագը Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ մատուց եւ քարոզեց Ամեն. Տ. Մեսրոպ Պատրիարք Մուրաֆեան:

Սպասարկող վարդապետներէն էին Տ. Բագրատ Վրդ. Պուրնէ՛հեան եւ Տ. Թէոդորոս Վրդ. Զաւարեան:

Բուրվառակիր վարդապետներէն էին Տ. Նորայր Արք. Գազազեան եւ Տ. Իսահակ Արք. Մինասեան:

- Կէսօրէ ետք «Խաչվերաց»-ի մեծահանդէս «Անդաստան»-ին հանդիսապետեց Լուսարարապետ Սրբազանը:

Բշ. 1 Հոկտ. 07.- Յիշատակ Մեռելոց: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխաղիր: Ժամարարն էր Տ. Նորայր Արք. Գազազեան:

Շր. 6 Հոկտ. 07.- Ս. Պատարագր մատուցուեցաւ ի Ս. Նշան: Ժամարարն էր Տ. Եղիշէ Արդ. Դարբան:

Կիր. 7 Հոկտ. 07.- Ս. Պատարագր մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութին, մեր վերնամտրան մէջ հանդիսացան էր Տ. Սեւան Արք. Ղարիպան: Ժամարարն էր Տ. Վանիկ Վրդ. Մանկասարեան:

Ուր. 12 Հոկտ. 07.- Նախատօնակր պաշտուեցաւ Ղպտոց Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսացան էր Տ. Սամուէլ Մ. Վրդ. Աղոյեան:

Շր. 13 Հոկտ. 07.- Ս. Գևորգայ Զօրավարին: Ս. Պատարագր մատուցուեցաւ Ղպտոց Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ: Հանդիսացան էր Տ. Սամուէլ Մ. Վրդ. Աղոյեան որ «Հայր Մեր»էն առաջ քարոզեց: Ժամարարն էր Տ. Համբարձում Վրդ. Քէշիշեան:

- Կէսօրէ ետք Լուսարարապետ Սրբազան Հօր գլխաւորութեամբ Միաբանութիւնը «Հրաշափառ»ով մուտք գործեց Ս. Յարութեան Տաճար: Մեր վերնամտրան մէջ պաշտուեցաւ ժամերգութիւն եւ նախատօնակ:

Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբատեղեաց հանդիսաւոր թափօր տաճարէն ներս: Թափօրապետն էր Տ. Կոմիտաս Վրդ. Շերպէրեան:

Կիր. 14 Հոկտ. 07.- Տօն Վարագայ. Ս. Խաչին (660): Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան ի Ս. Յարութին, մեր վերնամտրան մէջ: Հանդիսացան էր Տ. Սեւան Արք. Ղարիպան:

- Լուսարարապետ Սրբազան Հօր երկրորդ մուտքէն ետք, օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագր Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին վրայ մատուցեց եւ քարոզեց Լուսարարապետ Սրբազանը:

Շր. 20 Հոկտ. 07.- Արքայ Եօթնասուն եւ երկու Աշակերտացն Քրիստոսի: Ս. Պատարագր մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի ներքին զաւրին մէջ գտնուող Ս. Գէորգայ Սեղանին վրայ: Ժամարարն էր Տ. Բագրատ Վրդ. Պուրնէնեան:

Կիր. 21 Հոկտ. 07.- Այսօր կատարուեցաւ Ռամլէի Ս. Գէորգայ վանքի տարեկան ուխտագնացութիւնը. ի ներկայութեան եաֆայէն, Հայֆայէն եւ երուսաղէմէն մասնակցող հաւատացեալներու:

Հանդիսացան էր Տ. Դուսան Վրդ. Ալեանեան որ նաեւ քարոզեց: Ժամարարն էր Տ. Եղիշէ Արդ. Դարբան:

Ուր. 26 Հոկտ. 07.- Նախատօնակին ի Ս. Յակոբ հանդիսացան էր Լուսարարապետ Սրբազանը:

Շր. 27 Հոկտ. 07.- Ս. Թարգմանչաց Վարդապետացն Մերոց: (Տօն Ազգային եւ եկեղեցական):

Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ պատարագեց Կիւպէնկեան Մատենադարանի Տնուչի Տ. Նորայր Արդ. Գազարեան: «Հայր Մեր»էն առաջ քարոզեց Տ. Բագրատ Վրդ. Պուրնէնեան:

Ս. Պատարագէն ետք կատարուեցաւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն մեծանուն բարերարներ, Գալուստի, Նուարդի, Սարգսի եւ Տիրուհիի եւ համայն Կիւպէնկեան գերդաստանի ննջեցեալներուն հոգիին ի հանգիստ: Հանդիսացան էր Լուսարարապետ Սրբազանը:

Կիր. 28 Հոկտ. 07.- Ս. Պատարագր մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութին, մեր վերնամտրան մէջ: Հանդիսացան էր Լուսարարապետ Սրբազանը: Ժամարարն էր Տ. Էմմանուէլ Վրդ. Արաջանեան:

Շր. 3 Նոյ. 07.- Արքայ Զորից Աւետարանչացն: Ս. Պատարագր մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարի շրջափակի Ս. Յովհաննու մատուին մէջ: Հանդիսացան էր Տ. Վանիկ Վրդ. Մանկասարեան: Ժամարարն էր Տ. Իսահակ Արդ. Մինասեան:

Կիր. 4 Նոյ. 07.- Ս. Պատարագր մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի աջակողմեան դասին մէջ գտնուող Ս. Կարապետի Սեղանին վրայ: Ժամարարն էր Տ. Դեռնոյ Արդ. Յովհաննիսեան:

Բշ. 5 Նոյ. 07.- Ս. Յովսէփայ Աստուածաշօռն: Ըստ տոյրութեան, Գերսեմանիի Ս. Աստուածածնայ Տնուչի՝ Տ. Հայրիկ Վրդ. Գալսեան պատարագեց նոյն տաճարին մէջ գտնուող Հայր Յովսէփի գերեզմանի մատրան մէջ: Հանդիսացան էր Տ. Վանիկ Վրդ. Մանկասարեան:

Շր. 10 Նոյ. 07.- Արքայ երկուսասան Վարդապետացն: Ս. Պատարագր մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխաղի: Ժամարարն էր Տ. Կորիւն Արդ. Բաղդասարեան:

- Կէսօրէ ետք Լուսարարապետ Սրբազան Հօր գլխաւորութեամբ Միաբանութիւնը «Հրաշափառ»ով մուտք գործեց Ս. Յարութեան Տաճար: Ս. Գերեզմանի եւ Խաչի տի ուխտերէն ետք, վերջնայ կից՝ Ս. Դրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պաշտուեցան ժամերգութիւն եւ նախատօնակ: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբատեղեաց այցելութեան հանդիսաւոր թափօր Տաճարէն ներս: Թափօրապետն էր Տ. Համբարձում Վրդ. Քէշիշեան:

Կիր. 11 Նոյ. 07.- Գիւտ Խաչի (326) Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան ի Ս. Յարութիւն, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ: Հանդիսացան էր Տ. Սեւան Արք. Ղարիպեան: Լուսարարացեալ Սրբազան Հօր երկրորդ մուտքէն ետք, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ Ս. Պատարագ: Ժամարարն էր Տ. Շնորհի Արք. Պալոյեան: Ս. Պատարագէն ետք կազմուեցաւ մեծահանդէս քափօր իջնելով նախ Գիւտ Խաչի այրը եւ ապա քարձրանալով Ս. Գերեզմանին շրջափակը, երիցս դառնալով անոր շուրջը եւ մէկ անգամ Պատանատեղւոյն:

Քափօրը կը գլխաւորէր Լուսարարացեալ Սրբազանը, ամպիտփանի տակ եւ Կենաց Փայտի մատունէն ի ձեռին: Արարողութիւնները վերջացան Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Շր. 17 Նոյ. 07.- Ամենայն Արքեպ. Էմաց եւ նորոգ-յալտից եւ անյալտից: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Դիսաղիւր: Ժամարարն էր Ս. Մեսրոպ Բահանայ Արամեան:

Կիր. 18 Նոյ. 07.- Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի ժախակողմեան դասին մէջ գտնուող Ս. Աստուածածնի Սեղանին վրայ: Ժամարարը եւ քարոզիչն էր Տ. Կոմիտաս Վրդ. Շէրպէրեան:

Ուր. 23 Նոյ. 07.- Նախատօնակը պաշտուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ: Հանդիսացան էր Տ. Սեւան Արք. Ղարիպեան:

Շր. 24 Նոյ. 07.- Ս. Հրեշտակապետացն Գաբրիէլի եւ Միքայէլի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ: Ժամարարն էր Տ. Գուսան Վրդ. Ալեանեան: Ըստ սովորութեան կատարուեցաւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, Ս. Աթոռոյ քարերարուհի Աղանի Ճէվահիրեանի եւ պարագայից հոգիներուն ի հանգիստ: Հանդիսացան էր Տ. Սեւան Արք. Ղարիպեան:

Կիր. 25 Նոյ. 07.- Դարձեալ Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ: Ժամարարը եւ քարոզիչն էր եկեղեցւոյ Տեսուչը՝ Տ. Ղեւոնդ Արք. Յովհաննիսեան:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆԸ

2007 թ. Յունիս 17-ին 21, Յորդանանի մայրաքաղաք Ամմանի մէջ տեղի ունեցաւ եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Կեդրոնական Կոմիտէի կողմէ կազմակերպուած Միջազգային Խաղաղութեան Համագումար մը, որուն կը մասնակցէին երուսաղէմի Պատրիարքութեանց եւ եկեղեցիներու ու քրիստոնէական տարբեր յարանոսանութեանց 140 ներկայացուցիչներ: Հայաստանեայց եկեղեցւոյ անունով երուսաղէմի Պատրիարքութենէն կը մասնակցէր Ս. Արիս Արք. Շիրվանեան, Իրաքի թեմէն Աւագ Արք. Ասաուտուրեան, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան անունով՝ Ս. Նարեկ Եպ. Ալեմէլեան եւ Տիկին Նորա Պայրազուարեան:

2007 թ. Յուլիս 4-ին՝ Չորեքշաբթի, Միացեալ Նահանգներու անկախութեան օրուայ առթիւ հիւպատոսարանի մէջ հիւպատոսի կողմէ տրուած հիւրասիրութեանը մասնակցեցան Ս. Արիս Արք. Շիրվանեան եւ Ս. Գոսան Վրդ. Ալմանեան:

2007 թ. Յուլիս 15-ին՝ Կիրակի, Խրանսիայի անկախութեան օրուայ առթիւ հիւպատոսարանի մէջ հիւպատոսի կողմէ տրուած հիւրասիրութեանը մասնակցեցաւ Ս. Գոսան Վրդ. Ալմանեան:

2007 թ. Օգոստոս 6-ին՝ Երկուշաբթի օրը, ուխտաւորաբար երուսաղէմ ժամանեց Միացեալ Նահանգներու արեւելեան թեմի հոգեւոր հովիւներէն Ս. Գաբրիէլ Բին. Մուրադեան՝ իր որդւո հետ: Անոնք Միացեալ Նահանգներ մեկնեցան Օգոստոս 10-ին:

2007 թ. Օգոստոս 8-ին՝ Չորեքշաբթի, Բէիտ Շէմէշի մէջ, ՀԵՄ-ի սկստններու բանակումի աւարտուելու առթիւ կազմակերպուած դաշտահանդէսին մասնակցեցան Ս. Նուրիան Արք. Մանուկեան, Ս. Թէոդորոս Վրդ. Զաքարեան եւ Ս. Կորիւն Արք. Բաղդասարեան: Դաշտահանդէսին ներկայ էին նաեւ Միացեալ Նահանգներէն ժամանած հայ ուխտաւորները՝ զախառնութեանը Ս. Մարտիրոս Բին. Չեռեանի:

2007 թ. Սեպտեմբեր 9-ին՝ Կիրակի, հրէական Նոր Տարուայ առթիւ երուսաղէմի ոստիկանապետի կողմէ ոստիկանատան մէջ տրուած հիւրասիրութեանը մասնակցեցան Ս. Գոսան Վրդ. Ալմանեան եւ Ս. Կորիւն Արք. Բաղդասարեան:

2007 թ. Սեպտեմբեր 15-ին՝ Շաբաթ, Ռամադանի տօնի սկսուելու առթիւ երուսաղէմի Ամբաստոր հիւրանոցի մէջ Պա-

ղեստինի Բրիստոնէայ հասարակական կազմակերպութիւններու կողմէ տրուած ընթրիքին մասնակցեցաւ Ս. Գոսան Վրդ. Ալմանեան:

2007 թ. Սեպտեմբեր 23-ին՝ Կիրակի, Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան օրուայ առթիւ, Նոթր Դամ հիւրանոցի մէջ Պատուոյ Հիւպատոս Յովակ Մոմէնեանի կողմէ տրուած հիւրասիրութեանը մասնակցեցան Ս. Սեւան Արք. Նարիպեան եւ Միաբանութեան անդամները:

2007 թ. Հոկտեմբեր 1-ին՝ Երկուշաբթի, հրէական Մուրթթի առթիւ երուսաղէմի քաղաքապետարանի հրապարակի մէջ քաղաքապետի կողմէ կազմակերպուած հանդիսութեանը մասնակցեցան Ս. Գոսան Վրդ. Ալմանեան եւ Ս. Բագրատ Վրդ. Պուրճէքեան:

2007 թ. Հոկտեմբեր 6-ին՝ Շաբաթ, Ռամադանի տօնի աւարտուելու առթիւ Նոթր Դամ հիւրանոցի մէջ երուսաղէմի Միջեկեղեցական Յամանախումբի կողմէ տրուած ընթրիքին մասնակցեցան Ս. Գոսան Վրդ. Ալմանեան եւ Ս. Իսահակ Արք. Մինասեան:

2007 թ. Հոկտեմբեր 8-ին՝ Երկուշաբթի, Բնէտթի աշնանային նստաշրջանի բացմանը մասնակցեցաւ Ս. Գոսան Վրդ. Ալմանեան:

2007 թ. Հոկտեմբեր 16-ին՝ Երեքշաբթի, Իսպանիոյ Ազգային Օրուայ առթիւ հիւպատոսարանի մէջ Իսպանիոյ հիւպատոսի կողմէ տրուած հիւրասիրութեանը մասնակցեցան Ս. Նուրիան Արք. Մանուկեան, Ս. Գոսան Վրդ. Ալմանեան եւ Ս. Բագրատ Վրդ. Պուրճէքեան:

Նոյն օրը, Ամերիկայի հիւպատոսարանի մէջ տեղի ունեցաւ միջ-կրօնական (քրիստոնէայ, իսլամ եւ հրէայ) հոգեւոր պետերու հանդիպում, պաշտօնական այցով Իսրայէլ գտնուող Միացեալ Նահանգներու Պետքարտուղար Բոնթոյիպա Ռաչսի հետ: Հայոց Պատրիարքարանի կողմէ հանդիպմանը մասնակցեցաւ Ս. Արիս Արք. Շիրվանեան:

2007 թ. Հոկտեմբեր 17-ին՝ Չորեքշաբթի, Ուկրաինոյ անկախութեան օրուայ առթիւ, Թել-Ավիւի Դան Փանորանա հիւրանոցի մէջ ղեապանի կողմէ տրուած հիւրասիրութեանը մասնակցեցան Ս. Արիս Արք. Շիրվանեան եւ Ս. Գոսան Վրդ. Ալմանեան:

2007 թ. Հոկտեմբեր 18-ին՝ Հինգշաբթի, պաշտօնական այցով Իսրայէլ

գոնուող Միացեալ Նահանգներու Պետարարտուղար Բօնոօլիպա Ռայսը այցելեց Բեթղեհէմի Ծննդեան Սբ. Տաճար, ուր դիմաորուեցաւ հայ, յոյն եւ լատին տեսուչներու կողմէ: Դիմաորմանը ներկայ էր նաեւ Տ. Արիս Արք. Շիրվանեան:

2007 թ. Հոկտեմբեր 26-ին՝ Ուրբաթ, Աւստրիայի Ալպային Օրուայ առթիւ դեսպանի բնակարանի մէջ վերջինիս կողմէ տրուած հիւրասիրութեանը մասնակցեցան Տ. Գուսան Վրդ. Ալճանեան եւ Տ. Իսահակ Արք. Մինասեան:

Նոյն օրը, ՀՍՀՄ-ի ակումբի մէջ տեղի ունեցաւ ՀՕՄ-ի երուսաղէմի մասնաճիւղի հիմնադրման 75 ամեակի հանդիսութիւնը, որուն մասնակցեցան Միաբանութեան անդամները՝ գլխաւորութեամբ Տ. Նուրիան Արք. Մանուկեանի:

2007 թ. Հոկտեմբեր 30-ին՝ Երեքշաբթի, Թուրքիոյ անկախութեան օրուայ առթիւ հիւպատոսարանի մէջ հիւպատոսի կողմէ տրուած հիւրասիրութեանը մասնակցեցան Տ. Սեան Արք. Ղարիպեան եւ Տ. Գուսան Վրդ. Ալճանեան:

2007 թ. Նոյեմբեր 1-ին՝ Հինգշաբթի, Միացեալ Նահանգներէն երուսաղէմ ժամանեց հայ ուխտաւորներու խումբ մը՝ առաջնորդութեամբ Տոքթ. Սարգիս Մեսրոպեանի: Անոնք երուսաղէմէն մեկնեցան Նոյեմբեր 10-ին:

2007 թ. Նոյեմբեր 8-ին՝ Հինգշաբթի, երուսաղէմ ուխտի եկած Աւստրիոյ Կարդինալ Բրիտաֆոր Շէօնքոն Եաֆայի դրան մօտ դիմաորուեցաւ քրիստոնէական տարբեր յարանումանութեանց կրօնական ներկայացուցիչներու կողմէ: Հայոց Պատրիարքարանի ներկայացուցիչներն էին Տ. Արիս Արք. Շիրվանեան եւ Տ. Գուսան Վրդ. Ալճանեան: Ապա ան եկեղեցական թափօրով առաջնորդուեցաւ դէպի Սբ. Յարութեան Տաճար, ուր դիմաորուեցաւ Տաճարի հայ, յոյն եւ լատին տեսուչներու կողմէ:

Նոյն օրը՝ երեկոյեան, ի պատիւ երուսաղէմ ժամանած Աւստրիոյ Կարդինալ Բրիտաֆոր Շէօնքոնի, Austrian Hospice-ի մէջ տրուած հիւրասիրութեանը մասնակցեցան Տ. Գուսան Վրդ. Ալճանեան, Տ. Իսահակ Արք. Մինասեան եւ Տ. Եղիշէ Արք. Դաթեան:

2007 թ. Նոյեմբեր 9-ին՝ Ուրբաթ, Պատրիարք Սրբապան Հայրը ընդունեց Աւստրիոյ Կարդինալ Բրիտաֆոր Շէօնքոնը՝ ընկերակցութեամբ 16 եպիսկոպոսներու: Հանդիպմանը ներկայ էին Տ. Նուրիան Արք. Մանուկեան եւ Տ. Արիս Արք. Շիրվանեան: Ապա, Լուսարարապետ Տ. Նուրիան Սրբապան Հայրը հիւրերը առաջնորդեց Սրբոց Յակոբեանց Տաճար եւ տուաւ պատմական ծանօթութիւններ:

2007 թ. Նոյեմբեր 12-ին՝ Երկուշաբթի, Պաղեստինի առաջին նախագահ Եասեր Առաֆատի մահուան երրորդ տարեւոյցի առթիւ Ռամալայի Մշակոյթի Տան մէջ կարճակերպուած յիշատակի արարողութեանը մասնակցեցան Տ. Արիս Արք. Շիրվանեան եւ Տ. Գուսան Վրդ. Ալճանեան:

2007 թ. Նոյեմբեր 13-ին՝ Երեքշաբթի, Պատրիարք Սրբապան Հայրը ընդունեց Ուկրանիոյ Խարկով նահանգի հայապահ նահանգապետ Տիար Արսէն Աւագովը եւ փոխ-նահանգապետ Տիար Եարուսալ Իշչէնքօն: Ապա, Լուսարարապետ Տ. Նուրիան Սրբապան Հայրը հիւրերը առաջնորդեց Սրբոց Յակոբեանց Տաճար եւ տուաւ պատմական ծանօթութիւններ:

2007 թ. Նոյեմբեր 14-ին՝ Չորեքշաբթի, Իսրայէլի նախագահ Շիմօն Պերէսի նախագահական պալատի մէջ, պաշտօնական այցով Իսրայէլ գտնուող Ուկրանիոյ նախագահ Վիկտոր Իշչէնքօյի դիմաորման արարողութեանը ներկայ գտնուեցաւ Տ. Արիս Արք. Շիրվանեան:

2007 թ. Նոյեմբեր 15-ին՝ Հինգշաբթի, Ռամալա քաղաքի մէջ նախագահ Մահմուդ Աբբասի նախագահութեամբ տեղի ունեցած Պաղեստինեան ներկայացուցչական ժողովին մասնակցեցան Տ. Նուրիան Արք. Մանուկեան, Տ. Սեան Արք. Ղարիպեան եւ Տ. Բագրատ Վրդ. Պուրճեքեան:

Նոյն օրը՝ երեկոյեան, ՀԵՄ-ի 70 ամեակի առթիւ կարճակերպուած հանդէպին մասնակցեցան Միաբանութեան անդամները՝ գլխաւորութեամբ Տ. Նուրիան Արք. Մանուկեանի: Այս առիթով, Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետին՝ Նորին Սր. Օծուքիւն Տ.Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին ողորկած Օրինութեան Կոնդակը ընթերցեց Տ. Գուսան Վրդ. Ալճանեան:

ԲԱՐԵՊԱՇՏԱԿԱՆ ՆՈՒՆՐՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ 2007 ՏԱՐԻՈՅ
ՍՐԲՈՅ ՅԱԿՈՐԵԱՆՑ ՏԱՃԱՐԻՆ ԵՒ Ս. ՏԵՂԵԱՑ

1- Տիկին Սեդա Կէճէքուչեան, Սրբոց Յակոբեանց Մայր Տաճարին կը նուիրէ ճաշոց Գիրքի գրակալի ծածկոց մը:

2- Սաղիմարեան Գէորգ եւ Ռաչիկ Պէքարեան եղբայրներ, Ս. Յակոբայ Մայր տաճարին կը նուիրեն մէկ սպիտակ, ոտնյուայի գրակալի ծածկոց եւ տասներկու փոքր խաչի բոնիչներ, սպիտակ ծաղիկներով բանուած:

3- Մոսկուայէն՝ Տիար Գրիգոր Իգորովիչ զոյգ մը մեծ չափի ոսկեզօծ եւ կիտուած (մինէ) աշտանակ կը նուիրէ Ս. Յակոբի:

4- Սաղիմարեան, Օր. Աշխէն Հինդեան Ս. Յակոբայ տաճարի Աստուածածնի պատկերին կը նուիրէ ոսկեայ մատանի մը:

5- Տէր եւ Տիկին Կարօ Սանտրունի զոյգ մը յախճապակեայ նոնաձեւ ծաղկաման կը նուիրեն Ս. Յակոբի:

6- Հոյանտարեան Տիկին Ժէնիա Գէորգեան, ձեռամբ Տիար Ռաչիկ Պայրզեանի, Ս. Յակոբայ տաճարի Աստուածածնայ պատկերին կը նուիրէ ոսկեայ մատանի մը:

7- Լոս Անճեյասարեան (Միացեալ Նահանգներ) Մինաս եւ Արեւիկ Տէր Յովհաննէսեաններ, Սարգիսեան բնտանիք, եւ Անահիտ եւ զառնիկ Տէրեաններ, բոնիչներ եւ ծածկոց մը կը նուիրեն Ս. Յակոբի:

8- Տէր եւ Տիկին Սեւան Իշխանեաններ, մեքենայի զործ, փոքրիկ զորգ մը կը նուիրեն Ս. Յակոբի:

9- Տիար Վարդան Յովակիմեան, Ս. Յակոբայ տաճարի Աստուածածնայ պատկերին կը նուիրէ ոսկեզօծ, արծաթեայ խաչ մը:

10- Պոլսարեան Տիար Մկրտիչ Սէրժիմէք, Ս. Յակոբայ տաճարին կը նուիրէ 70 (եօթանասուն) շուրջառի եւ փիլոնի արծաթագոյն եւ ոսկեզոյն ճարմանդներ:

11- Ռուսիայէն՝ Տիկին Թամարա, Բեթղեճէմի Ծննդեան Ս. Տաճարին կը նուիրէ երկու սկիհի ծածկոցներ, ձեռամբ՝ Հոգչ. Տ. Թէոդորոս Վարդապետի:

12- Սաղիմարնակ՝ Տիար Գէորգ Պէքարեան, Ս. Յակոբի կը նուիրէ ոսկեղօծ, արծաթեայ մասնատուփ մը:

13- Հայրենարնակ Տիար Էմիլ Գրիգորեան, Ս. Յակոբեանց տաճարին կը նուիրէ ութ արծաթեայ զարդեր, Ատենի Աւետարանի կողքերու համար:

14- Մոսկուայէն, Տիար Ռուբէն Գրիգորեան Ս. Յակոբեանց կը նուիրէ 200 մեթր խաչազարդ կերպաս, 35 շուրջառներու համար:

15- Գանատայէն, Տիկին Մանուշակ Ատուրեան, ի յիշատակ իր ամուսնոյն՝ Սեդրակ Ատուրեանի, Սրբոց Յակոբեանց մայր տաճարին կը նուիրէ բացառիկ զեղեցկութեամբ 196-ով 118 «ինչ», 1948-ական թուականներէն Քիրման, ձեռագործ, բրդեայ գորգ մը, փոքր ատենանին համար:

16- Սաղիմարնակ Գէորգ եւ Ռաչիկ Պէքարեան եղբայրներ, սրբատեղեաց կը նուիրեն 4 (չորս) զանազան չափի խորանի ձեռագործ ծածկոցներ, եւ մէկ ձեռաց խաչի բոնիչ:

ՆՈՒՐԶԱՆ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ԼՈՒՍԱՐԱՐԱՊԵՏ Ս. ԱԹՈՌՈՅ

ԵՐԱՆԻՐ ՈՐ ՈՒՆԻՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿ Ի ՍԻՈՎՆ

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

- Վարդապետ	Նուրհան Արք.	231-233
- Ժամանակը Ձի Քալեր.	Մանուկեան	234-236
- Կը Վազէ	Տիւրկէրեան	237-242
- Աստուածաշունչ	Ջարեհ Եպս.	242-244
- Մատենա	Ազնաւորեան	244-247
- Վերափոխում	Շահէ Ա. Քենյ.	
- Ս. Աստուածածնի	Ալբունեան	
- Կենդանի Ջուրը	Կարէն Ա. Քենյ.	
	Կտանեան	

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

- Յո՞ւ Երբաս. Տէր	Նուրհան Արք.	248-251
- Հայրենիք	Ջարեհ Թօփալեան	251-255

ԳՐԱԿԱՆ

- Մեր Առաջին		
«Field Trip»ը		
- Ասեղնագործուած	Նահապետ	256-259
- Մածկոցը	Մելիքեան	
- Թանկարժէք Նուէրը	Սամուէլ Սրկ.	259-260
	Սաֆարեան	

ԵԿԵՂԵՑԱԳԻՏԱԿԱՆ

- Երանիներու	Ջարեհ	261-264
Միտք Բանին	Թօփալեան	

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

- Խրիմեան Կաթողիկոսի	Արտէն Ա. Քենյ.	265-271
Հայրապետական Ընծան	Աշեան	
- Խոսքովի	Գրաբարէ Բարգամանց	272-287
Թարգմանիչ Հայոց	Սամուէլ Մ. Վրդ. Աղոյեան	

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

- Կրօնական Ջգացումի	Ջենոբ Ա. Քենյ.	288-296
Ջափաւորութիւն	Նալպանտեան	
- Թարգմանչաց Յոլացում-		
ներու Առարկայական	Ալպէն	296-300
Ազդեցութիւնը	Նորատունկեան	
- Պարոնուհի Քարոլայն		301
Քոֆսի Այցը Պատրիարքարան		
- Թարգմանչաց Վարժարանի		301-302
Մանկապարտէզի Հանդէս		

- Հայագիտական Գիտաժողով	302-303
- Թարգմանչաց Վարժարանի Ամսվերջի Հանդես	303-304
- Ժառանգաւորաց Վարժարանի Ամսվերջի Հանդես	304-305
- Երոսադէմի Հնչիւններ	305
- Քահանայից եւ Սարկաւագաց Ձեռնադրութիւն	306-307
- Ամերիկահայ Ուխտաւորներ	307-308
- Տէր. Սարգիս Մեսրոպեանի Դասախօսութիւն	Կորիւն Արդ. Բաղդասարեան 308
- Տ. Վազգէն Արդ. Ալեքեան	309
- Տ. Եղիշէ Արդ. Դաւրեան	310
- Տ. Շնորհի Արդ. Պալոյեան	311
- Վերաբացում Դալուստ Կիւլպէնկեան Մատենադարանի	312-313
- Նամակ Պր. Մարթին Եսայեանէն	314
- Նամակ Պր. Փօլ Կիւլպէնկեանէն	315
- Նամակ Օր. Աստղիկ Զամբէրքէնէն	316
- Նկարներ Մատենադարանի Վերաբացման	317-322
- Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ	323-329
- Բարեպաշտական Նուէրներու Ցանկ 2007 Տարւոյ	Լուսարարայետ Նուրիհան Արք. Մանուկեան 330-331
- Բովանդակութիւն	332-333

Կիր. 3 Յունիս 07.- *Baroness Caroline Cox*-ի և իր գործակցին Պրն. ձոն
Մարքսի այցելությունը Թորգոմ Պատրիարքին:

Գշ. 5 Յունիս 07.- Հայագետներու Համագումար Կիւլպէնկեան Մատենադարանին մէջ եւ այցելութիւն ձեռագիրներու գրադարանին Ս. Թորոս.- Մայիլ Սրօն, Ճէյմզ Ռըսըլ, Փիթըր Գաուի, Թ. Վան Լինք, Զարուհի Պօղոսեան, Դէորգ Պարտազնեան, Եագոր Հէն, Սէրնիօ Լա Փօրթա:

Շր. 9 Յունիս 07.- Սրբոց Թարգմանչաց Երկրորդական Վարժարանի Շրջանաւարտից հանդէս:

Ա. Շարք. Զախէն Աջ՝ Եղիա Տիգրանեան, Արիս Արք. Շիրվանեան, Պատրիարք Սրբազան, Տ. Ղեւոնդ Արղ. Յովհաննիսեան, Տ. Սամուէլ Մ. Վրդ. Աղոյեան:

Բ. Շարք. Զախէն Աջ՝ Սօսի Մելիտոսեան, Տօրին Սանտրունի, Անքառամ Գարակէօզեան, Ազնիւ Պաղտասարեան, Արփինէ Նազգաշեան, Յրանսուհի Աւագեան, Գեղան Նանարեան, Անուշ Նազգաշեան, Անահիտ Օհաննէսեան, Նորա Նազգաշեան, Յակոբ Մնացականեան, Կէպի Տապապէն:

Գ. Շարք. Զախէն Աջ՝ Մայիլը Զաֆարեան, Վիքթօր Գասապեան, Լարա Գուրունեան, Գէորգ Նալպանտեան, Նարայի Զաֆարեան, Կարօ Գօրուշեան, Սէնտի Էմէրէզեան, Ռօզա Դաւիթեան, Մարլէն Զէմպիլ:

ԲՁ. 11 Յունիս 07.- Ժողանգաւորաց Վարժարանի եւ Ընծայարանի
Շրջանաւարտից հանդէս: (Զախէն Աջ) Անտօն Բալեան, Կարապետ
Հայրապետեան, Տեսուչ Տ. Թէոդորոս Վրդ. Զափաբեան, Թորգոմ Պատրիարք,
Փոխ-տեսուչ Տ. Հայկազուն Արդ. Եղիայեան, Պաւէլ Սրկ. Դաւթեան,
Մարքին Սրկ. Զափաբեան:

Ուր. 22 Յունիս 07.- Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի նախագահ Սամուէլ Քօպիայի այցելութիւնը Պատրիարքարան Թորգոմ Պատրիարքին

ԳԶ. 3 Յուլիս 07.- Աւստրիական Հնգեակ եւ Բռնեակ լարային նուագախումբի երեկոյրը Պատրիարքարանի դահլիճին մէջ:

Ուր. 13 Յուլիս 07.- Տրչութիւն կիսասարկաւագի: (Զախէն Աջ)՝ Արարատ
 Զարգարեան, Նարեկ Մկրտչեան, Սամուէլ Սաֆարեան, (առընթերակայ՝
 Տ.Աւետիս Վրդ. Իփրանեան, Տ. Արիս Արք. Շիրվանեան, ձեռնադրող՝
 Լուսարարապետ Տ. Նուրհան Արք. Մանուկեան, Տ. Բագրատ Վրդ.
 Պուրնէմեան) Պաւէլ Կարապետեան, Սահակ Յովակիմեան:
 Շր. 4 Յուլիս 07.- Սարկաւագի ձեռնադրութիւն:

Շր. 14 Յուլիս 07.- Կոչումն Բահանայորեան: Աւետիք Սրկ. Ալեքեանի:
Պատէլ Սրկ. Դարեանի, Արքուր Սրկ. Պալոյեանի:

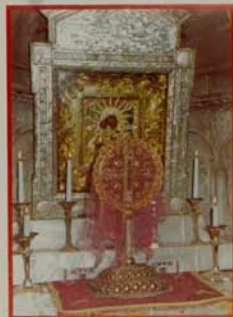

Կիր. 15 Յուլիս 07.- Վարդավառ. Քահանայական ձեռնադրութիւն:
 Զեռնադրող՝ Լուսարարապետ Տ. Նուրհան Արք. Մանուկեան, խարտաւիչակ՝
 Տ. Արիս Արք. Շիրվանեան, առընթերակայ՝ Տ. Աւետիս Վրդ. Իփրանեան,
 Տ. Բագրատ Վրդ. Պուրնէֆեան:

Կիր. 15 Յուլիս 07.- Վեղարի Տրւչութիւն: (Զախէն Աջ) Տ. Աւետիս Վրդ. Իփրանեան առընթերակայ, Տ. Եղիշէ Արդ. Դաւթեան, Տ. Վազգէն Արդ. Ալէքեան, ձեռնադրող՝ Լուսարարապետ Տ. Նուրհան Արք. Մանուկեան, Խարտավիլակ՝ Տ. Արիս Արք. Շիրվանեան, Տ. Շնորհիք Արդ. Պալոյեան, առընթերակայ՝ Տ. Բագրատ Վրդ. Պուրնէքեան:

Նորընծայ արեղաները, վեղարի տրւչութենէն յետոյ, Պատրիարք Սրբազանին հետ:

Շր. 29 Սեպտ. 07.- Նախատոնակ Խաչվերացի նախագահությամբ Կ. Պոլսոյ
Ամեն. Պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մուրաֆեանի: Խաչափայտի մատուներ Ս.
Կիսադրի մատուռէն կը տարուի Աւագ Խորան:

Կիր. 30 Սեպտ. 07.- Տօն Խաչկերացի, Երուսաղէմ, Պատարագիչ Կ. Պօլսոյ
Ամեն. Պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մուրաֆեան:

Կիր. 30 Սեպտ. 07.- Յետ միջօրէի Խաչվերացի Անդաստան Ս. Յակոբեանց
Մայր Տաճարի մէջ, նախագահութեամբ Լուսարարապետ Տ. Նուրիան Արք.
Մանուկեանի:

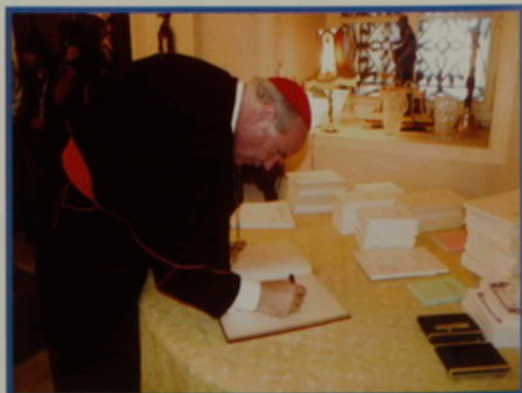
Շր. 29 Սեպտ. 07.- Կ. Պոլսոյ Ամեն. Պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մուքաֆեան
ուխտաւորներու խումբով կ'այցելէ Թորգոմ Պատրիարքին:

Օգոստ. 4-14: Տ. Մարտիրոս Քենյ. Չեւանի ուխտաւորաց խումբը
Ամերիկայի Արեւելեան բեմէն երիտասարդաց անդամներ և Հայ և
Կիրակնօրեայ Դպրոցի ուսուցիչներ:

Ուր. 2 նոյ. 07.- Պատրիարք Սրբազան Հօր աջին՝ Բժիշկ Սարգիս Մեսրոպեան, եւ ձախին՝ Մեսրոպ Քհնյ. Արամեան, Գալիֆորնիայէն եւ Ռուսիայէն ընկերացող ուխտաւորներով:

Ուր. 9 նոյ. 07.- Աւստրիոյ Գարտինալ Քրիստաֆոր Շէօնքոռն, 16 եպիսկոպոսներով այցելեց Պատրիարքարան եւ Ս. Յակոբեանց Տաճար:

Գշ. 13 Նոյ. 07.- Ուֆրանիոյ Խարֆով Նահանգի հայազգի Նահանգապետ Արսէն Աւագով եւ Փոխ-Նահանգապետ Եարոսլաւ Իւշչէնքօ այցելեցին Պատրիարքարան եւ Ս. Յակոբեանց Տաճար: Թորգոմ Պատրիարքի աջին՝ Լուսարարապետ Տ. Նուրիան Արք. Մանուկեան, Արիս Արք. Շիրվանեան:

«Սիոն» Ամսագրի բաժանորդագրություն

- Սիոն ամսագրի խմբագրությունը կը փորձէ սրբագրել և ամբողջացնել ցամկը իր բաժանորդներում:
- Եթէ կը ցամկաք որ ձեր անունը ու մեծամք ցամկիմ մէջ մեր բաժանորդներում, համեմէք մերցելի կտրոմը յստակ և զիտագիր տառերով ամբողջացնել և փութով մեր մոր հասցէիմ դրկել: P.O.Box 14235 Jerusalem, Old City, Isr.
- Նախորդ տարիներում ՍԻՈՆ ամսագիրը ձրի դրկուած է հարիւրներով հասցէներու: Նկատի առած մամաւաճի գումաւոր էչերու տպագրութեամ սղութիւնը պարտաւոր ենք ձեզմէ բաժանորդագիմ խմդրել:

Խմբագրութիւմ

ՊԱՏՐԻԱՐԻՔԻՆ ԼԱՅՈՑ ԵՐՈՒՍԱԼԷՄ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՆ ՍԻՈՆ

Անուն.- _____

Տիտղոս.- _____

Կազմակերպութիւմ.- _____

_____

_____

Հասցէ.- _____

_____

Համեմէք մերիակ գտնել մեր փոխգիրը.- _____

Իրր բաժանորդագիմ ՍԻՈՆի - _____

ՊԱՐՁ ԿԱՄ ՕՂԱՅԻՆ ԹՂԹԱՍԱՐՈՎ ԴՐԿԵԼՈՒ - _____

Ստորագրութիւմ

Բաժնէգիմ.-

Պարզ Թղթատարով	Մէկ տարի	Օղայիմ Թղթատարով
US\$108*	Երկու տարի	US\$ 128
US\$200		US\$ 240

*Կամ՝ ձեր երկրիմ համապատասխան գումարով:

NOTICE TO SUBSCRIBERS

The Armenian Patriarchate of Jerusalem is drawing up a new updated list of subscribers to its official gazette, SION.

In order to ensure that your name is on the list, you are kindly requested to fill in the form below and send it back to us, with your remittance, as soon as possible.

Please write to our new address: POB 14235, Jerusalem, Israel.

We would like to point out that while in previous years it has been the custom to distribute the gazette virtually free of charge to hundreds of subscribers, escalating costs and, particularly, the introduction of colour printing, has imposed upon us the obligation of trying to recover part of these costs.

The Editor

"SION" SUBSCRIPTION RENEWAL FORM

Name:	Address:
Title:	
Organisation:	

Please enter my/our subscription for "SION," for a period of _____ year(s).
My/our check for _____ covering the cost of subscription and
Surface/Airmail charges, made out to the Patriarchate, is enclosed.

Signature: _____

Official seal: _____

RATES: Surface Mail	Air Mail
1 year: US\$108*	1 year: US\$ 128
2 years: US\$200	2 years: US\$ 240

*Or equivalent in your local currency.